T.C
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

MARDİN'DEKİ GELENEKSEL TAŞ İŞLEMECİLİĞİ VE GÜNÜMÜZDEKİ YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Ülkü Duha KILIÇASLAN

Danışman

Doç.Dr.Gülsen BAŞ

VAN - 2015

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sanat Tarihi **ANABİLİM DALI** Sanat Tarihi **BİLİM DALI**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Doç. Dr. İrfen YILDIZ	İmza:
ÜYE (Danışman)	: Doç. Dr. Gülsen BAŞ	İmza:
ÜYE	: Yrd. Doç. Dr. Mehmet KULAZ	İmza:
ÜYE	:	İmza: .....
ÜYE	:	İmza: .....

ONAY: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../201...

.....
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin tarihi dokusunu kaybetmeyen şehirlerinden biri olan Mardin; coğrafi konumundan dolayı ilk çağlardan geç dönemlere kadar ilgi görmüş ve birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır.

Birbirine karşıt veya birbirinden etkilenmiş farklı inançların ve etnik toplulukların yüzyıllarca birlikte yaşadığı Mardin'de Türk, Arap, Kürt, Ermeni, Yahudi gibi etnik toplulukların yanısıra Türk-İslâm, Hıristiyan Yezidilik, Şemsilik gibi pagan inançların etkili olduğu bir tarihi çevre söz konusudur. Ortaçağ kent dokusu günümüze kadar gelebilen kent; tarihi dokusunu oluşturan farklı dönemlere ait yapı gruplarıyla sürekli dikkat çeken bir merkez olmuştur. Mardin bu yönüyle de Sanat Tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. İslam ve Hıristiyan kültürlerine ait çok sayıda mimari yapıyı içinde barındıran Mardin'de farklı evrelere ait bu mimari dokunun standart malzemesi taştır. Sokak kapısından, yapıların iç mekânına kadar mimarinin hemen hemen bütün birimlerinde sarı kalker taşın egemenliği söz konusudur. Mardin'de taş mimari geleneğinin dikkat çeken bir diğer niteliği bu malzemeyi işleme sanatının, bütün olumsuzluklara rağmen günümüze kadar sürdürülebilen bir süreç yaşamasıdır.

Ayrıca Mardin'deki mimari yapıları konu alan araştırmalarda, yapılar mimari ve süsleme açısından ele alınmış, mimari malzemeye kısıtlı olarak değinilmiştir. Bu düşünceyle hareket ederek, Mardin yapılarında yüz yıllarca değişmeyen taş malzeme geleneği ve günümüzdeki yansımalarını ayrıntılı olarak incelemeyi amaçladık.

Çalışma süremiz içerisinde; öncelikle bu konuyu belirlemem konusunda bana yardımcı olan, beni yönlendiren, desteğini ve fikirlerini hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Doç.Dr. Gülsen BAŞ'a, ayrıca bilgilerinden faydalandığım bölüm hocalarım Prof.Dr. Recai KARAHAN'a, Yrd. Doç.Dr. Mehmet KULAZ'a,

Yrd.Doç.Dr. Halil SÖZLÜ'ye mesai arkadaşlarım Arş.Gör. Resul YELEN ve Arş.Gör. Ayşegül BEKMEZ'e tezimin her aşamasında sabrıyla fikirleriyle bana destek olan hayat arkadaşıma, anneme, babama, yeğenime teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Ülkü Duha KILIÇASLAN

VAN-2015

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....I

KISALTMALAR.....V

1. GİRİŞ.....1

1.1. Konunun Niteliği ve Önemi.....1

1.2. İlgili Kaynaklar.....2

1.3. Metod ve Düzen.....5

2. MARDİN İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....7

2.1. Mardin'in Coğrafi Konumu.....7

2.2. Mardin'in Tarihçesi.....8

3. TAŞIN MARDİN'DE GEÇMİŞTEKİ VE GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM ALANLARI.....13

3.1. Taşın Mimaride Yapısal Amaçlı Kullanımı.....13

3.2. Taşın Mimaride Süsleme Amaçlı Kullanımı.....15

3.3. Taşın Mezar Taşlarında Kullanımı.....21

4. MARDİN'DE GÜNÜMÜZDE TAŞ ÜRETİMİ ve İŞÇİLİĞİ.....22

4.1. Taş Ocakları.....22

4.2. Atölyeler.....24

4.3. Taş İşçiliğinde Ustalar.....40

4.3.1. Yusuf KIDIR.....40

4.3.2. Davut ÇETİN.....41

4.3.3. Veysi DUVA.....41.

4.3.4. Necati ÇETİN.....42

4.3.5. Naci GÖKSU,Metin GÖKSU, Nihat GÖKSU.....42

4.3.6. Hayrullah ORUÇ.....42

4.4. İşçiler.....43

4.5. Kullanılan Aletler.....44

5. DEĞERLENDİRME 47

5.1. Kullanılan Taşın Cinsi ve Niteliği.....47

5.2. Teknik.....49

5.2.1. Ocakta Uygulanan Teknikler.....50

5.2.2. İnşâ Aşamasındaki Yapısal Teknikler.....51

5.2.3. Süsleme Teknikleri.....52

5.3. Siparişi Verenlerin ve Ustaların Taşın Kullanımı Üzerindeki Etkileri.....54

5.4. Taş Ocakları ve Atölyeler.....57

5.5. Süslemenin Güncel Kullanımdaki Yeri.....59

5.5.1. Geometrik Motif ve Kompozisyonlar.....59

5.5.2. Bitkisel Motif ve Kompozisyonlar.....61

5.5.3. Figürlü Süslemeler.....62

5.5.4. Yazı.....63

6. SONUÇ.....65

7. KAYNAKÇA.....69

8. ÖZET.....73

9. SUMMARY.....74

10. FOTOĞRAF LİSTESİ.....75

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.y.	: Aynı Yazar
bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
cm.	:santimetre
Çev.	: Çeviren
ESA.	: Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi
Foto.	: Fotoğraf
GIAE	: Grolier International Americana Encylopedia
H.	: Hicri
kg.	: kilogram
M.	: Milâdi
S.	:Sayı
STY	: Sanat Tarihi Yıllığı
TDVİA	:Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
TTOK	: Türkiye Turning ve Otomobil Kurumu
vb.	: ve benzeri
v.d	: ve diğerleri
yy	: Yüzyıl

1. GİRİŞ

1.1. KONUNUN NiTELiĞi ve ÖNEMi

Tarih boyunca kültürel bir kavşak niteliğindeki Mardin, Müslüman, Hıristiyan, Yezidi gibi farklı din ve Türk, Arap, Süryani, Nasturi, Yakubi, Keldani gibi etnik grupların bir arada yaşadıkları bir şehir olmuştur. Kent bu özellikleri nedeniyle benzerine az rastlanır bir tarih ve kültür mirasına sahiptir.

Bölgenin coğrafi ve stratejik konumu dikkate alındığında, şehir farklı medeniyetlere de ev sahipliği yapmış ve buraya yerleşen her medeniyet şehir mimarisinde önemli izler bırakmıştır. Mardin kent dokusu, bu uygarlıkların kültür izlerini büyük oranda bünyesinde barındırarak günümüze kadar getirmeyi başarmıştır.

Mardin kent dokusunda Hıristiyan dönemi yapılarının yanında İslami dönem mimarisinin etkisi büyüktür. Şehirde mimari yapılanma Anadolu'nun fethi sırasında Artuklular döneminde gelişme göstermiştir. Mevcut olan ve günümüze ulaşan yapılar da çoğunlukla Artuklu dönemi yapıları olarak dikkat çekmektedir. Dönem içindeki istikrar ve canlı ekonomik hayat, şehirde mütevazi eserlerin yanında, anıtsal ölçüde yapıların kuruluşunda da etkili olmuştur.[1] XII.yüzyılın başlangıcından itibaren bölgede yaklaşık üç yüz yıl hâkimiyet süren Artuklular; şehirde dini ve sivil mimaride önemli izler bırakmıştır. Artuklu dönemini takip eden Akkoyunlu ile Osmanlı döneminde de tarihi miras korunup, geliştirme yoluna gidilmiş ve şehirde mimari yapılanma devam etmiştir. 1517'den sonra özellikle sivil mimaride kentin tarihi dokusuna katkıları olan önemli konut yapıları inşa edilmiştir. Tüm bunlar

[1] Abdulkadir Yuvalı, "Artukoğulları Döneminde Mardin'deki Maddi Kültür Unsurları, *I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri,* 2006, 29-36.

yapılırken malzeme kullanımında aynı çizgi takip edilmiştir . Günümüzde de gerek mimaride gerekse mezar taşlarında 'taş malzeme' geleneği önemini korumaktadır.

Çalışmamızda, Mardin mimarisinin yüzyıllardır geleneksel yapı malzemesi olan taş'ın tarihsel süreçten günümüze kadar kullanım alanları ve günümüzdeki geleneksel taş işlemeciliği üzerindeki yansımalarına değinilmiştir. Bu bağlamda günümüzde taşın ocaktan çıkarılmasından başlanıp atölyelere ulaştırılması, atölyelerde taş işleme yöntemleri, kullanılan malzemeler, taşı işleyen ustalar ele alınmıştır.

Çalışmamızın amacı; Mardin'de tarihi süreçte hem yapısal hem süsleme malzemesi olarak kullanılan yerel taş malzemenin ocaktan çıkarılmasından en son şeklini alana kadar geçirmiş olduğu süreç, güncele yansıyan boyutları, geleneksel taş işçiliğinin bugüne taşıdıklarının sonraki dönemlere aktarılabilmesi için yapılabilecek çalışmaları ortaya çıkarmaktır.

1.2. İLGİLİ KAYNAKLAR

Mardin; tarihi, coğrafi, sosyal ve ekonomik yapısı birçok araştırmaya konu olmuş ve farklı kaynaklarda yerini almıştır.

Çalışmamızın asıl konusunu oluşturan "Mardin Taş İşlemeciliği" konusunda birebir araştırma ve kaynağa ulaşılamadığı için Mardin mimarisi, Artuklu, Akkoyunlu ve Osmanlı Dönemi mimarisi ve mimari süsleme konusunda yayınlanan araştırmalara ve kaynaklara başvurulmuştur.

Şehir tarihi açısından ***Osmanlı Dönemi Mahkeme Kayıtları (Şer'iye Sicilleri)*** önemli bir yere sahiptir.

Abdulgani Efendi (Abdulgani Fahri BULDUK) tarafından Osmanlıca olarak kaleme alınan **"Mardin Tarihi"** kitabı Mardin'in hem sosyal-ekonomik-siyasi yapısıyla hem de Mardin'de bulunan mimari eserler hakkında kayda değer bilgiler içeren kaynaklar arasında yer almaktadır.

Mardin'in mimari eserlerini konu alan ilk önemli çalışma yabancı araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Albert Gabriel'in 1940 yılında basılan ***"Voyages Archeologiques Dans la Turque Orientale"*** bu çalışmaya verilecek en önemli örnektir.

Yine Mardin'deki mimari eserler üzerine en kapsamlı araştırma yapanlar arasında Ara ALTUN yer almaktadır. 1978 yılında basılan ***"Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi"*** başlıklı kitabında Artuklu Devri tarihi, Artuklular'ın Anadolu'da yerleştiği bölgeler ve bu bölgelerde inşa ettikleri eserler ve bu eserlerin dönemi içindeki yerleri vurgulanmaya çalışılmıştır. Aynı yazarın 1971 yılında basılmış olan ***"Mardin'de Türk Devri Mimarisi"*** isimli kitabı Mardin'deki bütün yapıları ele alması ve bunları yapı gruplarına göre verip mimari, süsleme ve malzeme olarak değerlendirmesi bakımından Mardin mimarisine ışık tutan önemli bir çalışmadır. Ara ALTUN'un **"Artuklu Sanatı", "Anadolu'da Artuklu Devri Mimarları ve Artuklu Yapıları Üzerine Kısa Notlar", "Mardin'de İki Artuklu Medresesi", "Mardin, Kapalı bir Kent, Özel Bir Yapı Sanatı", " Anadolu'da Artuklu Medreselerinin Plân Şemaları Üzerine Notlar", "Notes on the Architects and Designers of the Artukid Period"** başlıklı makaleler de Mardin Mimarisi için önemli çalışmaları oluşturmaktadır.

Mardin üzerine çalışmaları olan diğer önemli bir isim ise Metin SÖZEN'dir. Anadolu'daki Akkoyunlu Mimarisini ele aldığı ***"Anadolu'da Akkoyunlu Mimarisi"*** Mardin'deki Akkoyunlu yapıları hakkında da bilgiler vermektedir.

2005 yılında basımı yapılan Mardin'i farklı yönleriyle ele alan bir çok araştırmacının makalelerinden oluşan ***"Taşın Belleği Mardin"*** isimli kitap da Mardin için önemli bir kaynaktır.

Mardin'in sivil mimarisi hakkında en kapsamlı araştırma E.Füsun ALİOĞLU tarafından yapılmıştır. ***"Mardin Şehir Dokusu ve Evler"*** başlıklı çalışma tarihsel süreçte şehir dokusunun gelişimi ve geleneksel Mardin evlerinde mimari çözümlemeye giden bir kaynaktır.

I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri, Makalelerle Mardin (I. Tarih-Coğrafya, II. Ekonomi-Nüfus-Kentsel Yapı, Eğitim-Kültür-Edebiyat, IV. Önemli Simalar-Dini Topluluklar) Mardin Aşiret-Cemaat-Devlet kitaplarında Mardin'in tarihi, coğrafyası, kültürü, mimarisi, sanatı gibi konularda Mardin ile ilgili farklı alanlarda akademisyen ve araştırmacıların bilimsel çalışmaları yer almaktadır.

2010 yılında Ord.Prof.Dr.A.Süheyl ÜNVER Sanat Atölyesi çalışanları tarafından hazırlanan ***"Mardin Mimari Anıtlarından Tezyini Yorumlar"*** başlıklı kitapta Mardin mimarisinde yer alan süslemeler tezhip, minyatür, ebru gibi el sanatları ile yeniden yorumlanmıştır.

Araştırmacı yazar ve Çevirmen Doğan BEKİN'in hazırladığı ***"Tarihin Işığında Mardin"*** isimli kitap ise Mardin'i tüm yönleriyle Gravür ve fotoğraflarla anlatmaktadır.

Gabriel AKYÜZ *"Mardin İli'nin Merkezinde Civar Köylerinde ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin ve Manastırların Tarihi"* isimli kitabında, Mardin mimarisi içinde kilise ve manastırların yerine değinmektedir.

Ayrıca; S.ÖGEL'in *"Anadolu Selçuklular'nın Taş Tezyinatı"*, Selçuk MÜLAYİM'in *"Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler"* Gönül ÖNEY'in *"Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları"*, Ömür BAKIRER'in *"Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı"*,Gülsen BAŞ'ın *Bitlis'teki Mimari Yapılarda Süsleme", "Diyarbakır'daki İslâm Dönemi Mimari Yapılarında Süsleme",* Yıldıray ÖZBEK'in*" Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme (1300-1453)* isimli kitaplar mimari süslemeyi ayrıntılı olarak konu alan eserlerdir.

1.3. METOD ve DÜZEN

Çalışmaya konuyla ilgili literatür taramasıyla başlanmıştır. Bu kapsamda farklı kütüphanelerde, enstitülerde, konuya ışık tutacak eserler taranmıştır. Aynı zamanda çalışma konumuz olan taş süsleme sanatı, taş işlemeciliği ve Mardin'de kullanım alanlarıyla ilgili yayın taraması yapılmıştır.

Haziran 2014- Eylül 2014 aylarında Mardin merkez ve Midyat ilçesinde arazi çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalarda günümüzde aktif olan 2 taş ocağı ile 14 tane taş işleme atölyesi tespit edilmiştir. Bu atölyelerden biri Mardin merkezde 13'ü Midyat'ta bulunmaktadır. Hem taş ocaklarında hem de taş kesme ve işleme atölyelerinde ustalarla görüşülmüş, gerekli bilgiler alınmış, detaylı fotoğraf ve video çekimleri yapılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde, Mardin'in tarihi ve coğrafyası farklı başlıklar altında ele alınmıştır. Üçüncü kısımda, Taşın Mimaride Yapısal Amaçlı Kullanımı ve Taşın Mimaride Süsleme Amaçlı Kullanımı üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra taş malzemenin gerek Mardin merkez gerekse Midyat'ta mimari dışında yaygın olarak kullanıldığı bilinen mezar taşlarına da kısaca değinilmiştir.

Dördüncü kısmı oluşturan "Mardin'de Günümüzde Taş Üretimi ve İşçiliği" ana başlığı altında sırasıyla taş ocakları, atölyeler, taş işlemeciliğinde çalışan ustalar, işçiler ve hem taşların kesimi hem de işlenmesi sırasında kullanılan malzemeler ele alınmıştır.

"Değerlendirme" bölümü, kendi içerisinde beş alt başlıkta incelenmiştir. Kullanılan taşın cinsi ve niteliği başlığı altında kalker taşın genel özellikleri Mardin'de kullanılan kalker taşın özelliğine, taşın nerede ve nasıl kullanıldığına kısaca değinilmiştir. Teknik kısmında ocakta uygulanan teknikler, inşa aşamasındaki yapısal teknikler ve süsleme teknikleri erken dönem ve günümüzde uygulanan teknikler dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Bahsedilen teknikler tespit edilebilen örneklerle desteklenmiştir.

Üçüncü bölüm, sipariş verenlerin ve ustaların süslemeler üzerindeki etkileri başlığı altında incelenmiştir. Bâni ve sanatçılar hakkında bilgi alınabilecek kaynaklardan kısaca bahsedilmiştir. Kaynaklardan ve günümüzde yaşayan ustalardan edindiğimiz bilgilerden yola çıkarak Mardin'de yaşamış olan usta isimlerine ulaşılmaya çalışılmış ve yapmış oldukları yapılara tespit edilebildiği ölçüde değinilmiştir. Günümüzdeki ustalara sanatı öğreten usta isimleri de tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca günümüzde sanatı devam ettiren ustaların ve siparişi verenlerin yapılar üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Atölyelerin işleyiş şekilleri de yine bu bölümde değerlendirilmiştir.

Taş ocakları ve Atölyeler başlıklı bölümde tespit edilen atölyeler kendi içerisinde değerlendirilmiştir.

Süslemenin güncel kullanımdaki yeri; geometrik motif ve kompozisyonlar, bitkisel motif ve kompozisyonlar, figürlü süslemeler ve yazı başlıklarıyla ele alınmıştır. Her başlık tarihsel süreç içerisindeki gelişimleri ve Mardin'de kullanım alanlarıyla değerlendirilmiştir.

Çalışmamız; sonuç, kaynakça, özet ve fotoğraf listesi başlıklarıyla nihayetlenmiştir

2.MARDİN İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1. MARDİN'İN COĞRAFİ KONUMU:

Bugünkü yüzölçümü 8.891 km^2 olan Mardin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Dicle bölümünde yer almaktadır. İl; Merkez, Midyat, Ömerli, Savur, Yeşilli, Nusaybin, Dargeçit, Kızıltepe, Derik ve Mazıdağı olmak üzere 10 ilçeye ayrılmıştır.[2] 39°56' ile 42°54' doğu boylamları ve 36°55' ile 38°51'kuzey enlemleri arasında yer almaktadır.[3]

Batıda Şanlıurfa, kuzeyde Diyarbakır ve Batman, doğuda Şırnak, güneyde Suriye topraklarına sınırı olan Mardin'in (foto 1) büyük bir kısmını, doğu-batı doğrultusunda uzanan "Mardin-Midyat Eşiği" denilen ve Mardin'i kuzey-güney olarak iki bölüme ayıran alan kaplar. Geniş, dalgalı ve dik yamaçlı bu alanın güneyinde yükseltisi güneye doğru azalan ve Türkiye sınırları dışında da devam eden ovalar yer alır.[4]

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Fırat ve Dicle havzalarında yer alan Mardin'de çeşitli yeryüzü şekillerine rastlamak mümkündür. İlin yeryüzü şekilleri III.Jeolojik zamanda Toros kıvrımlarının oluşumu sırasında ortaya çıkar. Volkanik hareketler sırasında platolar ve önemli ovalar oluşur. Önemli ovaları Cizre, Silopi, Kızıltepe, Mardin ve Nusaybin ovalarıdır. Mezopotamya ovası ovaları arasında en kayda değer olanıdır ve çevrenin servet kaynağıdır.[5]

---

[2] Banu Bilgicioğlu, "Mardin", TDVİA, C.XXVIII, 47.
[3] Hanna Dolapönü, *Tarihte Mardin(Itr-el-Nardin fi Tarih Merdin),* İstanbul ,1972, 18.
[4] Anonim, "Mardin", Glorier Internationel Americana Encyclopedia, C.IX, İstanbul,1993, 330.
[5] Dolapönü, *a.g.e.,* 17.

Mardin'in en önemli su varlığı Dicle nehridir.[6] Mardin çevredeki illere göre daha fazla yağış alırken Akdeniz ikliminin etkilerinin de gözlendiği yumuşak bir karasal iklime sahiptir. Kışlar soğuk ve yağışlı; yazlar sıcak ve kurak geçmektedir.[7]

2.2. MARDİN'İN TARİHÇESİ:

Fırat ve Dicle nehirleri arasında Mezopotamya Bölgesinde bir dağın tepesinde kurulmuş olan Mardin, Yukarı Mezopotamya'nın en eski şehirlerinden biridir. Kuruluş tarihi ve kimler tarafından kurulduğu kesin olarak bilinmemekteyse de eski Yakındoğu tarihine göre bu kuruluş Sümerler zamanına kadar dayanır (M.Ö.2850).[8] Londra'daki British Museum'un eski Mısır ve Asuri eserleri kısmının müdürü Mr.Hall'un *"Yakındoğu'nun Eski Tarihi"* adlı eserinde "Mardin'in kuruluşu M.Ö. 2850 tarihinden daha önce olmalı, zira bu tarihte Sümer kralı Lagozekiz,Mardin'i istila edip Akdeniz'e kadar uzanmıştır." denir.[9] M.Ö. 4500'den itibaren Mardin'de Subariler, Sümerler, Akadlar, Babiller, Mitanniler, Asurlar, Persler, Romalılar, Bizanslılar, Artuklular ve Osmanlılar varlığını sürdürür.[10]

Tarihte Erdobe, Tidu, Merdin, Merdo, Merdi, Merda, Merde, Kartal Yuvası, Kuşlar Yuvası, Maridin ve Mardin olarak farklı isimler alır. Şehrin adından, coğrafi konumunun ilkçağ ve ortaçağdaki önemine karşılık Suriye'yi Anadolu'ya bağlayan bir yer olarak kaynaklarda ilk defa IV.yy Romalı tarihçilerden Ammianus Marcellinus tarafından bahsedilir.[11]

---

[6] Anonim, "Mardin", Yurt Ansiklopedisi, C.VIII, İstanbul, 1982-83, 5751.
[7] Anonim, "Mardin", Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, C.XV, İstanbul, 2004, 343.
[8] Dolapönü, *a.g.e.*, 17.
[9] *a.g.e.*, 17.
[10] Gülnaz Güzel, *Mardin'deki Osmanlı Dönemi Mimari Yapılarında Taş Süsleme*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2010, 8.
[11] Ara Altun, *Mardin'de Türk Devri Mimarisi*, İstanbul, 2011, 2.

Mardin Kalesi'nin eski adı " Kal'atu'l-Gurrab" yani Kartal Kalesidir. Mardin isminin kullanılmasına tarihçiler üç sebep gösterirler. Birincisi; Pers hükümdarlarından birinin 'Maridin' adlı oğlunun yakalandığı hastalığa tedavi bulamayan doktorlar sonuçta tedavinin 'Kartal Kalesi'nde olduğuna karar verirler. Çocuk burada tedavi edilir ve oraya yerleşilir. Böylece şehrin adı Mardin olarak kalır. İkincisi; Günümüze ulaşan Mardin Kalesi'nin olduğu yere yerleşen ve gününü ibadetle geçiren "Dîn" isimli bir âlimin öyküsüne dayanır. 'Dîn öldü' anlamına gelen "Mâte Dîn" ifadesi değiştirilerek halk arasında zamanla Mardin olur.[12]

Üçüncü sebep olarak tarihçi Hammer; İran hükümdarı Ardeşir'in Mard kavmine mensup bir kısım halkı bu civara yerleştirdiğinden ve şehrin isminin buradan gelmiş olabileceğini ifade eder.[13] Mardin ismi Süryani kaynaklarında çoğunlukla Merdo olarak geçer. Süryanicede Merdo Mardin'in tekil ismi, Merdin ise çoğuludur. Yine Süryani sözlüklerinde Merdo'nun anlamı tekil olarak 'kale' anlamına gelirken Merdin çoğul olup 'kaleler' anlamındadır[14]

Mardin bölgesi, Anadolu'da ilk siyasi birliği kuran Hitit İmparatorluğu sınırları dışında yer alır. Hititler döneminde bu bölge, Hurri Mitanni Krallığı'nın elindedir. M.Ö. III.binlerde Hurriler, daha sonra sırasıyla Mitanni, Asur, Med, Babil krallıkları hakim olur.[15]

M.S. II. yüzyılda Roma'ya bağlanan yöre M.S.IV. yüzyılda Sasani'lerin eline geçer. Sasani saldırıları Bizans döneminde de devam eder. M.S. VII. Yüzyılda da yöre Arap egemenliğine girer. Mardin ve çevresi 692 tarihinde Emeviler'in, 824 tarihinde halife Me'mun zamanında Abbasilerin hâkimiyetine girer. 885-978 tarihleri

---

[12] Abdülganî Efendi, *Mardin Tarihi*, (Çev.: Burhan ZENGİN), Ankara, 1999, 5.
[13] Altun, *a.g.e.*, 2.
[14] Gabriel Akyüz, *Mardin İli'nin Merkezinde Civar Köylerinde ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin ve Manastırların Tarihi*, İstanbul , 1998, 17.
[15] Güzel, *a.g.e*, 9.

arasında Hamdaniler şehre egemen olur ve 990 tarihinde Mervaniler Mardin'de hüküm sürer, İpekyolu üzerinde bulunan bu şehri ticari açıdan canlandırırlar.[16]

Mardin, XI. yüzyılın son çeyreğindeki Selçuklu hakimiyetine kadar Mervanoğulları ve Musul merkezli Ukayloğulları arasında sık sık el değiştirir.[17] Selçuklular'ın bölgeye akınları XI.yüzyılın ortalarında başlar.[18] 1083 tarihinde Selçuklu sultanı Melikşah Mervani hakimiyetine son vermek için bölgeye ordu gönderir ve 1085 yılında Mardin Selçuklu topraklarına dahil edilir. Melikşah'ın 1092'de vefatından sonra Mardin, 1103 yılından itibaren el-Cezire'de yoğunlaşan Türkmen ailelerinin en büyüklerinden olan Artuklular'ın eline geçer.[19] 1106 yılında Necmettin İlgazi tarafından Artuklu Devleti'nin başkenti yapılır. Böylelikle Mardin Artukluları adıyla yaklaşık üç asır sürecek ve şehre, tarihinin parlak devrini yaşatacak süreç de başlar.[20]

Tarihi süreç içerisinde farklı devletlerin hâkimiyeti altına girmiş olan Mardin, özellikle XII.yy'da Artuklu hâkimiyeti döneminde çok gelişir. Bu dönemde Musul, Halep, Şam ve Urfa ile rekabet edecek duruma gelir.[21]

Artuklular dönemine kadar bölgede kültürel ve ticari merkez olarak Nusaybin ve Cizre öne çıkmışken Mardin bu iki yerleşim yeri arasında bağlantı noktası işlevi görür. Artuklular'la birlikte Mardin artık siyasi bir merkez kimliği kazanır. Kentin fiziki yapısı, şehir dokusu XII. yy'dan itibaren Artuklular döneminde gelişip biçimlenir.[22] Bu dönem, Mardin'in kale dışına taşan mahalleleri, sarayları, camileri, medreseleri, hanları, hamamları, çarşıları ve pazar yerleri ile gerçek anlamda bir

---

[16] M.Azizgizi Aliyeva, "Mardin ve Çevresini İçine Alan Türk Devletleri Tarihi", *Makalelerle Mardin I.Tarih-Coğrafya,* İstanbul, 2007, 267-273.
[17] Adnan Çevik, "Üçyüz Yıllık Bir Başkent: Mardin", *I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri,* İstanbul, 2006, 69.
[18] Mehmet Azimli, "Klasik İslam Tarihi Kaynaklarına Göre İlk Fetihten Artuklular'a Mardin", *I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri,* İstanbul, 2006, 45-49.
[19] Çevik, *a.g.m.* , 69.
[20] *a.g.m.* , 69.
[21] Mehmet Ali Yaşar, "Salnâmelere göre 19. yy'da Mardin", *I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri,* İstanbul, 2006, 639-653.
[22] Suavi Aydın-Kudret Emiroğlu-Oktay Özel-Süha Ünsal, *Mardin Aşiret Cemaat Devlet*, İstanbul, 2000, 117-118.

şehir haline gelişini ifade eder.[23] XIV.yüzyılın sonu ile XV. yüzyıl başlarında birkaç kez Timur ordularının saldırısına uğrar.

XV. yüzyılda güçlenen Karakoyunlular Artuklu Devletini ortadan kaldırmak için Mardin'i iki yıl kuşatma altında tutmuş ve şehir Karakoyunlular'ın eline geçmiştir. Uzun savaş ve kuşatmalardan sonrada Akkoyunlular şehre hakim olmuştur. Kent , Artuklulardan sonra Akkoyunlular döneminde tarihinin en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır.[24]

Mardin'in Osmanlılar'ın eline geçmesi Yavuz Sultan Selim döneminde Bıyıklı Mehmet Paşa komutanlığında Mısır Seferi sırasında gerçekleşmiştir.[25] 1517 yılında Mardin ve civarı Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bir sancak durumuna gelen Mardin, Diyarbakır eyaletine bağlanmıştır. 1647 yılına kadar Diyarbakır'a bağlı kalan şehir 1647 yılında Bağdat'a bağlanmış ve 1667'ye kadar Bağdat'a bağlı kalmıştır. Takip eden yıllarda şehir; Bağdat, Diyarbakır, Musul yönetimi arasında yer değiştirmiştir.[26]

Kentin fiziki yapısı ve şehir dokusu Artuklular döneminden sonra Akkoyunlu ve Osmanlılar döneminde çok fazla değişime uğramamıştır. XVI.yüzyılda nüfus artışı ile birlikte mahalleler gelişmiş ve mesken ağırlıklı sivil mimari örnekleri yoğunlaşmış esas doku muhafaza edilmiştir.[27]

Doğu ve Güneydoğu'da Tanzimat'a geçilmesi zor olmasına rağmen uygulanışı ile beraber diğer Osmanlı şehirlerinde görülen değişimlere ve yeniliklere Mardin'de de rastlamak mümkün olmuştur.[28]

XIX. yüzyılda Mardin; Müslüman, Süryani, Ermeni, Keldani, Katolik, Protestan, Musevi ve Yezidi nüfusun yaşadığı bir sancaktır. Cumhuriyetin ilanı ile Mardin

---

[23] Çevik, *a.g.m.*, 69.
[24] İlhan Demir, "Mardin'de Akkoyunlu Mirası", *I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri,* İstanbul, 2006, 404-406.
[25] Aliyeva, *a.g.m.*, 267-273.
[26] Aydın, Emiroğlu, Özel, Ünsal, *a.g.e.*, 164.
[27] *a.g.e.*, 117-118.
[28] Yaşar, *a.g.m.*, 639-653.

vilayet olmuştur. 1990'da idari yapıda değişiklikler yapılmış ilçe sayısı 10'a düşürülmüş ve günümüze kadar da bu şekilde süregelmiştir.

Mardin'de ilk yerleşim alanı kaledir. Doku ilk kez V. yüzyılda kale dışına çıkmış ve kompleks yapı elemanları ise M.S. 1000-1100''lerde kale eteğinde oluşmaya başlamıştır. 1500'lerden 1890'a kadar geçen dönem kentsel anlamda ilk yerleşme hareketlerinin olduğu dönemdir. Cumhuriyetle birlikte şehir doğuya doğru kaymış, konutlar resmi binaların etrafında yoğunluk kazanmıştır. 1950-1970-1980 yılları arasında kentsel büyüme İstasyon civarına doğru devam etmiş, 1980-1990 yılları arasında eski yerleşmenin güneybatı bölümünde gelişmeler olmuştur. 1990'dan sonra şehir, Diyarbakır yolu yönünde gelişmeye başlamış ve yeni şehir oluşumu kendini göstermiştir.

3. TAŞIN MARDİN'DE GEÇMİŞTEKİ VE GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM ALANLARI

3.1. TAŞIN MİMARİDE YAPISAL AMAÇLI KULLANIMI

Mardin, anıtsal ve sivil mimari örneklerine sıkça rastlanılan önemli bir tarihi dokuya sahiptir. Kent, pagan kültürden tek Tanrılı inanca kadar çeşitli dini eğilimleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu nedenle de Mardin'de yapım programının zenginleştiği düşünülebilir. Fakat, mevcut veriler sadece Hıristiyan ve Müslümanlara ait dini ve sosyal içerikli yapılardan söz etmemize müsaade etmektedir.

XVI.yy'da Mardin'de Yahudiler'in yaşadığı bir Yahudiyan Mahallesi ve bir Sinagog olduğu bilinmesine[29] karşın günümüzde yapısal bir veri kalmamıştır. Sadece Yenikapı Mahallesinin kuzeydoğusunda Ayn-ı Yahûd çeşmesinin olduğu bilinmektedir.[30] Yine XVI. ve XVIII. yy'larda, Mardin'de putperest bir topluluk olan Şemsiler ayrı bir mahalle (günümüzde Savurkapı Mahallesi) ve mezarlıkları ile kendilerini göstermişlerdir. Fakat bir tapınakları olduğu bilgisine kaynaklarda rastlanmamaktadır.[31]

Bunun yanında iki tek Tanrılı dinin (İslâmiyet -Hıristiyanlık) sur içinde ya da sur dışında inşa edilmiş dini ve sosyal içerikli yapıları bulunmaktadır. Bunların bazıları somut veri olarak, bazıları ise sadece kaynaklarda kalan bilgileri ile de olsa kolaylıkla tanımlanabilmektedir.

Bölgenin ilk yerleşik halkı olan çeşitli mezheplerden ve etnik gruplardan oluşan Hıristiyanlar, sur dışında ya da sur içinde kilise ve manastırlar inşa ettirmişlerdir.[32]

---

[29] E.Füsun Alioğlu, *Mardin Şehir Dokusu ve Evler*, İstanbul, 2003, 44.
[30] Alioğlu, *a.g.e.*,44
[31] *a,g,e.*, 44.
[32] II.-VI. yy'da (sur dışında V.yy'da Mor Mihayel Kilisesi –Burç Manastırı-. VI.yy'da Mar Şmuni Kilisesi; sur içinde V. yy'da Surp Kevork- Kırmızı ya da Mor Circis Manastırı-, V.yy'da Mor

Mardin'de 12.yy'da İslâm devletleri egemenliği söz konusu olduğunda şehirdeki yapım programı yeni bir içerik kazanmıştır. Kentte, Artuklu, Akkoyunlu ve Osmanlı dönemlerine referans veren çok sayıda cami, mescit, medrese, zaviye, türbe ve hamam gibi yapı türleri şehir dokusuna Türk- İslâm kimliğini kazandırmıştır. Artukoğlu egemenliğinde kentte medrese yapımının öne çıktığı dikkat çekmektedir. Emineddin külliyesi (bugün camisi dışında maristan, hamam ve medresesi yok olmuştur), Hüsamiye Medresesi, Hatuniye(Sıtt-i Radviyye Medresesi), Marufiye Medresesi, Şehidiye Medresesi, Muzafferiye Medresesi, Melik Mansur Medresesi, Altunboğa Medresesi, Kasımiye Medresesi (Akkoyunlular döneminde tamamlandığı düşünülmektedir), Zinciriye Medreselerinin bu dönemde yapıldığı bilinmektedir.[33] Ayrıca Necmeddin Külliyesi, Ulu Cami ve Hamamı, Latifiye Cami, Bâb es Sur(Melik Mahmud) Cami, Molla Hari(Süleymen Paşa) Camileri de Artuklular döneminde inşa edilmiş önemli yapılardır. [34] Akkoyunlular döneminde ise cami ve zaviye yapımına ağırlık verilmiştir. Hamza-i Kebir Zaviyesi, Cihangir Bey Zaviyesi, Hamza-i Sagir Zaviyesi, Şah Sultan Hatun Medresesi, ayrıca Kasım Halveti Mescidi, Çabuk Cami, Ş.Mahmut Türkî Cami ve ilk şekilleri ile yapılmış olduklarını kabul ederek Reyhaniye ile Hamit Camilerinin bu döneme tarihlendirilmesi mümkündür.[35] Osmanlı'ların şehirde egemen olduğu XVI.yy'dan itibaren ise cami inşası önem kazanmıştır. Kıseyri Camii, Arap Camii, Zairi Camii(Kitabesine göre), Halife (Hacı Ömer) Camii, Şeyh Şarran Mescidi, Hamit Camii, Hamidî Türbeleri Osmanlı dönemine tarihlendirilebilir.[36]

Kentteki imar faaliyetlerinde yansımaları görülen bir dönem de, XVIII. yy'dan itibaren Osmanlı batılılaşma sürecidir. Osmanlı Devleti'nde tüm geleneksel kurumların bir değişim ya da dönüşüm geçirdiği süreçte, mimaride de önce süsleme programında başlayan etkilenme giderek yapı elemanlarına, tasarıma, şehir düzenine, yapı programına yansımıştır. Mardin'de de bu etkilenme az da olsa hissedilmiş var olan yapım geleneğine özgü biçimde ortaya çıkan yeni biçimler ve yeni işlevli

---

Hürmüzd Kilisesi, VI. yy'da Mor Benham-Kırklar ya da Kırk Şehit- Kilisesi şehirdeki erken tarihli Hıristiyan yapılarıdır. Bkz. Alioğlu, *a.g.e.* 45.

[33] Altun, *a,g,e,* 135.
[34] *a,g,e,*135.
[35] *a,g,e,*136.
[36] *a,g,e,*136.

yapılar mimaride yer almıştır. Bu doğrultuda XIX.yy sonlarında kışla, idare ve okul binaları yapılmıştır. Gazipaşa İlkokulu, Kız Meslek Lisesi, Süvari Kışlası (günümüzde Sabancı Müzesi olarak kullanılmaktadır) bu dönemde inşa edilen yapılara verilebilecek örnekler arasında yer almaktadır. Cumhuriyet döneminde de aynı şekilde kamu binaları yapımı dikkat çekmektedir. Günümüzde ise yapım programı, dini mimari, sivil mimari ve kamu binaları örneklerinde kendini göstermektedir.

Şehir dokusunda anıtsal mimarinin yanı sıra sivil mimari örnekleri de dikkat çekmektedir. Topografyanın yönlendirmesiyle plânı doğu-batı doğrultusunda gelişen bu örnekler çoğunlukla üç ya da dört katlı inşa edilmiştir. Mardin evleri –çoğunlukla- süreç içerisinde özellikle bazı mekânların birbirine eklenmesiyle günümüze ulaşmıştır.[37] Kullanılan malzeme yapılarda doğayla bütünleşik bir görünüm sağlamıştır. Bu tekdüzelik cephelerde kullanılan kapı, pencere boşlukları, eyvan ve revaklarla dengelenmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde hem anıtsal mimari hem de sivil mimari örneklerinde bölgede yoğun olarak çıkarılan sarı kalker taş malzeme kullanılmıştır. Artuklu, Akkoyunlu ve Osmanlı dönemlerine tarihlendirilen yapıların genelinde taş malzeme salt malzeme; Cumhuriyet döneminde ve günümüzde çoğunlukla kaplama malzeme olarak kullanılmaktadır. Erken dönem yapılarında bloklar halinde kesilen taşlar aralarına su, taş tozu ve yumurta akı ile elde edilen harç yardımıyla; günümüzde ise su, taş tozu ve beyaz çimento ile hazırlanan harç yardımıyla birleştirilmektedir.

3.2. TAŞIN MİMARİDE SÜSLEME AMAÇLI KULLANIMI

622 yılında Arabistan'da ortaya çıkan ve birkaç yüzyıl içinde hızla yayılan İslâm dini sınırlarını İran, Suriye, Mısır, Mezopotamya, Kuzey Afrika ve İspanya'ya kadar genişletmiştir. Değişik dönemlerde ortaya çıkan İslâm sanatı farklı kollardan oluşmuştur ki bunun önemli olanlarından birisi 'mimari'dir.

---

[37] *a.g.e.*, 63.

Bu mimari oluşumlarda kullanılan malzemeler coğrafyanın yönlendirmesine göre şekillenmiştir. İspanya ve Mısır'da taş; Kuzey Afrika, İran, Irak ve Afganistan'da tuğla; Suriye, Arabistan, Hindistan ve Anadolu'da taş ve tuğla kullanımı çoğunluktadır.[38] Orta Asya ve İran'ın özellikle tuğla olan yapı malzemesinin yerini taş malzemenin alması Anadolu'nun Türk mimarisine getirdiği önemli yeniliklerden biri olmuştur. Taş, , Kafkasya ve Azerbaycan'ın, Yukarı Mezopotamya ve Suriye'nin, Doğu ve Orta Anadolu'nun kısmen de Fars'ın geleneksel yapı malzemesi durumunda olmuştur.[39] Yapıların biçimsel özellikleri Anadolu öncesi kültür ve mimari birikimlere bağlanabilirken malzeme seçiminde Anadolu'nun coğrafi ve jeolojik yapısı ile önceki kültürlerin deneyim ve uygulamalarının etkili olduğu gözlenmiştir.

840-1212 tarihlerinde Türkistan'da hüküm süren ve ilk Türk-İslâm devleti olma özelliği taşıyan Karahanlılar döneminde tuğla, tuğla-mozayik, sırlı tuğla, alçı ve terrakota, Gazneli döneminde taş ve mermerin yanı sıra tuğla-mozayik, Büyük Selçuklu mimarisinde tuğla ve alçı süsleme uygulanmıştır.[40]

Suriye ve Irak'ta Büyük Selçuklular'ın devamı olan Atabegler (Zengiler) döneminde (12.-13.yüzyıl) mimari süslemede artık bölgenin geleneksel malzemesi olan taş kullanılmıştır.[41] Büyük Selçukluların tuğla, terrakota, alçı ve çiniden oluşan süslemelerinin yerini taş bordürler, mukarnaslar ve çok renkli mermer işçiliği almıştır.[42]

12.yüzyıldan sonra Anadolu-Türk mimarisi, anıtsal yapı strüktürünün taşıyıcı öğesi olarak taşı hemen hemen tek malzeme kabul etmiş, sadece duvar ve örtünün değil bezemenin de en önemli malzemesi olmuştur.[43] Türk sanatında kullanım alanı

---

[38]Bülent Nuri Kılavuz, *Güneydoğu Anadolu Bölgesi Minareleri,* (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora tezi), Van, 2005, 493.

[39] Klavuz, *a.g.e,* 493.

[40] Gülsen Baş, *"Diyarbakır'daki İslâm Dönemi Mimari Yapılarında Süsleme"*, Ankara 2013, 33.; a.y., *"Bitlis'teki Mimari Yapılarda Süsleme"*, Bitlis, 2002, 13.

[41] Baş, *a.g.e,* Ankara, 2013, 34.

[42] Baş, *a.g.e.,* Bitlis, 2002, 14.

[43] Doğan Kuban, *Türk ve İslâm Sanatı Üzerine Denemeler,* 77-78.; a.y.; "Anadolu Türk Mimarisinde Bölgesel Etkenlerin Niteliği", 384.

geniş olan taş süsleme başlangıcından bu yana dönemsel üslup farklılıkları göstermiş olsa da İslâm öncesinde ve sonrasında mimarinin vazgeçilmez unsurlarından biri olmayı hep korumuştur.

Selçuklularla birlikte Anadolu'da karmaşık bir siyasi yapılanma kendini göstermiştir. Anadolu, 1071'den sonra Artuklu, Mengücekli, Danişmentli, Saltuklu ve Anadolu Selçukluları'nın egemenlikleri altında idare edilmiştir. 14.yüzyıl'a kadar geçen bu dönem "Anadolu Selçuklu Çağı" olarak incelenmektedir.[44] Anadolu Selçuklu sanatında süsleme, bölgenin ana malzemesi olan taş üzerine uygulanmış, içerik ve motif düzenlemesi açısından önceki dönemlerle bağlantı kurulurken malzeme ve tekniğin değiştiği, yerli özelliklerin de süslemede etkisini zaman zaman gösterdiği görülmektedir.[45] İran Selçuklularında görülen zorunlu tuğla kullanımı Anadolu'da ikinci plânda yer almıştır. Çoğunlukla Anadolu'nun kalker taşları, çeşitli renk ve tonlarıyla kullanılmış, karşıt renklerle süsleme etkileri yaratılmıştır. Zengin yapılarda mermer kullanımı da görülmüştür.[46]

1071'den 14.yy'a kadar geçen süreç içerisinde egemenliğini gösteren Artuklular'ın önemli bir merkezi olan Mardin'de de bölgedeki ocaklardan çıkartılan sarı renkli kalker taşın kullanımı yoğunluk kazanmaktadır. Kolay işlenen ve ocaktan çıktıktan bir süre sonra sertleşen bu kireçli oluşum, Mardin yapılarının her devrinde kullanıldığı gibi günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir. Taşın rahat işlenebilir olmasının da taş süslemenin gelişmesine de zemin hazırladığı düşünülebilir

Kentte taş süsleme, kullanıldığı yer ve motifler bakımından farklılıklar gösterse de genel itibariyle karakteristikleşen bir şekillenme sergilemektedir. Taşın Mimari süslemede yoğun kullanıldığı alanlardan biri cephelerdir.

---

[44] Baş, *a.g.e,* Ankara ,2013, 34.
[45] *a.g.e,* Ankara ,2013, 35.
[46] Semra Ögel, *"Anadolu Selçuklu Mimarisinde Taş Süsleme",* Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı, İstanbul, 2002, 313.

Cephe Düzenlemesi:

Mardin'de anıtsal yapıların kendini ispatı cephe düzenlemeleriyle sağlanmıştır. Cephe düzenlemesi denildiği zaman yapıların bütün cepheleri ve cepheyi oluşturan taç kapılar, kapılar, pencereler, nişler, kat silmeleri, korkuluklar akla gelmektedir. Tarihsel süreç içerisindeki bütün dönemlerde, anıtsal mimari örneklerinde giriş cepheleri diğer cephelere göre daha hareketli yapılmış taş süslemenin daha yoğun görüldüğü cephe olmuştur. Günümüzde ise giriş cephesiyle birlikte diğer cephelerde yer alan pencere ve kapı kenarları ile duvar yüzeylerinin de taş süslemeye dahil edildiği görülmektedir.

Mardin yapılarında cepheyi oluşturan önemli unsurlardan biri yapılarda giriş-çıkışı sağlayan anıtsal özellikteki taç kapılardır. Bölgede Artuklular döneminde büyük imar faaliyetlerinde bulunulmuş olup mimari yapılar üzerinde taş süslemeye yoğun bir şekilde yer verilmiştir. Artuklu camilerinin daha çok dışa dönük olan mimari süslemelerinin yanında medreselerinde içe dönük bir süsleme ile karşılaşılmaktadır. Mardin'de dış cephelerde genellikle taş işçiliğinde sadeliği koruyan erken devir medrese uygulamasının yanında Artuklu dönemine ait Zinciriye Medresesi ve Artuklu döneminde başlanıp Akkoyunlu döneminde tamamlandığı düşünülen[47] Kasimiye Medresesi gibi anıtsal yapılarda beden duvarından dışa taşıntılı merdivenlerle çıkılan taç kapı örnekleri kullanılmıştır. Aynı zamanda yine Artuklu dönemi yapılarından olan Şehidiye Medresesi taç kapısında da Mardin taş işçiliğinin zengin örnekleri görülmektedir.

Yapılarda cepheyi oluşturan diğer bir unsur pencerelerdir. Erken dönem anıtsal mimari örneklerinde hem dış cephede hem de iç mekânda pencere formlarında gösterişten uzak durulmuştur. Süslemeye çok fazla yer verilmemiştir. Süslemesi olan yapılarda da daha çok bitkisel süslemeler kullanılmıştır. Günümüz yapılarında ise süslemelerle karşılaşılmaktadır.

[47] Metin Sözen, *Anadolu'da Akkoyunlu Mimarisi*, İstanbul, 1981, 119.

Cephe düzenlemeleri anıtsal mimarinin yanısıra sivil mimaride de etkili bir şekilde öne çıkmaktadır. Tamamı taş malzemeyle inşa edilmiş olan Mardin evlerinin sokağa bakan cephe duvarları süsleme açısından sade tutulmuş; kat girişleri, doğu, batı ya da kuzeyde yer alan kapalı mekânların havalandırma pencereleri, giriş katındaki çıkmalar bu cepheleri belirleyen öğeler olmuştur.[48] Genel olarak bakıldığında avlulu giriş katı üzerinde geriye doğru yükselen, teraslı, iki veya üç katlı bir plâna sahip olan evlerin cephe bütününde simetri yoktur. Bu asimetrik oluşum içinde topografik yapının yönlendirmesiyle evlerin Mardin Ovası'na bakan güney cepheleri taş süslemenin kullanıldığı önemli bir cephe durumundadır.

Geleneksel evlerin erken olduğu düşünülen örneklerinde süslemenin en aza indirgendiği izlenmiştir. Eyvan, revak, kapı, pencere, kat silmeleri, korkuluklar, cephenin yegâne elemanları olmuştur. Daha geç dönemlerde cepheler basitten karmaşığa doğru giden bir anlayışla süslenmiştir. Bu anlayış cepheyi belirleyen tüm yapı elemanlarına yansımıştır. Süslemenin kendini gösterdiği cephe düzeninde pencereler kemerlerden elde edilmiş derin olmayan nişlerin içinde yer almıştır. Bu kemerler sivri, yarım daire, üç dilimli, yedi dilimli, zikzak, S ve C kıvrımlı gibi değişik biçimleri içermiştir. Mümkün olduğunca masif, içe dönük plânlamaya bağlı olarak az pencereli yapılan örnekler erken dönem yapılarıyken; dışa açılmanın göstergesi gibi algılanan çok sayıda pencere yapma eğilimi ise geç dönemlerde ortaya çıkmıştır.

Mardin yapı programında mimari planlamayı belirleyen mekânlarda kapılar simetrik görünümü sağlayan formlardır. Kullanılan malzemenin özeliğinden dolayı tarihlendirmenin net yapılamadığı sivil mimari örneklerinde Artuklu dönemine tarihlendirilmesi muhtemel olan evlerde ana giriş kapıları sade sivri kemerlerle kuşatılmıştır.[49] Fakat özellikle 17.18.19.yy larda şehrin ileri gelen aileri tarafından yaptırılan evlerin kapıları süslemeli sütunceler, bordürler, madalyonlar ve farklı formlardaki kemerlerle hareketlendirilmiştir. Evlerin sokak kapıları genelde sade bir şekilde ele alınırken şehrin ileri gelenlerinin evlerinde taş süsleme programlarıyla

---

[48] E.Füsun Alioğlu,"Tarihsel Süreçte Şehir Dokusu ve Geleneksel Mardin Evleri", *Taşın Belleği Mardin*, İstanbul, 2005, 177-240.
[49] Alioğlu, *a.g.e.*,228.

daha hareketli tutulan sokak kapıları da bulunmaktadır. Daha ziyade yaşam alanına geçişi sağlayan kapılar –Şahtana Ailesi Evi, Tokmakların Evi, Şah Kulu Bey Konağı, Çerme Ailesi Evi'nde olduğu gibi- süsleme açısından zengin tutulmuştur. Basık kemerli biçimlerini hep sürdüren kapılarda, özellikle katların ana giriş kapılarının yalın sivri kemerden bir niş içinde yer alması erken, bezemedeki gelişmelere bağlı olarak niş kemerinin pencerelerde olduğu gibi çeşitli biçimler kazanması geç dönem özelliği olmuştur.[50]

Sivil mimari örneklerinde pencerelerde görülen taş işçiliği kapılardan daha detaylı ele alınmıştır. Bu yapılarda farklı formlarda pencere açıklıklarına yer verilmiş, taş süslemede tekrara gidilmekten kaçınılmış ve farklı motiflerle süsleme zenginleştirilmiştir. Erken dönemlerde düz lentolu, bezeme öğesi kullanılmayan pencereler yer almış, her pencerenin üstüne ya da iki pencerenin arasına rastlayan tepe pencereleri yapılmıştır. Daha geç dönemlerde yuvarlak kemerli, sivri kemerli, kademeli kaş kemerli nişler içine alınmış pencere açıklıkları görülmektedir. Düz lentoların yerini basık ya da yarım daire kemerler almıştır. Buna bağlı olarak da evlerin güney cephesinde ve giriş kapıları üzerinde giriş holünü aydınlatmak amacı ile yapılan damla ve daire formlu pencere uygulamaları görülmektedir. Bu pencereler şekil itibariyle de süs etkisi yaratmaktadır.

Taş süslemenin görüldüğü diğer bir kullanım alanı niş kemerleri olmuştur. Süryani evlerinde genellikle doğu, Müslüman evlerinde ise güney duvarda yer alan nişlerde taş süsleme örneklerine rastlanmaktadır.

Özellikle Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan kamu binaları da taş süslemenin uygulandığı diğer bir alandır. Kız Meslek Lisesi'nde giriş kapısı süsleme açısından sade tutulmasına rağmen revaklı giriş ünitesi ile farklılık göstermektedir.

Yine Sakıp Sabancı Mardin Müzesi olarak kullanılan Süvari Kışlası'nın giriş kapısı boyutları ve süslemeleri ile dikkat çekmektedir. Kuzey cepheye yerleştirilmiş olan taç kapı üzerinde yoğun taş işçiliğine yer verilmiştir. Günümüzde Mardin

---

[50] *a.g.e.*,228.

valiliği eski binası, Midyat hükümet konağı giriş kapısı, Mardin Artuklu Üniversitesi rektörlük binası giriş kapılarında taş süsleme yoğun olarak kullanılmıştır.

3.4. TAŞIN MEZAR TAŞLARINDA KULLANIMI

Mardin tarihi dokusu içinde mimari eserleriyle etkin bir rol oynamıştır. Fakat mezar taşlarında bu etki daha az hissedilmektedir. Genel olarak Mardin'deki mezar taşlarına bakıldığında günümüze ulaşanların çoğu 18.yy Osmanlı dönemi sonrasına aittir. Son dönem Osmanlı örnekleriyle malzeme ve süsleme bağlamında benzerliklerin olmamasından dolayı Osmanlı dönemi öncesine tarihlendirilebilecek mezar taşlarına da rastlanmıştır.[51]

Mezar taşları özellikle günümüzde kademeli olarak yapılmaktadır. Çoğunlukla 3 ya da 4 kademeden oluşan mezar taşlarında da mimaride olduğu gibi bölgede sıkça kullanılan açık sarı kalker taş malzeme kullanılmıştır. İslam dönemi mezar taşı süslemelerinde genellikle bitkisel, geometrik, yazı; Hıristiyan mezar taşlarında bu süsleme gruplarının yanı sıra figürlü süslemelerinde olduğu dikkat çekmektedir. Kullanılan motif ve kompozisyonlar din ve dönem fark etmeksizin mimaride kullanılanlar ile paralellik göstermektedir. Bitkisel süslemelerde palmet, rumi, lale, gülbezek, farklı formlarda çiçek motifleri, kıvrık dallar, içleri bitkisel süslemelerle hareketlendirilmiş damla motifi; geometrik süslemelerde, zigzag, iç içe geçmiş eşkenar dörtgenler, baklava dilimleri, ustalar tarafından dama motifi olarak isimlendirilen motifler kullanılmaktadır; Yazılar ise daha çok sülüs hatla ve yerel Arapça olarak yazılmıştır.

---

[51] Bkz. Gülsen Baş, " Mardin'de Türk Dönemine Ait Bilinmeyen Bir Mezar ve Mezar Taşları", *Bilig*, S.61, Bahar 2012, 31-46.

4. MARDİN'DE GÜNÜMÜZDE TAŞ ÜRETİMİ ve İŞÇİLİĞİ

4.1.TAŞ OCAKLARI

4.1.1. MİDYAT TAŞ OCAĞI

Bulunduğu Yer: Midyat ilçesinin 2 km. dışında Batman yolu üzerindeki Barıştepe köyünde askeri kışlanın arkasındaki tepede yer almaktadır.

Fotoğraf: 14-17

Çıkarılan Taş Çeşidi: Sarı renkli sık gözenekli kalker taş

Midyat sınırları içerisinde yer alan taş atölyelerinin neredeyse tamamın taş ihtiyacını karşıladığı Midyat taş ocağı 5177 sayılı maden kanunu'na göre 1 B maden grubuna girmektedir. Ocağın ruhsatı Mardin İl Özel İdaresi tarafından verilmiştir. 2008 yılından beri faaliyet gösteren Midyat taş ocağında günümüzde toplam beş işçi çalışmaktadır. Ocak sahibi[52] ve bir işçi Diyarbakırlı olup diğer işçiler Midyat ilçesindendir. Ocakta 3 adet büyük boyutlu taş kesme makinesi yer almaktadır. Taşlar bu makinelerle tabakalar şeklinde düzgün olmayan büyük taş kütleleri halinde çıkarılmaktadır. Çıkarılan blok taşların uzunlukları çoğunlukla 1-1.5 m, kalınlığı ise 30-40 cm arasında değişmektedir. Taş, atölyelerin taleplerine göre ocaktan çıkarılmaktadır. Ocaklar, yaz mevsiminde havanın çok sıcak olmasından dolayı genellikle sonbahar ve ilkbahar'da üretim yapmaktadır. Her atölye taş ihtiyacını kendi imkânlarıyla ocaktan almaktadır.

Ocak çalışanlarının vermiş olduğu bilgiye göre ocağın yıllık üretim miktarı taleplere göre değişmekle birlikte 50.000 m^3 ten az olmamaktadır.

[52] Ocak sahibiyle görüşülemediği için ismi öğrenilememiştir.

4.1.2. MİDYAT ACIRLI MAHALLESİ TAŞ OCAĞI

Bulunduğu Yer: Midyat ilçesinin 5 km. dışında Acırlı Mahallesi ile Midyat'a bağlı Mercimekli köyü arasında yer alır.

Fotoğraf: 18-22

Çıkarılan Taş Çeşidi: Açık sarı sık gözenekli kalker taş

Midyat sınırları içerisinde yer alan taş atölyelerinden Eles Taş Kesme ve İşleme Atölyesi ile Has Midyat Taş Atölyesi taş ihtiyacını bu ocaktan karşılamaktadır.

Ocağın ruhsatı Mardin İl Özel İdaresi tarafından verilmiştir. 2009 yılından beri faaliyet gösteren Acırlı Mahallesi taş ocağında günümüzde toplam 6 işçi çalışmaktadır. Ocak sahibi ve işçiler Midyat ilçesindendir. Ocak sahibi Abdurrahman PALA'dır. Ocakta iki adet büyük boyutlu taş kesme makinesi yer almaktadır. Taşlar bu makinelerle tabakalar şeklinde düzgün olmayan büyük taş kütleleri halinde çıkarılmaktadır. Çıkarılan blok taşların uzunlukları çoğunlukla 1.5-2 m, kalınlığı ise 30-40 cm arasında değişmektedir. Taş, atölyelerin taleplerine göre ocaktan çıkarılmaktadır. Ocaklar, yaz mevsiminde havanın çok sıcak olmasından dolayı genellikle sonbahar, kış ve ilkbahar'da üretim yapmaktadır. Her atölye taş ihtiyacını kendi imkânlarıyla ocaktan almaktadır.

Ocak sahibinin vermiş olduğu bilgiye göre ocağın yıllık üretim miktarı taleplere göre değişmekle birlikte 20.000 m^3 ten az olmamaktadır.

4.2. ATÖLYELER

4.2.1.MEMOCAN MERMER

Atölyenin Yeri: Midyat- Cizre yolunun 3. km'sinde yer almaktadır.

Atölyenin sahibi ve ustası : Nazmi KAVAK (55)

İnceleme Tarihi : Eylül 2014

Taşın temin edildiği ocak: Kayapınar taş ocağı (Mayıs 2014 tarihinden itibaren özel mülkiyet olması sebebiyle faaliyete geçici bir süre ara verilmiş)

Fotoğraf: 23-30

Daha önce küçük bir atölye durumunda faaliyet gösteren Memocan Mermer 2010 yılından itibaren büyük bir işletme olarak üretim yapmaktadır. Atölyede müşterilerin ihtiyaçları ve isteklerine göre inşaat malzemesi, apartman kaplamaları, mezar taşları, sütun, pencere ve kapı köşelikleri, balkon korkulukları ve kemerler yapılmaktadır. Süslemede de yine müşterinin isteği dikkate alınmaktadır. Yapılan süslemelerin fiyatları süslemenin zorluk derecesine göre değişmektedir. Bu işletme sadece Midyat ve civar şehirlerden değil Türkiye'nin farklı şehirlerinden (İstanbul-Silivri, Edirne, Tekirdağ, Kayseri gibi) ve İsveç, Almanya gibi farklı Avrupa ülkelerinden de siparişler almaktadır.[53]

İşletmede iş bölümleri farklı olan 15 işçi çalışmaktadır. İşletmenin günlük üretimi 250-300 m^2 arasında değişmektedir. Taşın m^2 üretim fiyatı 25 TL'den başlamaktadır. İşçilerin çoğunluğu Midyat'a bağlı Yolbaşı Mahallesinden olmakla beraber Batman Gercüşlü işçiler de bulunmaktadır. Çalışanların neredeyse tamamı Müslüman Araptır. İşçiler Cuma günü izinli olmalarına rağmen Midyat taş atölyesinde olduğu gibi işlerin yoğunluğundan dolayı Cuma günü de

[53] Nazmi Kavak, Memocan Mermer Ustası, Eylül 2014, Midyat.

çalışmaktadırlar. Ustalar günlük 70-100 TL ; çıraklar 35-50 TL arasında yevmiye almaktadırlar. İşletmede 2 adet büyük 3 adet küçük olmak üzere toplamda 5 adet taş kesme makinesi ve bol miktarda şablon bulunmaktadır. İşletme taş ihtiyacını Mardin'in Savur ilçesine bağlı Kayapınar Taş ocağından temin etmekteyken ocağın bulunduğu bölgenin özel mülkiyet olmasından dolayı geçici bir süre taş çıkarılamamaktadır. Bu ocakta çıkarılan taş diğerlerine göre çok daha az gözeneklidir. Bu yönüyle de işletme diğer atölyelerden ayrılmaktadır.

4.2.2. MİDYAT TAŞ ATÖLYESİ

Atölyenin Yeri: Midyat- Cizre yolu 2.km'sinde yer almaktadır.

Atölyenin sahibi ve ustası : Davut ÇETİN (66)

İnceleme Tarihi: Eylül 2014

Taşın temin edildiği ocak: Batman yolu üzerinde bulunan Midyat taş ocağı.

Fotoğraf: 31-40

1993 yılında faaliyete girmiş olan Midyat Taş Atölyesi Midyat'taki en eski taş atölyelerinden usta Davut ÇETİN de en eski ustalardan biridir. Atölyede müşterilerin ihtiyaç ve isteğine göre inşaat malzemesi, apartman kaplamaları, şömine, mezar taşları, sütun, pencere ve kapı köşelikleri, balkon korkulukları ve kemerler yapılmaktadır. Süslemede ise, yine müşterinin isteğine göre kelebek, papatya, üzüm, palamut gibi bitkisel süslemeler, farklı geometrik süslemeler ile haç ve tavus kuşu gibi figürlü süslemeler de yapılmaktadır. Süsleme fiyatları süslemenin zorluk derecesine göre farklılık göstermektedir. Atölye Türkiye'nin birçok yerinden(Mersin, Batman, Siirt, Silopi, İstanbul gibi)[54] sipariş almaktadır.

Atölyede günümüzde 15-20 arasında işçi çalışmaktadır. Günlük 150-200 m^2 üretim yapılmaktadır. Taşın m^2 si 20-25 TL'ye işlenmektedir. İşçilerin tamamı Müslüman Arap olup Midyat'a bağlı Yolbaşı Mahallesindendir. Yaş aralıkları 15-36 olan işçiler arasında iş bölümü yapılmaktadır. İşçilerin bazıları taş taşımakta, bazıları taş kesmekte diğer kalanlar ise süsleme ve montajda çalışmaktadır. İşçilerin izin günü Cuma günü olmasına rağmen atölyenin yoğun çalışmasından dolayı çoğunlukla haftanın 7 günü de çalışılmaktadır. Usta günlük 80-90 TL yevmiye alırken işçiler 35-40 TL arasında almaktadır. Atölyede taş kesme ve işlemede kullanılan araç-gereçlerin tamamı yer almaktadır . Atölyede 4 adet taş kesme makinesi ve farklı motiflerde şablonlar yer almaktadır. Taş kesme makinelerinin atölyenin açılması için

[54] Davut Çetin, Midyat Taş Atölyesi Ustası, Eylül 2014, Midyat.

teşvikte bulunan dönemin kaymakamı Feyzullah ÖZCAN tarafından temin edildiği söylenmektedir.[55]

[55] Çetin, Midyat Taş Atölyesi Ustası, Eylül 2014, Midyat.

4.2.3. SANAT TAŞ ATÖLYESİ

Atölyenin Yeri: Midyat ilçesinin 10 km dışında Mardin yolu üzerinde yer almaktadır.

Atölyenin sahibi ve ustası : sahibi: Nihat GÖKSU (44), Metin GÖKSU (42), Naci GÖKSU (40) ,**usta:** Nihat GÖKSU

İnceleme Tarihi: Eylül 2014

Taşın temin edildiği ocak: Batman yolu üzerinde bulunan Midyat taş ocağı

Fotoğraf: 41-47

Temeli 1956 yılında baba Ömer GÖKSU tarafından atılan atölye 2004 yılında oğulları Nihat, Metin, Naci, Halis, Zeki GÖKSU kardeşler tarafından kurulmuştur. Atölyede yaşları 15-35 arasında değişen 20 işçi bulunmaktadır. İşçiler iş bölümü usulü çalışmaktadır. Bazı işçiler taşı taşımakla, bazıları kesmekle, bazıları süslemekle ve taşın montajında görevlendirilmektedir. Çalışanların tamamı Midyat'a bağlı Yolbaşı Mahallesinden olup Müslüman Araptır. Atölyede 4 adet büyük taş kesme makinesi ve 1 adet sadece "Memocan Mermer Atölyesi"nde bulunan spiral makinesi mevcuttur. Yapılan süslemenin niteliğine göre üretimin m^2'si 25 TL 'den başlayıp 40 TL'ye kadar çıkmaktadır. Süsleme fiyatlarındaki değişiklik süsleme yoğunluğuna göre değişmektedir. Atölyenin günlük üretimi neredeyse 100 m^2'yi bulmaktadır. İşlerin yoğun olduğu dönemlerde Cuma günleri de çalışılmaktadır. Ustalar 70-100 TL çıraklar 20-45 TL arasında yevmiye almaktadır. Atölye Midyat'ta bulunan diğer atölyelere göre oldukça büyüktür. İki katlı ve Midyat taşından yapılmıştır.1.kat atölye olarak 2.kat ise ofis, dinlenme ve temel ihtiyaçların giderilmesi amaçlı kullanılmaktadır. İşçilerin çoğu gece de atölyede kalmaktadır. Sanat taş atölyesinin açıldığı günden bugüne kadar Mardin ve Midyat başta olmak üzere birçok ilde çalışmaları bulunmaktadır (Batman, Mersin, Silopi, Ahlat, Çatalca vs.). Atölyede müşterinin taleplerine önem verilmektedir. Buna göre cami, manastır, kilise, özel konut, iş yeri, otel, mezar taşı, süs eşyaları yapılmaktadır. Ayrıca atölyeden restorasyon içinde üretim talebinde bulunulmaktadır.

4.2.4. SAĞLAM TAŞ KESME VE İŞLEME ATÖLYESİ

Atölyenin Yeri: Midyat- Mardin yolunun 10. km'sinde yer almaktadır.

Atölyenin sahibi ve ustası : Abdülhakim SAĞLAM (50)

İnceleme Tarihi: Eylül 2014

Taşın temin edildiği ocak: Batman yolu üzerinde bulunan Midyat taş ocağı.

Fotoğraf: 48-55

2007 yılında faaliyete giren atölyede yaş aralığı 14-34 olan işçilerin sayısı iş yoğunluğuna göre 7-10 arasında değişmektedir. İşçilerin tamamı Müslüman Arap olup Midyat'a bağlı Yolbaşı mahallesindendir. Atölye talep olmaması durumunda Cuma günü çalışmaya ara vermektedir. Atölyede 1 küçük 1 büyük olmak üzere 2 adet taş kesme makinesi bulunmaktadır. Günlük üretimleri 20-30 m^2 arasında değişmektedir. Atölyede çalışan genç yaştaki işçiler eğitim gördükleri için iş yerlerine okul saatleri haricinde gelmektedirler. Bazı işçiler de baba mesleğini öğrenmek için geldiklerini söylemektedir. Atölyede ustalar genellikle diğer atölyedeki ustalar gibi günlük 70-90 TL; çıraklar ise 30-40 TL arasında yevmiye almaktadır. Müşterilerin istekleri burada da önemlidir. İnşaat malzemesi, kaplama, balkon ve merdiven korkulukları, kapı ve pencere köşelikleri, her türlü bitkisel ve geometrik süslemeler uygulanarak yapılmaktadır. Yapılan süslemelerin fiyatı da süslemenin zorluk derecesine göre değişmektedir.

4.2.5. MİDYAT KAYMAKAMLIĞI KAYMAKAM FEYZULLAH ÖZCAN TAŞ İŞLEME VE KESME ATÖLYESİ

Atölyenin Yeri: Midyat ilçesinin 1.5 km dışında Mardin yolu üzerinde TOKİ evlerinin karşısında yer almaktadır.

Atölyenin sahibi ve ustası : sahibi: Midyat Kaymakamlığı ve Midyat Belediyesi, **usta:** Farklı Atölyelerden Ustalar

İnceleme Tarihi: Eylül 2014

Taşın temin edildiği ocak: Batman yolu üzerinde Midyat taş ocağı, sık olmasa da Acırlı Mahallesinde bulunan taş ocağı.

Fotoğraf: 56-59

16 yıldır hizmet veren atölye Midyat'ın en eski atölyelerinden biridir. Daha önce kaymakamlığa bağlı olarak Kaymakamlık adına faaliyet gösteren atölye 2012 yılında Midyat Belediyesi tarafından işletilmeye başlamıştır. Kaymakamlığın 1998 yılında başlattığı bir çalışma ile ilçe halkına istihdam elde etmek amacıyla açılmıştır. Atölyenin belirli bir ustası bulunmamakta diğer atölyelerden ustalar kaymakamlık tarafından görevlendirilmektedir. Yaşları 30 ve üzeri olan 9 işçi sabah $7.^{00}$ dan akşam $17.^{00}$ a kadar çalışmaktadır. İşçilerin tamamı Midyat'a bağlı Yolbaşı Mahallesinden ve Müslüman Araptır. İşçilerin sosyal güvenceleri Kaymakamlık tarafından karşılanmaktadır. Bu atölyedeki işçiler yevmiye değil maaş karşılığı çalışmaktadırlar. Atölyede 4 adet büyük taş kesme makinesi bulunmaktadır. Günlük 50-60 m^2 üretim yapılmaktadır. Diğer atölyelerde olduğu gibi burada da inşaat malzemesi, apartman kaplamaları, mezar taşları, balkon ve merdiven korkulukları yapılmaktadır. Ayrıca zaman zaman kamu binaları restorasyonlarında çalışmaktadırlar. Hem Süryani hem de Müslümanların talepleri üzerine yurtiçi ve yurtdışına malzeme göndermektedirler.

4.2.6. YOLBAŞI TAŞ KESME ATÖLYESİ

Atölyenin Yeri: Midyat ilçesinin 2 km dışında Nusaybin yolu üzerinde Midyat "M" tipi cezaevinin karşısında yer almaktadır.

Atölyenin sahibi ve ustası : sahibi: Alaattin ÇETİN (55) **ustaları:**Yusuf ÇETİN (48), Haşim USTA (45)

İnceleme Tarihi: Eylül 2014

Taşın temin edildiği ocak: Batman yolu üzerinde bulunan Midyat taş ocağı

Fotoğraf: 60-63

2006 yılında faaliyete geçen atölyede iş bölümleri farklı, yaşları 16-36 arasında değişen 10 işçi çalışmaktadır. İşçilerin bazıları taş taşımada, bazıları kesimde diğerleri ise süsleme ve montajda görevlendirilmişlerdir. İşçilerin tamamı Yolbaşı mahallesinden olup Müslüman Araptır. Atölyede küçük yaştaki işçiler eğitim aldıkları için okul çıkışlarında atölyeye gelmektedirler. Cuma günleri ise işçiler için dinlenme günüdür. Atölyede 1 büyük 2 küçük olmak üzere 3 adet taş kesme makinesi bulunmaktadır. Günlük üretimleri 25-30 m^2 arasında değişmektedir. Taşın m^2 sinin fiyatı 20 TL'den başlamakta ve fiyatlar yapılan süslemenin zorluk derecesine göre değişmektedir. Atölyede diğer atölyelerde olduğu gibi müşterilerin ihtiyaç ve talepleri önemlidir. Buna göre inşaat malzemesi, kaplama, korkuluklar, kemer, kapı-pencere köşelikleri yapılmaktadır.

4.2.7. TUĞRA TAŞ KESME ATÖLYESİ

Atölyenin Yeri: Atölye, Midyat ilçesinin 2 km dışında Nusaybin yolu üzerinde askeri karakol yanında yer almaktadır.

Atölyenin sahibi ve ustası: Bekir (...) usta (53)

İnceleme Tarihi: Eylül 2014

Taşın temin edildiği ocak: Batman yolu üzerindeki Midyat taş ocağı

Fotoğraf: 64-66

2004 yılında faaliyete geçen atölyenin ustası Bekir ustadır. Atölyede yaşları 15-32 arasında değişen 7 işçi çalışmaktadır. Çalışan işçilerin tamamı Midyat'a bağlı Yolbaşı mahallesinden ve Müslüman Araptır. İşçiler, iş bölümü usulü çalışmakta ve Cuma günü dinlenmektedir. Atölyede 1 büyük 2 küçük olmak üzere 3 adet taş kesme makinesi bulunmaktadır. Taşın m^2 sini 20-25 TL'den yapan işçiler günlük ortalama 20 m^2 üretim yapmaktadır. Ustalar 70-90 TL çıraklar 25-35 TL arasında yevmiye almaktadır. Müşterinin isteğine göre kaplama, merdiven ve balkon korkulukları, süsleme olarak da palamut, lale, papatya, tavus kuşu, haç ve tuğra yapılmaktadır. Süsleme fiyatları süslemenin zorluğuna göre değişiklik göstermektedir.

4.2.8. HAS MİDYAT TAŞ KESME ATÖLYESİ:

Atölyenin Yeri: Midyat ilçesine 1,5 km mesafede Nusaybin yolu üzerinde yer almaktadır.

Atölyenin sahibi ve ustası: Şehmus MAĞAT (40)

İnceleme Tarihi: - Eylül 2014

Taşın temin edildiği ocak: Batman yolu üzerindeki Midyat taş ocağı ve Midyat'a bağlı Acırlı mahallesi taş ocağı.

Fotoğraf: 67-70

2003 yılından beri faaliyet gösteren atölyede yaş aralıkları 15-30 arasında değişen 10 işçi çalışmaktadır. İş bölümü usulü çalışan işçilerin tamamı Midyat'a bağlı Yolbaşı Mahallesinden olup Müslüman Araptır Atölyede 3 adet küçük taş kesme makinesi bulunmaktadır. Taşın m^2'si 15-20 TL'ye yapılan atölyede günlük 20 m^2 üretim yapılmaktadır. Ustalar günlük 75-90 TL çıraklar ise 25-35 TL yevmiye almaktadır. Buradaki süslemeler ve uygulandığı alanlar da diğer atölyelerle benzerlik göstermektedir. Süsleme fiyatı da yine süslemenin zorluğuna göre değişmektedir.

4.2.9. ÇETAŞ TAŞ KESME VE İŞLEME ATÖLYESİ:

Atölyenin Yeri: Midyat ilçesinin 1 km dışında Mardin yolu üzerinde yatılı ilköğretim bölge okulunun (YİBO) yanında yer almaktadır.

Atölyenin sahibi ve ustası: Sahibi-Rıfat ÇETİN (45)

İnceleme Tarihi: Eylül 2014

Taşın temin edildiği ocak: Batman yolu üzerindeki Midyat taş ocağı.

Fotoğraf: 71-74

2008 yılında faaliyete geçen atölyede yaş ortalamaları 14-35 arasında değişen 10 işçi çalışmaktadır. İşçilerin tamamı Müslüman Arap olup Midyat'a bağlı Yolbaşı Mahallesindendir. Atölyede 1 büyük 2 küçük olmak üzere 3 adet taş kesme makinesi bulunmaktadır. Taşın m^2 si 20-23 TL'den yapılan atölyede günlük üretim 20-25 m^2 arasında değişmektedir. Ustalar günlük 70-90 TL, çıraklar 25-40 TL yevmiye almaktadır. İşçiler haftanın 6 günü çalışmakta, Cuma günleri ise dinlenilmektedir. Diğer bütün atölyelerde olduğu gibi burada da müşterinin ihtiyaçları ve istekleri önemlidir. Buna göre inşaat malzemesi, kaplama, mezar taşları, balkon ve merdiven korkulukları, süs eşyaları yapılmaktadır. Süslemelerdeki fiyat değişikliği süslemenin zorluk derecesine bağlıdır.

4.2.10. ZENGİNEL TAŞ İŞLEME ATÖLYESİ

Atölyenin Yeri: Midyat ilçesinin 2-2.5 km dışında Nusaybin yolu üzerinde Midyat "M" tipi kapalı cezaevi yanında yer almaktadır.

Atölyenin sahibi ve ustası: Osman AKYÜZ (45)

İnceleme Tarihi: Eylül 2014

Taşın temin edildiği ocak: Batman yolu üzerindeki Midyat taş ocağı

Foto: 75-77

Atölyede, yaşları 15-35 arasında değişen işçiler çalışmaktadır. İşçi sayısı iş yoğunluğuna göre 2-10 arasında değişmektedir. Atölye sahibi ve işçilerin tamamı Müslüman Arap olup Midyat'a bağlı Yolbaşı mahallesindendir. Atölyede 2 adet taş kesme makinesi bulunmaktadır. Taşın m^2 fiyatı 20 TL'den başlamakta ve günlük üretimleri 15-20 m^2 arasında değişmektedir. Usta günlük 60-90 TL; çıraklar ise 25-35 TL yevmiye almaktadır. Bu atölyede de diğerleri gibi bitkisel ve geometrik süslemelerin uygulandığı kaplama, inşaat malzemesi, mezar taşları yapılmaktadır.

4.2.11. TARİHİ TAŞ KESME VE İŞLEME ATÖLYESİ

Atölyenin Yeri: Midyat- Cizre yolunun 2.km'sinde yer almaktadır.

Atölyenin sahibi ve ustası: Abdülrezzak CEBECİ (47)

İnceleme Tarihi: Eylül 2014

Taşın temin edildiği ocak: Batman yolu üzerindeki Midyat taş ocağı

Fotoğraf: 78-80

2008 yılında faaliyete başlayan atölye Midyat'ta bulunan diğer atölyelerden daha küçüktür. Abdülrezzak CEBECİ'nin usta olarak bulunduğu atölyede yaş aralıkları 20-30 arasında değişen 5 işçi çalışmaktadır. İşin az olduğu dönemlerde işçi sayısı 2'ye kadar düşmektedir. Günlük üretim 15-20 m^2 arasında değişmektedir. Taşın m^2'si 20-25 TL'ye işlenmektedir. İşçilerin tamamı Müslüman Arap ve Midyat'a bağlı Yolbaşı Mahallesindendir. Atölyede işçi sayısının azlığından dolayı iş bölümü yerine dönüşümlü olarak çalışılmaktadır. İşçiler Cuma günü çalışmamaktadır. Usta günlük 70-90 TL, çıraklar 20-40 TL arasında yevmiye almaktadırlar. Atölye, küçük olduğu için sadece 1 adet taş kesme makinesi ile az sayıda şablon bulunmaktadır. Atölyede, müşterinin isteğine göre bitkisel, geometrik ve figürlü süslemelerin uygulandığı farklı üretimler yapılmaktadır. Süsleme fiyatları zorluk derecesine göre değişiklik göstermektedir.

4.2.12. ELES TAŞ KESME VE İŞLEME ATÖLYESİ

Atölyenin Yeri: Midyat ilçesinin 3 km dışında Mardin yolu üzerinde Midyat'a bağlı Acırlı Mahallesinin karşısında yer almaktadır.

Atölyenin sahibi ve ustası : Abdurrahman PALA (41)

İnceleme Tarihi: - Eylül 2014

Taşın temin edildiği ocak: Acırlı Taş Ocağı

Foto: 81-83

2009 yılından beri üretim yapan atölyede yaşları 16-35 arasında değişen 6 işçi çalışmaktadır. İşçiler diğer atölyelerde olduğu gibi sadece Yolbaşı mahallesinden değil Acırlı ve Gelinkaya Mahallesinden de işçiler bulunmaktadır. Atölye sahibi usta statüsünde çalışanlarına aylık 1500-2000 TL, çıraklara 750-900 TL maaş verdiğini ayrıca sosyal sağlık sigortalarını da yatırdığını ifade etmektedir. Atölye hem bu açıdan hem de çalışan işçilerin farklı mahallelerden olması bakımından diğer atölyelerden ayrılmaktadır. Atölyede 3 adet taş kesme makinesi bulunmaktadır. Günlük üretimleri 20-25 m^2 arasında değişmekte ve taşın m^2 fiyatı 20 TL'den yapılmaktadır. Cuma günü atölye kapalıdır. Atölye taş ihtiyacını Acırlı mahallesi ile Mercimekli köyü arasında bulunan Acırlı taş ocağından karşılamaktadır.

4.2.13. AYASOFYA TAŞ ATÖLYESİ

Atölyenin Yeri: Midyat-Mardin yolunun 3.km'sinde yer almaktadır.

Atölyenin sahibi ve ustası : Abdülbâki SOYLU (40)

İnceleme Tarihi: Eylül 2014

Taşın temin edildiği ocak: Batman yolu üzerindeki Midyat taş ocağı

Foto: 84-88

Atölye, 2012 yılından beri hizmet vermektedir. Usta ile birlikte atölyede 4 işçi çalışmaktadır. Çalışanların tamamı Yolbaşı Mahallesinden ve Müslüman Araptır. Usta, atölyesini daha yeni açtığını uzun zamandır Sanat taş atölyesinin ustalarından olan Nejat GÖKSU'nun atölyesinde işçi olarak çalıştığını ifade etmektedir. Atölyede günlük 10-15 m^2 civarında üretim yapılmaktadır. Taşın m^2 fiyatı 15-20 TL'den başlamaktadır. Usta günlük 70-80 TL çıraklar ise 30-35 TL yevmiye almaktadır. Usta, süslemelerini müşterilerin talep ve isteklerine göre yaptıklarını ifade etmektedir.

4.2.14. MARDİN TAŞ İŞLEME ATÖLYESİ

Atölyenin Yeri: Şehidiye Mahallesi,1. Cadde Üçyol kavşağı Meydanbaşı/ MARDİN

Atölyenin sahibi ve ustası: Yusuf KIDIR (72), Veysi DUVA (50), Hayrullah ORUÇ (34)

İnceleme Tarihi: Ekim-2014

Taşın temin edildiği ocak: 2013 yılına kadar Mardin merkeze bağlı Zınnar bölgesi taş ocağı. 2014 yılından itibaren Urfa taş ocağı.

Foto: 89-96

Atölyenin ustası Yusuf KIDIR günümüzde rahatsızlığından dolayı hizmet vermemekte onun yerine 22 yıldır yanında çalışan Veysi DUVA usta ve yine 10 yıldır Yusuf Ustanın yanında çalışan Hayrullah ORUÇ çalışmaktadır. Atölyede sadece taş işleme sanatı yapılmaktadır. Taş kesim işlemleri Midyat'taki atölyeler tarafından sağlanmaktadır. Atölyede her türlü taş işlemeciliği yapılmaktadır. Aynı zamanda eski yapılarda restorasyon işlemleri de ustalar tarafından gerçekleştirilmektedir.

4.3. TAŞ İŞÇİLİĞİNDE USTALAR

4.3.1. Yusuf KIDIR

Mardin taş işleme atölyesinin ustası olan Yusuf KIDIR **(foto 97)** 1943 Mardin merkez doğumludur. Annesi Fehime Kıdır babası Mehmet Hıdır Kıdır'dır. Mardin merkez nüfusuna kayıtlı olan Yusuf usta beş kardeştir ve kardeşlerden sadece Yusuf Usta taş işlemeciliği ile uğraşmaktadır.

Mardin ve Midyat'ın yaşayan en yaşlı taş ustası olan Yusuf usta 2 kız 4 erkek çocuk babasıdır. Çocuklarından hiçbirisi baba mesleğini devam ettirmemektedir. Usta bu sanatı yedi yaşında dayısı Abdülcelil İLDOĞAN'dan öğrendiğini ifade etmektedir. Yusuf usta günümüzde hayatta olmayan Abdülcelil ustanın da taş işleme sanatını Süryani Muhsi (hacı) Gezero Yusuf ve mimarbaşı Loli'nin torunu yine mimarbaşı Serin'den öğrendiğini söylemektedir.[56]

Yusuf ustanın ifadelerine göre Midyat'ta açılan taş ocaklarındaki şablonların oluşturulmasında kendisinin katkıları oldukça fazladır. Diğer bir ifadesinde Mardin'de kullanılan taşın özelliğinden dolayı taş işlemeciliğindeki motif ve kompozisyonlar daha ince işçiliktedir. Midyat'ta kullanılan taş çeşidinin daha gözenekli olmasından dolayı çabuk kırılabileceğini bu sebeple de detaylı işçilik uygulanamadığını söylemektedir.

Usta desenleri geçmişle günümüzün sentezini yaparak oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Yusuf KIDIR sağlık sorunlarından dolayı 2013 yılından beri atölyeye gelmemekte onun yerine atölyedeki diğer ustalar Veysi DUVA ve Hayrullah ORUÇ sanatı devam ettirmektedir.

---

[56] Yusuf Kıdır, Mardin Taş Atölyesi Ustası, 08.10.2014, Mardin.

4.3.2. Davut ÇETİN

Midyat taş kesme ve işleme atölyesinin ustası olan Davut ÇETİN **(foto 98)**1949 Midyat doğumludur. Midyat'a bağlı Yolbaşı mahallesi nüfusuna kayıtlı olan Davut usta 48 yıldır bu işi yapmaktadır. Midyat'taki en eski ustalardan birisidir. Davut Çetin bu işi 17 yaşında Midyat'ta bulunan Süryani ustalardan olan Habib, Hanne ve Gabro (Gabriel)'dan öğrendiğini ifade etmektedir. Aslında Süryani ustaların sanatı öğretme konusunda katı olduklarını fakat aralarındaki iyi ilişkilerden dolayı bu tavrın biraz daha yumuşadığını söylemektedir. Davut ÇETİN'in çocuklarından sadece Çetaş Taş işleme atölyesinin sahibi olan Rıfat ÇETİN bu sanatı devam ettirmektedir. Usta yanında çalışan işçilerin çoğunun akrabası olduğunu ifade etmektedir. Yedi kardeş olan Davut usta üç kardeşi ile birlikte bu işi yapmaktadır.

Davut ÇETİN sadece Mardin ve Midyat'tan değil çevre illerden de sipariş aldıklarını fakat imkânsızlıktan dolayı talepleri yetiştiremediklerini söylemektedir. Davut usta günümüzde Midyat'ta atölye sahibi olan bir çok ustanın hocasıdır.

4.3.3. Veysi DUVA

Mardin taş işleme atölyesinde usta olan Veysi DUVA **(foto 99)** 1965 Mardin merkez doğumludur. Mardin nüfusuna kayıtlı olan usta 22 yıldır bu sanatla uğraşmaktadır. İşe Yusuf KIDIR ustanın yanında başlayan usta 22 yıldır aynı yerde çalışmaktadır. Veysi DUVA evli ve 1 erkek 4 kız çocuk sahibidir. Çocuklarından hiçbirisi baba mesleğini devam ettirmemektedir. Usta 2012 yılında Anadolu sigorta ve 2014 yılında SODES destekli projelerde 40 kişilik gruplara 80 gün kurs vermiştir. Veysi usta, ustası Yusuf KIDIR'ın yerine atölyenin ustalığını devam ettirmektedir.

4.3.4. Necati ÇETİN

Midyat taş işleme atölyesinde usta olan Necati ÇETİN 1968 Midyat doğumludur. Midyat'a bağlı Yolbaşı nüfusuna kayıtlı olan usta Davut ÇETİN'in kardeşlerinden birisidir. 25 yıldır bu sanatla uğraşan usta evli ve 6 çocuk babasıdır. Fakat çocuklarından hiçbirisi bu işi devam ettirmemektedir.

4.3.5. Naci GÖKSU, Metin GÖKSU, Nihat GÖKSU,

Sanat taş kesme ve işleme atölyesi sahipleri olan Naci GÖKSU 1975, Metin GÖKSU 1973, Nihat GÖKSU 1971 Midyat doğumludurlar. Midyat'a bağlı Yolbaşı mahallesi nüfusuna kayıtlı olan ustalar dört kardeştir. Kardeşler bu sanatı taş ustası olan babaları 1940 doğumlu Ömer GÖKSU'dan öğrendiklerini ifade etmektedirler. Aynı zamanda babaları Ömer ustanın da taş işlemeciliğini Davut ÇETİN gibi Süryani ustalardan Habib, Hanne ve Gabro (Gabriel)'dan öğrendiğine dikkat çekmektedirler. Ömer Göksu günümüzde hâlâ hayatta olmasına rağmen bu sanatı bırakmıştır. Atölye 1956 yılından beri hizmet vermekte. Sadece Mardin ve Midyat'tan değil Siirt, Silopi, Batman, İstanbul (Silivri), Cizre, Bitlis gibi çevre illerden de sipariş almaktadır.

4.3.6. Hayrullah ORUÇ

Mardin taş işleme atölyesi ustalarından olan Hayrullah ORUÇ (**foto 100**)1981 Mardin doğumludur. Sanata çıraklık döneminde Yusuf ustanın yanında başlayan Mardin nüfusuna kayıtlı usta 10 yıldır bu işi yapmaktadır. Hayrullah Oruç evli ve iki çocuk babasıdır.

4.4. İŞÇİLER

Mardin taş işçiliğinde gerek ağır çalışma şartları, gerekse geleneklerin etkisiyle çalışanların tamamı erkek nüfustur. İşçilerin çoğunluğu gençlerden oluşmaktadır. Çalışanların büyük bir bölümü 16-45 yaş aralığındadır. 45 yaş üzeri işçi sayısı oldukça azdır.

Yıl olarak çalışma sürelerine baktığımızda uzun süre bu sanatla uğraşan sanatı devam ettiren işçi sayısı da çok fazla değildir. Çalışma süreleri ortalama 5-15 yıl arasında değişmektedir.

Taş işçiliği, usta-çırak ilişkisi ile öğrenilmektedir. Günümüzde bu sanatla uğraşan işçilerin çoğunluğu usta-çırak ilişkisiyle işi öğrendiklerini ifade etmektedir. Bunun yanı sıra baba mesleği olarak öğrenenlerin sayısı da az değildir.

İşçilerin aylık kazançları 900-1500 TL arasında değişmektedir. İşçilerden bazıları aylık kazançlarının iyi, çoğunluğu geçimlerini ancak idare ettiklerini, az bir bölümü ise kötü olduğunu ifade etmektedir.

Çalışanların çoğu, süsleme yaparken uzun süre önlerine eğilmeleri ve taşların ağır olması nedeniyle sırt veya boyun rahatsızlığı yaşamaktadır. Ayrıca ocaklar ve atölyelerde çok fazla toz olmasından dolayı bazı işçilerin de solunum rahatsızlıkları yaşadığı gözlenmektedir.

4.5. KULLANILAN ALETLER

Taş Kesme Makineleri:

Büyük ve küçük olmak üzere iki çeşit taş kesme makinesi bulunmaktadır. Makineler ocaktan getirilen taşların istenilen boyutlarda hazırlanması için kullanılmaktadır. Eğer ocaktan gelen taş büyük bloklar halinde gelmiş ise büyük makineler kullanılmaktadır. Her iki taş kesme makinesinin de işlevleri aynıdır. Farkları sadece boyutlarıdır. Taş kesme makineleri elektrikle çalıştırılmaktadır. Daire şeklinde bir bıçağı bulunan makineler, taş kesimi sırasında taşın tozmaması ve yumuşaması için su da akıtmaktadır. **(foto 101-102)**

El arabaları:

Ocaklardan bloklar halinde kesilmiş taşlar taşınırken kullanılmaktadır. **(foto 103)**

Murç (Keski-Mınkar):

Taş işleme sanatında en önemli aletlerden birisidir. Geniş ve dar uçlu çeşitleri bulunan murçlar tornavidalara benzemektedir. Murçların geniş ya da dar uçlu olarak kullanımı süslemenin yapılacağı alana göre değişmektedir. Günümüzde kullanılan geçmişte de kullanıldığı ustalar tarafından belirtilen alet metalden yapılmaktadır. **(foto 104-105)**

Taktuka:

Taktuka, taş işleme sanatında en az murç kadar önemli bir alettir. Arapça vurmak anlamına gelen 'taktuka' kelimesi alete ismini vermiştir. Farklı boyutları

olan alet taş işlenirken murca vurmak için kullanılır. Metal malzemeden yapılmaktadır. **(foto 106)**

Gönye:

Alet, süslemelerin taş yüzeyine aktarılması sırasında kullanılmaktadır. Öncelikle şablonlar halinde bulunan motifler, motiflerin birbirini takip etmesi dikkate alınarak taş yüzeyine kurşun kalemle çizilir. Farklı taş süsleme teknikleri kullanılarak (oyma-kabartma, kazıma vb.) kurşun kalemle çizilmiş olan motif taş üzerine işlenir. Motifin taş yüzeyine aktarılması sırasında oranın sağlanması bakımından "L" şeklindeki gönye oldukça önemlidir. Gönye, kısa kenarı desenin aktarılacağı taşın kısa kenarına uzun kenarı ise yine taşın uzun kenarına gelecek şekilde yerleştirilir. Ölçümleri yapılır ve motifin aktarılacağı alan belirlenir. Bir taşın yüzeyine kaç motifin yerleştirileceği gönyeler sayesinde tespit edilir. Gönyeler de diğer aletler gibi metal malzemeden yapılmıştır.**(Foto 107)**

Tarak:

İki ucu tırtıklı keser şeklinde olan bu alet, daha çok profillendirme yapılacak yüzeylerde kullanılmaktadır.**(Foto 108)**

Spiraller-Zımparalar:

Süsleme yapılırken taşın yüzeyini temizlemek amaçlı kullanılan bir alettir. Bu aletle bir nevi zımparalama işlemi yapılmaktadır. Kullanım yerlerine göre büyük ve küçük spiraller bulunmaktadır. **(foto 109-110)**

Matkap:

Taş süslemede sadece yuvarlak yüzeylerdeki uygulamalarda kullanılan bir alettir. **(foto 111)**

Freze- Hava Tabancası:

Farklı uçlara sahip olan bu aletler taşa farklı desenler vermek amacıyla kullanılmaktadır. **(foto 112)**

Şablonlar:

Taş işleme sanatında süslemenin yapılabilmesi için temel malzemelerden biridir. Bitkisel, geometrik, figürlü ve yazı gibi süsleme gruplarından bir çok örnek bulunmaktadır. Şablonlar her türlü malzemeden hazırlanabilmektedir(ahşap, plastik, mukavva gibi). **(foto 113,114,115,116)**

5. DEĞERLENDİRME

5.1. KULLANILAN TAŞIN CİNSİ VE NİTELİĞİ

Anadolu mimarisinde erken dönemlerden itibaren kullanılan taş, hemen her dönemde mimarinin ana malzemesi konumundadır. Bunun nedeni taşın coğrafi konumu ve jeolojik yapısı nedeniyle Anadolu'da bol bulunmasıdır. Ayrıca yerli ustaların taşı işlemeye karşı yatkınlıkları ve taşın belli üretim koşulları gerektirmemesi de taşın bu kadar yoğun kullanılmasında etkili olmuştur.

Türkçe'de katı toprak anlamında "kaş"tan gelen taş[57]; çekme dayanımı çok düşük, buna karşılık basınç dayanımı yüksek olan bir yapı malzemesidir. Yapı taşları; sert, iyi oluşmuş, damarsız, homojen, yarıksız, çatlaksız ve ocak suyunu çekmiş olmalıdır.[58] Taşlar oluşum şekillerine göre magmatik (katılaşım), sedimanter (tortul) ve metamorfik (başkalaşım) olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.[59]

Mardin'de kullanılan taş bunlardan Tortul (sedimanter) taşlar grubuna girmektedir. Tortul (sedimanter) taşlar; mekanik olarak ufalanmaya, kimyasal ayrışmaya uğramış bulunan taşlarla organik maddelerin (fosillerin) uygun ortamlarda tabakalar halinde çökelmesi, büyük basınç altında sıkışması sonucunda oluşan yataklı taşlardır. Bu taşlar, taneli (kumtaşı), organik (fosilli kalker) ve kimyasal (yoğun kalkerler) taşlar olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.[60]

Kalker, bileşiminde % 90'dan fazla kalsiyum karbonat bulunan bir taş grubudur. Deniz ve okyanuslar ise bu kayaçların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Kalker taşları içerisinde bulundurduğu maddelerin yoğunluğuna göre beyaz, sarı, gri, pembe ve siyah renklerde olmaktadır. Sarı renk demir oksitlerden, siyah renk ise mangan ve

---

[57] C. Esad Arseven, *Sanat Ansiklopedisi,* IV, 1993. ; Klavuz, *a.g.e.,* 494.
[58] Doğan Hasol, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul, 1998, 440.
[59] Hasol, *a.g.e.,* 438.; Ali Boran, " Ahlat Taşı (Andezit Tüf)", *Vakıflar Dergisi,* XXVI, Ankara, 1997, 363.;Mehmet Kuşcu, *Endüstriyel Kayaçlar ve Mineraller,* Isparta, 2001, 12.; Kılavuz, *a.g.e,* 494.
[60] E.Gürdal, a. g. m., 1749.; Kılavuz, *a.g.e*, 495.

organik maddelerin yoğunluğundan kaynaklanmaktadır. Kalker taşlar fazla sert olmamaları, kolayca işlenebilmeleri ve yaygın olarak bulunmaları sebebiyle yapı malzemesi olarak sıklıkla kullanılmaktadır.[61]

Mardin merkez ile çoğunlukla Midyat'ta çıkarılan "Midyat Taşı" olarak bilinen kalker kayacın yazın serin, kışın sıcak tutması ayrıca işlenmesinin kolay olması gibi yapısal özellikleri bölgede taşa bağlı işçiliğin gelişmesine ve taş malzemenin sıkça kullanılmasına imkân hazırlamıştır. Geleneksel adı "Katori"[62] olan Midyat taşı, içerisinde bulundurduğu maddelerin yoğunluğuna göre beyaz, sarı veya pembe renkli olmaktadır. Fakat bölgede çoğunlukla içerisinde demir-oksit oranı fazla olan sarı renkli sık gözenekli taş bulunmaktadır.

Bu taş kolay işlenebilir özelliğinden dolayı dış cephe kaplamalarında, duvar, kapı-pencere süslemelerinde, sütun, kemer, eyvan, revak ve korkuluklarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Midyat taşı ile inşa edilmiş yapılarda her hangi bir sıva malzemesi kullanılmamaktadır. Yağışlar çok olduğunda taş gereğinden fazla suya maruz kalmakta ve taş yüzeyi yeşil bir renk almaktadır. Ayrıca taş yüzeyinde tabakalaşmalar oluşmaktadır. Kullanılamayacak halde olan taş kırıntıları kum haline getirilerek ovalama yöntemi ile değişime uğrayan taş yüzeyi temizlenmektedir. Günümüzde de taş aynı yöntem uygulanarak temizlenmekle beraber, su püskürtme[63] ile temizleme yönteminin de yaygın olduğu ifade edilmektedir.[64]

Mardin ve civarında mimari yapılanma bölgenin ilk yerleşik halkı olan Hıristiyanlar döneminde kilise ve manastır inşalarıyla başlamıştır. Kentte İslami dönem yapı faaliyetleri Emeviler döneminden günümüze kadar devam eden 7. ve 21.yy arasında geçen süreci kapsamaktadır. Mimari yapılanmanın erken İslam döneminde var olduğuna yönelik bilgiler bulunsa da[65]günümüze ulaşan somut bir örnek bulunmamaktadır. Mevcut yapıların çoğunluğu Artuklular dönemini referans

[61] K. Çorapçıoğlu, "Kalker", *E.S.A.*, C.II, İstanbul 1997, 936.
[62] Çetin, Midyat Taş Atölyesi sahibi ve ustası, 08.09.2014, Midyat.
[63] Hortumdan akan şiddetli suyun uzaktan püskürtülerek uygulandığı bir yöntem. Mardin taş atölyesinin ustalarından Veysi Duva'ya göre bu yöntem ile taşın yüzeyi temizlenmekte fakat süslemelere oldukça fazla zarar verilmektedir. Kullanımı uygun görülmemektedir.
[64] Veysi Duva, Mardin Taş Atölyesi Ustası, Mardin, 14.10.2014.
[65] Abdüsselam Uluçam, "İslam Dönemi Mardin'i", *Taşın Belleği Mardin*,İstanbul, 2005, 99.

göstermektedir. Dönem içinde kendini hissettiren ekonomik hayatın canlılığı şehirde mütevazi ölçüde yapıların yanında, anıtsal ölçüde yapıların inşasında da etkili olmuştur.[66] Elde edilen bilgilere göre erken dönemlere dayanan taş işleme geleneği Hıristiyan mimarisinin yanında İslâm mimarisinde Artuklu döneminden itibaren kendini hissettirmiştir. Daha sonraki dönemlerde bu gelenek devam ettirilmiştir. Her dönemde yakın çevrede ocaklarına sıkça rastlanan sarı kalker taş kullanılmıştır. Ancak yapı malzemesinde ve süslemede renk ve doku olarak birbirinden farklı taşlar kullanılmıştır. Strüktürel kullanımda açık sarı, seyrek gözenekli, sert kalker; süsleme amaçlı kullanımda ise ocaktan çıktığında yumuşak olup işlenmesi kolay fakat hava ile temasından sonra sertleşen koyu sarı, sık gözenekli, kalker taşı tercih edilmiştir.[67] Mardin'de bütün dönemlerde aynı malzeme kullanıldığı için bugün yapılacak bir yapıyı bir süre sonra Ortaçağ yapılarından herhangi biriyle karıştırmak mümkündür.[68] Günümüzde de taş işleme geleneği özellikle Midyat'ta geçerliliğini korumaktadır.

5.2. TEKNİK

Mardin yapılarının genel özelliklerine bakıldığında ilk göze çarpan şey, mimari çevrenin son yıllarda modern tekniklerle inşa edilen bir kaç resmi ve özel yapı dışında tamamen kesme taştan yapılmış olmalarıdır.[69]

Mardin yapılarında taş dört farklı teknikle kullanılmaktadır. Bunlardan biri taşın kesme taş olarak duvar örgüsünde kullanımıdır. Anıtsal mimaride yapıların bütün cepheleri, Sivil mimaride (evler), avluya ve terasa bakan bütün cepheler, tonoz başlangıç seviyesine kadar iç mekân duvarları bazen de doğu, batı ve kuzey cepheleri

---

[66] Yuvalı, *a.g.m.*, 29-36.
[67] Çetin, Midyat Taş Kesme ve İşleme Atölyesi Taş Ustası, 14.09.2014, Midyat.
[68] Altun, "Mardin'de Türk Devri Anıtsal Mimarisine Genel Bakış", *Taşın Belleği Mardin*, İstanbul 2005, 149-175
[69] Altun, *a.g.m.*, 149-175.

de kesme taştan yapılmıştır. Bir diğer kullanım alanı, kaba yonu olarak örgüye dahil edilenidir. Taş bu biçimi ile anıtsal mimaride de kullanılmasına rağmen (Sıtt-i Radviyye Medresesi) daha çok sivil mimaride (evlerde) zemin kat avlu duvarı ve Mardin Ovası'na bakmayan cephelerde kullanılmıştır. Üçüncü kullanımı oluşturan moloz taş, çok önemli olmayan duvar yapımlarında, dışı kesme içi moloz taş malzeme kullanılan kaplama duvar yapımında, iç örgüde ve örtü sisteminde tercih edilen bir taş türü olmuştur. Dördüncü kullanım alanı ise, süsleme amaçlı hem iç mekân da hem de dış cephelerde kullanılmasıdır.[70]

Tarihsel süreç içerisindeki bütün dönemlerde taş kullanım teknikleri birbiri ile benzer özellikler göstermektedir. Günümüzde de gelenek devam ettirilmektedir. Hem anıtsal mimaride hem de sivil mimari örneklerinin bütün cephelerinde düzgün kesme taş yaygın olarak kullanılmaktadır. Kaba yonu ve moloz taş, çok yaygın olmasa da örtü sisteminde kullanımı hariç doku içerisindeki kullanımına paralel bir uygulama alanı göstermektedir. Süsleme olarak kullanımı geleneği devam ettirir niteliktedir. Cephelerde ve iç mekânlarda taş kullanımı dikkat çekmektedir.

5.2.1. Ocakta Uygulanan Teknikler

Günümüzde hâlâ taş işlemeciliğiyle uğraşan ustalardan edinilen bilgilere göre önceki dönemlerle günümüzde kullanılan teknikler arasında farklar olduğu dikkat çekmektedir.[71] Daha önce elle çıkarılan taşlar teknolojinin gelişmesiyle birlikte yerini taş kesme makinelerine bırakmıştır. 1990'lı yıllarda ve öncesinde ocaklarda taş çıkarma teknikleri el işçiliğiyle çıkarılmaktaydı. Elle çıkarılırken kullanılan üç farklı malzeme kullanılmaktaydı. Bu malzemeler Arapça "Şevk" denilen ortalama 40 cm uzunluğunda kazmaya benzeyen fakat her iki ucu da sivri olan bir demir çubuk, 6-7 cm genişliğinde "keskiler" ve "balyoz"du. İlk önce şevklerle 5-6 cm genişliğinde ince kanallar açılmakta daha sonra bu kanalların kenarlarına keskiler

[70] Alioğlu, *a.g.m.*, 223.
[71] Çetin, Midyat Taş Atölyesi Ustası, 14.09.2014; Yusuf Kıdır, Mardin Taş Atölyesi Ustası, 08.10.2014, Midyat.

yerleştirilmekte, balyozla keskilere vurularak taşın çıkması sağlanmaktaydı.[72] Bloklar halinde çıkarılan bu taşlar işlenmek üzere atölyelere götürülmektedir. Günümüzde ise büyük boyutlarda taş kesme makineleri kullanılmaktadır. Ocakta, tozmaması için zemin öncelikle biraz ıslatılmakta daha sonra kesme makineleriyle bloklar halinde kesilmektedir. Hazırlanan taşlar traktörler ya da kamyonlarla atölyeler götürülmektedir.

5.2.2. İnşâ Aşamasındaki Yapısal Teknikler

Ustalar tarafından atölyelerde işlenen taşlar, kamyon ya da traktörler yardımıyla inşaat alanına taşınmaktadır. Bu taşlar, yapılarda ya ana ya da kaplama malzeme olarak kullanılmaktadır. Arazide iki farklı harç ile işlem yapılmaktadır. Bunlardan ilki taşların birbirine yapışması için iki taş arasında kullanılan, diğeri ise kaplama yapılan binalarda dolgu olarak kullanılan harçtır. [73]

İki taş arasına kullanılan harç, taş tozu ve çimentonun 1/3 oranında karışımıyla elde edilmektedir. Harç, 20-30 m^2 lik bir alan için 5 kg lık bir teneke beyaz çimento ve 5 kg lık üç teneke taş tozu su ile hafif akışkan bir kıvama getirilerek hazırlanmaktadır. Hazırlanan bu harçlar her bir taşın arasına ince bir tabaka halinde derzler görünmeyecek şekilde 'mala' yardımıyla sürülmekte ve taşların birbirine yapışması sağlanmaktadır. Bu yapışmanın erken dönemlerde yumurta akıyla günümüzde ise beyaz çimento ile sağlandığı söylenmektedir.[74]

Kaplama yapılan alanlarda taşların arkasına dolgu malzemesi olarak kullanılan harç ise 3 m^2lik alan için üç el arabası kuma bir torba siyah çimento katılarak elde edilen harç kullanılmaktadır.

---

[72] Naci Göksu, Sanat Taş Atölyesi Ustası, 14.09.2014, Midyat.
[73] Çetin, Midyat Taş İşleme Atölyesi Ustası, 09.08.2014, Midyat.
[74] Göksu, Sanat Taş Atölyesi Ustası, 14.09.2014, Midyat.

Taşların birbirine yapışması için hazırlanan harç sadece yapılarda değil taş malzemeye yaygın olarak yer verilen mezar taşlarında da kullanılmaktadır. Mezar taşları için harç hazırlanırken kullanılan malzemeler ve oran aynı kalırken miktar azaltılmaktadır.

Ustalar, harçların 10-15 yıl öncesine kadar taş tozu, su ve kireç karışımıyla elde edildiğini zaman zaman da yumurta akı kullanıldığını ifade etmektedir. Günümüzde ise taş tozu, beyaz çimento ve su ile hazırlandığı söylenmektedir.[75]

5.2.3. Süsleme Teknikleri

Malzeme kullanımında geleneksel sürekliliğe rağmen süsleme tekniklerinde bazı değişikliklerin olduğu gözlenmektedir. Oyma-kabartma, kazıma teknikleri günümüzde hâlâ kullanılırken;, kakma, renkli taş almaşığı, eğri kesim ve ajur(kafes oyma) tekniği kullanılmamaktadır. Hem önceki dönemlerde hem de günümüzde bu teknikler arasında en sık kullanılanı **oyma-kabartma** tekniğidir. Bu teknikte işlenecek motifler yüzeye aktarılır, motiflerin dışında kalan alanlar oyularak asıl kompozisyonun zeminden kabartma olarak ayrılması sağlanır. Bu teknik oymanın şekline göre alçak oyma-kabartma ve yüksek oyma-kabartma olarak iki gruba ayrılır. Bu iki alt grupta kendi içlerinde düz yüzeyli ve yuvarlak yüzeyli şeritlerin oluşturmalarına bağlı olarak düz ve yuvarlak yüzeyli alçak oyma-kabartma veya yüksek oyma-kabartma olarak farklı iki alt grup halinde incelenmektedir.[76] Düz yüzeyli oyma-kabartma tekniğinde oyularak ortaya çıkarılan kompozisyonun yüzeyine herhangi bir işlem yapılmadan sade bırakılır. Oyma-kabartma tekniğinde kompozisyon içinde yer alan bazı motifler ikinci bir işleme tabi tutularak yüzey hareketlendirilir. Özellikle bitkisel motiflerde kullanılan bu uygulama içbükey yüzeyli oyma-kabartma tekniği ve bitkisel süslemelerde motiflerin kıvrımlarına göre

[75] Çetin, Midyat Taş İşleme Atölyesi Ustası, 09.08.2014, Midyat; Göksu, Sanat Taş Atölyesi Ustası, 14.09.2014, Midyat.
[76] Yıldıray Özbek, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme (1300-1453)*, Ankara 2002, 508.

dış bükey yivlerle hareketlendirdiği dış bükey yüzeyli oyma-kabartma tekniği olarak farklı bir alt başlık içerisinde değerlendirilir.[77]

Yüksek oyma-kabartma tekniğinde görülen diğer bir uygulama çift yüzeyli oyma-kabartmadır. Bu teknikte yüksek kabartma olarak taş yüzeyine işlenen kompozisyonda asıl zemin üzerinde iki katlı bir yüzey algısı oluşturulmaktadır.[78]Özellikle yazılı süslemelerde dikkat çekmektedir. Genellikle spiraller yapan kıvrım dalların oluşturduğu bitkisel süsleme ilk yüzeyi; bunun üstüne genellikle yuvarlak yüzeyli olarak işlenen harflerin oluşturduğu yazı şeridi ikinci yüzeyi oluşturmaktadır. Günümüzde bu teknikle yapılmış süslemeye rastlanmamaktadır. Süsleme alanlarının ikinci kez süslenmesi Asya göçebe sanatının bir etkisi olarak görülmektedir.[79]

Oyma-kabartma tekniğinin farklı bir uygulaması olan **eğri kesim tekniği** Mardin mimari süslemede kullanılan diğer bir tekniktir. Bu teknik, motif yüzeyinin zemine doğru hafif eğimli bir şekilde inerek kesişmesiyle oluşturulmaktadır.[80] Uygulanan yüzeyde zemin ortadan kalkarak sadece bir çizgi olarak görünmekte ve zemin ile kompozisyon bütünleşmektedir. Bu teknik Mardin merkezde bulunan Kırklar Kilisesi niş köşeliklerinde kullanılmıştır. Günümüzde uygulanmayan bir tekniktir.

Kakma tekniği Mardin taş süslemelerinde Artuklu ve Akkoyunlu dönemi yapılarında seyrek de olsa kullanılan diğer bir tekniktir. Bu teknikte ana zeminde kakma yapılacak olan alanlar oyularak boşaltılır. Boşaltılan bu alanlara uygun ölçülerde biçimlendirilmiş farklı renklerde taşın ya da malzemenin yerleştirilmesi söz konusudur.[81] Zinciriye ve Kasimiye medreselerinin taç kapılarında, Hamza Bey

---

[77] Baş, *a.g.e.*, 2013, 344; bkz. Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı,* Ankara , 1987, 65.
[78] Özbek, *a.g.e.*, 510.
[79] Doğan Kuban, *Divriği Mucizesi,* İstanbul, 1999, 82; Gülsen Baş, *a.g.e.*, 344.
[80] Baş, *a.g.e.*, 2013, 345; Gönül Öney, "Anadolu'da Selçuklu ve Beylikler Devri Ahşap Teknikleri", *STY,* III, İstanbul,1969-1970, 143.
[81] Baş, *a.g.e.*, 2013, 345; Özbek, *a.g.e.*, 510.

türbesinin taç kapısında bu teknikle yapılmış süslemeler yer almaktadır. Günümüzde bu teknikle yapılmış süslemelere rastlanmamaktadır.

Taş süslemelerde uygulanan bir diğer teknik ajur ya da şebeke tekniği de denilen **Kafes-oyma** tekniğidir. Bu teknikte taş levhaların yüzeyine işlenen kompozisyonlarda, motiflerin aralarındaki boşluklar tamamen oyularak çıkartılmaktadır.[82] Şahtana Ailesi Evi, Şehidiye Medresesi Türbe taş şebekesi gibi Mardin'de sayısı az da olsa kullanıldığı alanlara rastlanmaktadır.

Renkli taş almaşığı süslemeden çok duvar örgü tekniği olarak değerlendirilse de özellikle kemer örgülerinde süsleme amaçlı kullanıldığı görülmektedir. Bu teknik farklı renkteki (siyah, beyaz, kırmızı, bordo) taşların dönüşümlü olarak örülmesiyle oluşturulmaktadır. Günümüzde Mardin'de örneğine rastlanmayan teknikte Artuklu döneminden Marufiye Medresesi eyvanında ve Latifiye Camii taç kapısında görülmektedir. Günümüzde de bu teknikle yapılmış bir örneğe rastlanmamaktadır.

Uygulanan yapı sayısı az da olsa hem erken dönem yapılarında hem günümüzde kullanılan diğer bir teknik **kazıma tekniğidir**. Süslemeyi oluşturan motiflerin, yüzeye sert uçlu bir aletle kazınarak elde edildiği tekniktir.[83]

5.3. SİPARİŞİ VERENLERİN ve USTALARIN TAŞIN KULLANIMI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Anadolu İslâm mimarisinde bilgi sahibi olmakta yetersiz olunan alanlardan biri, bâniler ve sanatçıların yapım aşamaları üzerindeki etkileridir. Binaların yapım aşaması, taş üzerine yapılacak süslemelerin nasıl yapılması gerektiği hususunda

[82] Baş, *a.g.e.*, 344; Özbek, *a.g.e.*, 512.
[83] Özbek, *a.g.e.*, 513.

sanatçılar bâniler tarafından mı yönlendiriliyor yoksa tamamen sanatçıların tercihlerine mi bırakılıyor bu konuda net bir ifade kullanmak mümkün görünmemektedir.

Anadolu'daki İslâm mimarisinde bâniler ve sanatçılar üzerine bilgi alabileceğimiz kaynaklar öncelikle kitâbeler daha sonra ise gezginler ve tarihçilerdir. Mardin'de tarihsel doku içinde yer alan yapılara genel olarak bakıldığında bâni isimlerine rastlanan yapılar bulunmaktadır. Kaynaklar temel alınarak değerlendirildiğinde de bu bânilerin anıtsal mimarilerde sultanlar ve aileleri; sivil mimaride ise dönemin zengin aileleri olduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde sivil mimari örneklerinde siparişi veren kişilere bakıldığında geleneğe bağlı olarak taş kullanımı tercih edilmektedir. Fakat yoğun süslemeleri daha çok ekonomik durumu iyi olan ailelerin sipariş verdikleri ifade edilmektedir.[84] Anıtsal mimarilerde ise tarihsel doku içerisinde yapılarda kullanılan süslemelerin günümüzde de kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Yapılarda bâni isimlerine rastlanmasına rağmen taş işçiliğinde çalışan ustalarla ilgili Gabriel AKYÜZ'ün verdiği bilgilerden fazlası bulunmamaktadır. Gabriel AKYÜZ, özellikle 18.-19.yy.larda yapılmış olan Mardin Ulu Camii,[85] Şehidiye Camii,[86] Kasım Tuğmaner Camii[87] mimarları ve ustalarından bahsetmektedir.[88] Kasım Tuğmaner Camii ustası Mehmet HANEK'in ustalarının da Cabare Gandura, Cercis Gandura olduğu ifade edilmektedir. 1920'lerde " Şeğo Zereke" isminde bir Müslüman taş ustasından da bahsedilmektedir. Fakat bu ustanın yapmış olduğu yapılar hakkında bilgi verilmemektedir. Günümüzde yaşayan en eski taş ustası olan Yusuf KIDIR'da Cabare Gandura, Cercis Gandura ve Mehmet Hanek isimlerini doğrulamakta fakat kendisinin bu sanatı dayısı Abdülcelil ustadan öğrendiğini ifade etmektedir.

---

[84] Kıdır, Mardin Taş İşleme Atölyesi Ustası, 09.09.2014, Mardin.
[85] 1887 yılında Süryani mimar Yakup Hadaye.
[86] 1916 yılında Lole Mimarbaşı.
[87] Mimarı Sait Mimarbaşı, Varıd, Mihayel ve İlyas Papahar kardeşler , bina ustası Mehmet HANEK.
[88] Akyüz, *a,g,e,* 16.

Günümüzde hayatta olan ustalar içerisinde en yaşlı usta Mardin merkezde bulunan Mardin taş işleme atölyesinin ustası 74 yaşındaki usta Yusuf KIDIR daha sonra Midyat'ta bulunan Midyat taş işleme atölyesi ustası Davut ÇETİN'dir. Midyat'ta tespit ettiğimiz ustalar ve çırakların neredeyse tamamı akrabadır. Midyat'ta daha önceden çırak alınırken alınan kişinin işe yatkınlığı önemliyken günümüzde herhangi bir nitelik aranmaksızın çırak kabul edilmektedir. Çıraklar atölyede 2-3 yıl çalıştıktan sonra kendilerine yeni bir atölye açmaktadırlar. Mardin'de ise gelenek devam etmekte ve çırak kabul edilirken işe yatkınlığı, kişisel özellikleri dikkate alınarak işe kabul etmektedirler. Çırakların, ustası müsaade etmediği sürece yeni bir atölye açma şansı bulunmamaktadır. Mardin'de usta-çırak ilişkisi geleneği devam etmektedir.

Kentte devam eden diğer bir gelenek hem İslâm mimarisinde hem de Hıristiyan mimarisinde ve her iki inanca göre yapılan mezar taşlarında taş ustalarında isim yazma geleneğinin olmamasıdır. İsim yazmadıkları gibi ustaların kendilerine has bir işaret kullanmayı da tercih etmedikleri dikkat çekmektedir.

Süslemeleri yapan ustaların ve yaptıran bânilerin süslemeler üzerindeki etkilerine bakıldığında erken dönem yapılarında usta ve bânilerin rollerini tespit etmek güç görünmektedir. Daha geç dönemlerde (Cumhuriyet dönemi ve günümüzde) bu etki daha rahat hissedilmektedir. Süslemeler yaptıran kişinin ekonomik durumuna, sosyal hayattaki statüsüne, zevkine ve zaman zaman da inancına göre şekillenmektedir. Siparişi veren kişiler sipariş sırasında ustalarla konuşmakta ustalar da istenilen motif ve kompozisyonları binalarda en uygun yerlere yerleştirmektedir. Eğer tercih edilen süslemeler ustaya göre süsleme yapılması istenilen yere uygun düşmüyorsa usta bu durumda süslemeye müdahale edebilmektedir. Sipariş verenler de süslemeleri tercih ederken dışarıdan bir motif yerine kentte var olan süsleme örneklerinden yola çıkmaktadırlar. Ustalar dışarıdan herhangi bir motifin yapılmasını teklif ettiklerinde ise kabul görmemektedir.[89] Bu

[89] Duva, Mardin Taş İşleme Atölyesi, 08.10.2014, Mardin.

durum mezar taşlarında kendini çok daha net belli etmektedir. Mezar taşları yapılırken süslemelerin yoğunluğu genellikle yaptıran kişinin tercihine bırakılmaktadır. Ölen kişinin genç-yaşlı, evli-bekâr, bayan ya da erkek olmasına göre süslemelerde değişiklikler gözlenmektedir. Ölen kişi bekâr genç bir kız ya da askerlik çağında bir erkek ise mezar taşındaki motif ve kompozisyonlar aynı olsa da süslemeleri daha yoğun olmaktadır.

5.4. TAŞ OCAKLARI ve ATÖLYELER

Çalışmamız sırasında Mardin merkezde 1, Midyat ilçesinde 13 olmak üzere toplamda 14 adet taş kesme ve işleme atölyesi tespit edilmiştir. Mardin merkezde yer alan atölye hariç diğer atölyelerin tamamında taş kesme makinesi mevcuttur.

Atölyelerden; Sanat taş atölyesi, Memocan mermer ve Midyat taş kesme-işleme atölyesi diğerlerine göre daha büyüktür. Taş kesme atölyelerinde en erken tarihli olanı 1993 tarihinden beri faaliyet gösteren Midyat-Cizre yolu üzerinde yer alan Midyat taş kesme ve işleme atölyesi; en geç tarihli olanı ise 2012 yılında hizmet vermeye başlayan Midyat-Mardin yolu üzerinde bulunan Ayasofya taş kesme ve işleme atölyesidir.

Atölyelerin tamamına yakınında çalışma saatleri sabah $7.^{00}$ ile akşam $17.^{00}$ arasıdır. İşlerin yoğun olmadığı dönemlerde Cuma günleri genellikle tatildir. Atölyelerde çalışan işçilerin yaş ortalamaları 15-35 arasında değişmektedir. Büyük atölyelerde işçiler işçi sayısına bağlı olarak iş bölümü usulü çalışmaktadır. Tespit edilen atölyelerden Eles taş kesme ve işleme atölyesi ile Kaymakam Feyzullah Özcan atölyesi maaş sistemi ile; diğer atölyelerde ustalar 70-90 TL, Çıraklar ise 30-45 Tl arasında değişen yevmiyelerle çalışmaktadır. bu iki atölye maaş sistemiyle çalışmalarından dolayı diğer atölyelerden farklı bir özellik göstermektedir.

Atölyelerde çalışan ustalar ve işçilerin tamamına yakını Midyat'a bağlı Yolbaşı mahallesinden ve Müslüman Arap genellikle de akrabadır. Bunların haricinde Eles taş kesme ve işleme atölyesinde çalışanlar arasında Yolbaşı mahallesinden işçilerin yanı sıra yine Midyat'a bağlı Gelinkaya ve Acırlı mahallesinden de işçiler bulunmaktadır. Aynı şekilde Memocan mermerde Batman'a bağlı Gercüş ilçesinden olan usta Nazmi Kavak Gercüşlü ve Yolbaşı mahallesinden işçilerle birlikte çalışmaktadır. Bu özellik atölyeleri diğer atölyelerden farklı kılmaktadır.

Ayrıca, Memocan mermer, Has Midyat, Eles taş kesme-işleme atölyesini diğer atölyelerden ayıran özelliklerinden biriside ihtiyaçlarını temin ettikleri taş ocaklarıdır. Eles taş işleme atölyesi ile Has Midyat taş atölyesi Acırlı taş ocağından, Memocan mermer ise 2014 Mayıs ayında ruhsatı olmadığı gerekçesiyle üretimine bir süre ara verdirilen Kayapınar taş ocağından temin etmektedir. Mardin merkezde bulunan atölye işlenecek taşları Şanlıurfa'dan getirtirken diğerleri ihtiyaçlarını Batman yolu üzerinde bulunan Midyat taş ocağından karşılamaktadır.

Mardin il özel idaresinin 2008 verilerine göre şehirde 13 adet taş ocağı bulunmasına rağmen günümüzde ruhsatsız olduğu gerekçesiyle Kayapınar taş ocağı geçici bir süreliğine diğer 10 taş ocağı ise özel mülkiyet ve sit alanı kabul edilmesinden dolayı kapatılmıştır. Şu anda faaliyet gösteren Midyat taş ocağı ve Acırlı taş ocağı olmak üzere 2 adet taş ocağı bulunmaktadır.

Taş ocaklarının her birinde 5 ya da 6 işçi çalışmaktadır. işçilerin tamamı Midyat ilçesindendir. Midyat taş ocağında 3 adet Acırlı taş ocağında 2 adet büyük taş kesme makinesi bulunmaktadır. büyük bloklar halinde çıkarılan taşlar atölyelerin ihtiyaçlarına göre hazırlanmaktadır. Hazırlanan taşlar atölye çalışanları tarafından işlenmek üzere atölyelere götürülmektedir. Daha çok ilkbahar, sonbahar ve kış aylarında üretim yapan taş ocaklarının yıllık üretim miktarları ortalama 40.000-50.000 m^3 arasında değişmektedir.

5.5. SÜSLEMENİN GÜNCEL KULLANIMDAKİ YERİ

Mardin'de hem mimari hem de mezar taşlarındaki süslemeler geometrik, bitkisel, figürlü ve yazı olmak üzere dört grupta incelenebilir. Bütün dönemlerde yapılara genel olarak bakıldığında bitkisel ve geometrik süslemelerin yoğun kullanıldığı, yazının kuşaklar şeklinde yapıların iç mekânlarında ya da dışarıda kuşaklar halinde, figürlü süslemelerin ise seyrek de olsa Hıristiyan mimarisinde kullanıldığı görülmektedir.

5.5.1. Geometrik Motif ve Kompozisyonlar

Geometrik süsleme; kırık, eğri ve düz çizgilerle üçgen, dörtgen, sekizgen gibi kapalı şekillerin belirli bir sistem doğrultusunda birleştirilmesiyle oluşturulmaktadır.[90] İnsanlık tarihinin hemen her döneminde ve bölgesinde görülen bu sanat eğiliminin gelişmiş ve sistematik düzenlemeler halinde uygulanması islâm uygarlığının mimari örneklerinde dikkat çekici bir durum kazanmıştır.[91]

Orta Asya mimari süslemesi Anadolu İslam mimarisinin gelişmesinde etkili olmuş ve Anadolu'da gördüğümüz pek çok geometrik kompozisyonun uzak kaynağını oluşturmuştur.[92] Geometrik düzenlemelerinde Buhara, Semerkant ve Özkent yapılarından Karahanlılar aracılığıyla İran'a, oradan da Anadolu'ya geçtiği düşünülmektedir.[93]

Mardin'de erken dönem mimarisinde ve mezar taşlarında geometrik kompozisyonlara çok sık rastlanmamaktadır. Fakat, Şehidiye Medresesi taç kapı bordüründe, Zinciriye Medresesi taç kapısında yer alan sütuncelerde, Kasımiye Medresesi taç kapı sütuncelerinde ve medrese avlu giriş kapısı bordüründe kullanılan

---

[90]Selçuk Mülayim, *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler Selçuklu Çağı,* Ankara 1982, 70.
[91]Mülayim, *a.g.e.*, 7.
[92]*a,g,e,* 18.
[93] Baş, *a.g.e.,* 2013, 400.

geometrik süslemelerde erken dönem örnekleri arasında yer almaktadır. Ayrıca, Mardin Ulu Cami minare kapısındaki sütunce yüzeylerinde farklı geometrik süslemeler görülmektedir. Bunlardan ilki yatay ve dikey eksenlerdeki zencereklerin kesişerek arada sekiz kollu yıldızlar oluşturan haçvari örgülerin sonsuz sıralanması ile meydana gelen kompozisyondur. Diğeri ise ağ şeklinde gelişen kafes örgülü kompozisyondur. 19. ve 20.yy yapılarında da geometrik süsleme çeşidinin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Kullanılan bu geometrik süslemelerde de erken dönemle benzerliklerin olduğu görülmektedir.

Kentte geometrik süsleme anlayışı anıtsal mimarinin yanında sivil mimaride de uygulanmaktadır. İsmail Efendi Evi ikinci kat pencere açıklıklarını çerçeve içine alan üç sıra satranç ve bir sıra üçgen şeklinde uygulanan süsleme, Tokmaklar Evi ve Koçhisarlı Evi ikinci kat pencere açıklıklarının iki kademeli kırık zigzaglarla çerçeve içine alınmış uygulaması geometrik süslemelere verilebilecek örnekler arasında yer almaktadır.

Şehirde kullanılan diğer bir geometrik süsleme örneği de iç mekâna giriş kapılarının kemer yaylarında bölümler içine alınmış kabaralardır. Şahtana Ailesi Evi-PTT Binası, Şahkulu Bey Konağı, Amanuel Şuha Konsolosluk Binası, Tokmakların Evi, Kırklar Kilisesi ibadet mekanına giriş kapı kemeri bu uygulamaya örnek verilebilecek yapılar arasında yer almaktadır.

Mardin'de karşılaşılan geometrik formlar; daire, yarım daire, zencerek motifini andıran geçmeler, iç içe geçmiş düz çizgilerden oluşan örgüler, zigzag şeklinde devam eden şeritler, çeşitli haç motifleri, ok uçları, ustalar tarafından dama motifi denilen satranç tahtasını andıran motifler, güneş kursları ve çarkıfelek motifleridir. Bunlardan güneş kursları, haç motifleri, iç içe geçmiş örgüler, satranç tahtasını andıran motifler sıklıkla kullanılmaktadır. Çarkıfelek motifine de rastlanmaktadır.

süslemelerle sınırlandırılmış madalyonlarda ve damla motiflerinde kullanılmaktadır. Bitkisel motiflerde genellikle merkezleri önceden belirlenmiş kıvrım dallar ve yapraklar, palmet, rûmi, lotus gibi soyut süslemelerin yanında doğada her an karşılaşabileceğimiz lale, papatya, üzüm salkımı, palamut ve farklı çiçek motifleri de kullanılmaktadır. Bu motifler bağımsız olarak uygulanabildikleri gibi bir arada kullanılarak da farklı kompozisyonların oluşturulduğu gözlenmektedir.

Mimaride uygulanan bitkisel motif ve kompozisyonlar mezar taşlarında da kullanılmaktadır. Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine tarihlendirilen ve günümüzde yapılan mezar taşlarındaki bitkisel motifler mimaride kullanılan motiflerle paralellik göstermektedir.

5.5.3. Figürlü Süslemeler

İslâm mimarisinin her döneminde diğer süslemelere göre figürlü süslemeler daha seyrek kullanılmaktadır. Bunun sebebi olarak da Kuran'da net ifadeler olmamasına rağmen hadislerde yer alan keskin ifadeler olabileceği düşünülebilir. Böyle olmasına rağmen zaman zaman karşılaşılan örnekler İslâm sanatının kısıtlı da olsa figüre yer verdiğini göstermektedir.

Mardin mimarisinde figürlü süsleme örnekleri daha çok sivil mimaride karşımıza çıkmaktadır. Amanuel Şuha-Konsolosluk binası batı giriş kapısında, sütunce başlıklarında insan ve güvercin figürlerine yer verilmiştir. İnsan figüründe yüz hatları ve saçlar belirgin olarak yapılmış vücut kısmı stilize edilmiş şekilde verilmiştir. Güvercin figüründe ise kanat ve kuyruk tüyleri belirginleştirilmiş olup, bölgede bulunan paçalı güvercinlere benzerlikleriyle dikkat çekmektedir.

Çerme ailesi evi- Şahkulubey konağı ikinci katının giriş kapısının iki yanındaki sütunce başlıklarında yüz hatları net olan insan tasvirine yer verilmiştir. Yapının

üçüncü katında giriş eyvanının iki yanında sütunce başlıklarının üzerinde ayrıntılı olarak işlenmiş birer tavus kuşu figürü yer almaktadır.

Tokmakların evinde mihrabiye formundaki nişin sütunce başlıklarında uçar vaziyette tasvir edilen güvercin ve insan yüzlü kanatlı melek figürüne yer verilmiştir. Ayrıca Kırklar kilisesinde de insan yüzlü melek ve güvercin figürleri bulunmaktadır.

Figürlü süslemelerin az da olsa kullanıldığı kentte 18.yy dan sonraki yapılarda ve bazı mezar taşlarında ay-yıldız kullanımına rastlanmaktadır.

Erken dönemlerde kullanılan bu figürlerden günümüze yansıyanlar arasında ise sadece kazıma tekniğiyle yapılmış olan güvercin ve oyma-kabartma tekniğiyle yapılmış olan ay-yıldız figürleri dikkat çekmektedir.

5.5.4. Yazı

Anadolu-İslâm mimarisinde yazı tarihi bir belge taşımasının yanı sıra mimari süsleme açısından da önemli bir konuma sahiptir. Yazı mimaride ma'kılı, muhakkak, kûfi, celi sülüs, celi talik gibi farklı hatlarda uygulanmıştır. En yaygın kullanılanlar ise kûfi ,ma'kılı ve sülüs hatlarıdır. Mimaride kullanılan yazılar farklı içerikler taşısa da, malzeme ve mimari farkı gözetilmeden kitabe olarak adlandırılır. Bunlar yapının inşa faaliyetlerinin yanı sıra ayet ve hadis örneklerini içermektedir.[95] Bu bağlamda Mardin yapılarında yazı hatları değerlendirildiğinde kûfi ve sülüs hatlarının ayet ve hadis örnekleriyle birlikte kullanıldığı dikkat çekmektedir. Kitabelerde, süsleme unsuru olarak kuşak şeklinde minare gövdelerinde, taç kapılarda ve sülüs yazı hatıyla mezar taşlarında yazının yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Yazı, Günümüzde de mimariden ziyade mezar taşlarında kullanılan bir süsleme çeşididir.

---

[95] Abdülhamit.Tüfekçioğlu, "Türk Mimarisinde Yazı", *Türkler,* C.VI, Ankara, 2002, 107.

Mezar taşlarında yazının Arap alfabesi kullanılarak yerel Arapça ile yazılmaya devam etmesi geleneğin de gücünü göstermektedir.

6. SONUÇ

Mardin, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kent dokusunu kaybetmeden günümüze kadar getirebilmeyi başarmış önemli şehirlerinden biridir. Kent, tarihi dokusunu oluşturan farklı dönemlere ait yapı gruplarıyla dikkat çeken bir merkez durumundadır. İslam ve Hıristiyan kültürlerine ait çok sayıda mimari yapıyı içinde barındıran şehirde bugüne ulaşan mimari doku, Anadolu'nun fethi sırasında Artuklular döneminde gelişmeye başlamış Artuklu dönemini takip eden Akkoyunlu ve Osmanlı döneminde de gelişimini sürdürmüştür. Kentte mevcut olan ve günümüze ulaşan yapıların büyük bir çoğunluğu bu dönemleri referans göstermektedir.

Mardin tarihi kent dokusunda farklı dönemlere ait mimari yapılanmaların ortak özelliği yapılarda inşa ve süsleme malzemesi olarak taşın kullanılmış olmasıdır. Kentte, geçmiş dönemlerde "Midyat taşı" olarak da isimlendirilen kalker, farklı renk ve doku özellikleriyle anıtsal mimarinin yanısıra geleneksel konut mimarisinin de başlıca malzemesi olmuştur. Bunun yanısıra özellikle Osmanlı'nın son dönemine ait mezar taşları aynı taş cinsinin kullanıldığı farklı bir eser grubu olarak estetik ve plastik özellikleriyle öne çıkmaktadır.

Kentte taş işlemeciliği, yüzyıllardır süregelen geleneksel kullanımını devam ettiren önemli sanatlardan birini oluşturması bakımından dikkat çekmektedir. Geçmişle bağını, taş tercihi, kullanım tekniği, kullanılan aletler ve seçilen süslemeler açısından da koruyan Mardin'deki taş işçiliği, eski gelenekleri bütün olumsuz koşullara rağmen günümüze taşımayı kısmen de olsa başarabilmiştir.

Kentte kullanılagelen taş çeşidi olan kalker, sahip olduğu yapısal özellikleri nedeniyle tarihsel süreç içerisinde yaygın olarak kullanılmıştır. Bölgedeki adı katori olan Midyat taşı, ocağından çıkarıldığında işlenmesi kolay bir özellik göstermektedir. Ancak, zamanla taşın atmosferle temasıyla dokusu değişmekte, gözeneklilik oranı azalmakta ve taş sertleşmektedir.

Taş malzeme, günümüzde özellikle bazı cami ve kamu binaları olmak üzere mimari ve mezar taşı yapımlarında tercih edilmektedir. Bazı zamanlarda yurt dışında İsveç gibi merkezlerde yaşayan Mardin'den göç etmiş Süryani toplulukların yapacakları mimari yapılar için sipariş usülüyle Mardin'den taş temin ettikleri bilinmektedir. Mardin kent merkezinin yanında özellikle Midyat'taki modern mimaride de malzeme seçiminde geleneğe bağlı kalınarak taş malzeme tercih edilmektedir. Fakat, modern yapı malzemelerinin ekonomik yönden avantajlı oluşunun yanısıra temin edilebilme kolaylığı, geleneksel bir kullanım olan taşı dezavantajlı bir konuma itmektedir. Taş yapı inşa etme geleneğinin modern tekniklerle rekabet etmesi bu gerekçelerle oldukça güç görülmektedir. Bu nedenle taş Mardin'de yaygın bir yapı malzemesi olmaktan ziyade daha çok dış kaplama, süsleme ve özel tercihlere bağlı olarak daha sınırlı bir kullanıma sahiptir.

Taş işleme sanatının günümüzde Mardin'den çok Midyat'ta sürdürülmesi tesadüf olmaktan çok taş işleme geleneğinin Midyat kökenli olmasıyla ilişkili olsa gerektir. Ustalardan edinilen bilgilere göre, 2 tanesi Mardin merkeze bağlı Zınnar bağları bölgesinde diğer 10 tanesi Midyat merkeze bağlı farklı mahallelerde olmak üzere toplam 12 adet taş ocağı bulunmakta idi. Fakat, ocakların ruhsatsız çalıştırılması ve bulundukları arazinin özel mülkiyet olmasından dolayı günümüzde sadece 2 taş ocağı hizmet verebilmektedir. Midyat'ta bulunan 13 taş işleme atölyesi, taş ihtiyaçlarını günümüzde aktif olan bu iki ocaktan karşılamaktadır. Midyat'ta taş işçiliğinin baba mesleği olarak sürdürülmesi bu sanatın korunarak günümüze aktarılmasında önemli bir etken olmuştur. Özellikle Midyat'a bağlı Yolbaşı Mahallesi halkının taş işleme sanatına, baba mesleği olarak görülmesi nedeniyle yoğun talep göstermesi ustaların genç nüfusu bu alana yönlendirmeleri ve kişisel tercihler bu sanatın Midyat'ta gelişmesinde önemli birer etken olmuştur. Midyat'ta tarihsel süreç içinde yaşayan Süryani nüfusun yoğunluğu ve mevcut ustaların baba ve dedelerinin bu sanatı Süryani ustalardan öğrenmiş olmaları ayrıca belirtilmesi gereken hususlardır.

Taş işlemesinde, kent dokusu içinde mevcut bulunan mimari yapıların süslemeleri günümüzde de kullanılmaya devam edilmektedir. Bunların bir bölümünde geleneksel motif ve kompozisyonlar, şablonlar kullanılarak tekrar edilmektedir. Soyut bitkisel kullanımlar süslemeler içinde önde gelmektedir. Ayrıca üzüm, asma yaprakları, palamut, gibi natüralist kullanımlar söz konusu Süryani kültürün bir katkısı olarak yorumlanabilir. Girift geometrik ve bitkisel düzenlerin bir arada yer aldığı daire ve damla madalyonlar ile rozetler de sık tercih edilen süsleme düzenleri arasındadır.

Günümüzde süsleme mimariden çok özellikle mezar taşlarında kullanılmaktadır. Bu anlamda taşın süsleme amaçlı kullanımını en belirgin şekilde devam ettiren sanat kolu mezar taşları olarak karşımıza çıkmaktadır. Şahide ve sandukaların biçimsel olarak eski gelenekleri sürdürmesinin yanında yazının da Arap alfabesi ile kullanılmaya devam ediyor olması, yeni yapılan mezar taşlarının, tarihi mezar taşlarından ayırd edilmesini neredeyse imkânsız hale getirmektedir.

Mardin, farklı dinlere ait tarihi yapı ve mekanları, kültürel zenginlikleri ve geleneksel sanatlarıyla kültür ve inanç turizmi açısından önemli bir potansiyel taşımaktadır. Midyat taşıyla yapılmış tarihi yapıların ve dolayısıyla bu malzeme ile yapı inşa etme geleneğinin, sadece turizme kaynak oluşturdukları için değil; şehir kimliği, şehircilik bilinci ve aidiyet duygusu aşılanması sebebi ile de korunmaları gerekmektedir. Taş yapıların sıvanması ya da boyanması, uzmanlar eliyle yapılmayan yanlış restorasyon (şu anda kız meslek lisesi binası) ve binalara yapılan eklemeler yapıların bozulmalarına neden olmaktadır. Ayrıca, zaman içerisinde iklim koşulları başta olmak üzere hava kirliliği gibi çevresel faktörlerin etkisiyle taşın aşınması ve renk tonunu kaybetmesi gibi bir durum söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla bilimsel bir koruma planı çerçevesinde şehrin geleneksel mimarisini ve kültürünü yansıtan bu yapıların korunması ve gelecek nesillere aktarılması sağlanmalıdır.

Bunun yanında taş ustalarına ve işçilere sanatı devam ettirebilmeleri noktasında destekler verilmeli çalışanlar teşvik edilmelidir. Ocağın kullanılabilirliği katori taşın katmanıyla sınırlıdır. Her bir alan için farklı bir ruhsat talebi ocak sahibinin ruhsatsız ocak açmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle ocak açma ruhsatları için alınan vergi ve harçlar düşürülmelidir.

Taş atölyelerinin niteliksel özellikleri belli standartlar üzerinde kurulmalıdır. Bazı atölyeler daha büyük, bazılarının çok küçük kalması nedeniyle sipariş verenler daha donanımlı atölyeleri tercih etmekte ve bazı atölyelerin üretim koşullarını geliştirmeleri için gerekli imkanları elde etmeleri güçleşmektedir. Yaptığı sanatın hiçbir açıdan teşvik görmemesi başta ustaların severek sürdürdüklerini belirttikleri taş işleme sanatı konusundaki şevklerini kırmakta, ustalar tarafından yeni çırakların eğitilmesini engellemektedir. İşin emek ve ekonomik kazanım boyutunun örtüşmemesi, yöre halkı arasında taş işlemeciliğine olan ilgiyi azaltmaktadır.

Atölyelerin daha çok şehir dışında olmaları ulaşım noktasında güçlük çıkarmaktadır. Bu sebeple atölye sahipleri kendi mahallesinden çalışanlar tercih etmektedir. Bu problemi ortadan kaldırabilmek için Halk Eğitim Merkezleri bünyesinde taş işleme sanatıyla ilgili kurslar açılarak daha geniş kitleler bu sanata yönlendirilmelidir.

Tarihi dokusunu bugüne getirmeyi başaran Mardin'de bu kent dokusunun en önemli paydası hiç şüphesiz ki taş mimaridir. Günümüze kadar bir şekilde korunabilen geleneksel taş işleme sanatının, çok daha kapsamlı projeler üretilerek teşvik edilmesi, destek görmesi ve daha farklı boyutlara taşınması gerekmektedir. Mevcut amatör koşullarda sayıları oldukça sınırlı ustaların emekdar ellerinde kısmen sürdürülen bu sanat kolu aksi taktirde kısa süre içerisinde devam ettirilemez duruma gelecektir.

7. KAYNAKÇA

Abdülgâni Efendi, *Mardin Tarihi,* (çev.: Burhan Zengin), Ankara 1999.

AKILLI, Hüseyin, "Taş Eserlerin Tahribatına Neden Olan Etkenler", *Rölöve-Restorasyon Dergisi*, VI, 1987, 129-134.

AKYÜZ, P.Gabriel, *Mardin İlinin Merkezinde Civar Köylerinde ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin ve Manastırların Tarihi,* İstanbul 1998.

ALİOĞLU, E.Füsun, *Mardin Şehir Dokusu ve Evler,* İstanbul 2003.

ALİOĞLU, E.Füsun, "Tarihsel Süreçte Şehir Dokusu ve Geleneksel Mardin Evleri", *Taşın Belleği Mardin,* İstanbul 2005, 177-239.

ALİYEVA, M.Azizgizi, "Mardin ve Çevresini İçine Alan Türk Devletleri Tarihi", *Makalelerle Mardin I.Tarih-Coğrafya,* İstanbul 2006, 267-273.

ALPTEKİN, Coşkun, "Artuklular", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, III, İstanbul 1991,415-418.

ALTUN, Ara, "Mardin'de İki Artuklu Medresesi", *Sanat Tarihi Yıllığı,* III, İstanbul 1970, 254-263.

_____, *Mardin'de Türk Devri Mimarisi,* İstanbul, 1971.

_____, " Mardin, Kapalı Bir Kent, Özel Bir Yapı Sanatı", *TTOK Belleteni,* Ocak-Mart 1971, İstanbul 1971, 11-16.

_____, "Mardin Ulu Camii ve Çifte Minareler Üstüne", *Vakıflar Dergisi,* IX, Ankara 1971, 191-200.

_____, "Anadolu'da Artuklu Medreselerinin Plân Şemaları Üzerine Notlar", *Vakıflar Dergisi,* X, Ankara 1973, 229-234.

_____, *Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi,* İstanbul 1978.

_____, "Notes on the Architects and Designers of the Artukid Period", *Fifth International Congress of the Turkısh Art,* Budapest 22-27 September 1975, Budapest 1978, 51.

_____, "Anadolu'da Artuklu Devri Mimarları ve Artuklu Yapıları Üzerine Kısa Notlar", *Arkeoloji ve Sanat,* 1-2/ 1979, İstanbul 1979, 31.

_____,"Artuklu Sanatı", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.III, İstanbul 1991, 418-419.

_____, " Mardin'de Anıtsal Türk Mimarisine Genel Bakış", *Taşın Belleği Mardin,* İstanbul 2005, 149-176.

ANONİM, "Mardin" Yurt Ansiklopedisi, C.VIII, İstanbul 1982-83, 5751.

_____, "Mardin" Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, C.XV, İstanbul 2004, 343-345

_____, "Mardin" Glorier Internetionel Americana Encyclopedia, C.IX, İstanbul 1993, 329-330.

ARSEVEN, C.Esad, *Sanat Ansiklopedisi,* C.IV, 1993.

ARTUK, İbrahim, *Mardin Artukoğulları Tarihi,* İstanbul 1934.

_____, "Mardin'de Akkoyunlu Hamza'nın Mezarı", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi,* I, 1969.

_____, "Mardin'de Zinciriye Medresesi ve Bânisi, *Selçuklu Araştırmaları* Dergisi, III, Ankara 1973, 196-202.

AYDIN Suavi, vd. *Mardin Aşiret Devlet Cemaat,* İstanbul 2000.

AZİMLİ, Mehmet, "Klasik İslam Tarihi Kaynaklarına Göre İlk Fetihten Artuklular'a Mardin", *I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri,* İstanbul 2006, 45-49.

BAKIRER, Ömür, " Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Mimarisinde Taş ve Tuğla İşçiliği, *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı,* Ankara 1973, 225-280.

BARIŞTA, H. Örcün, "Taş İşçiliği Süsleme Temalarına İstanbul'dan Bazı Örnekler", *Vakıflar Dergisi,* XXVI, 1997, 335-345.

BAŞ, Gülsen, *Bitlis'teki Mimari Yapılarda Süsleme,* Bitlis 2002.

_____, "Mardin'de Türk Dönemine Ait Bilinmeyen Bir Mezar ve Mezar Taşları", *Bilig,* S.61, Bahar 2012, 31-46.

_____, *Diyarbakır'daki İslâm Dönemi Mimari Yapılarında Süsleme,* Ankara 2013.

BİLGİCİOĞLU, Banu, "Mardin", TDVİA, C.XXVIII,

BORAN, Ali, "Ahlat Taşı (Andezit Tüf)", *Vakıflar Dergisi,* XXVI, Ankara 1997, 363-372.

CARCAREDEC, Maria de, "Selçuklu Taş İşçiliği", *Sanat Dünyamız,*5, İstanbul 1975, 3-11.

ÇEVİK, Adnan, " Üç Yüz Yıllık Bir Başkent: Mardin", *I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri,* İstanbul 2006, 63-78.

DEMİR, İlhan, "Mardin'de Akkoyunlu Mirası", *I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri,* İstanbul 2006, 399-407.

DEMİRİZ, Yıldız, *Erken Osmanlı Mimarisinde Süsleme I Erken Devir (1300-1453),* İstanbul 1979.

DOLAPÖNÜ, Hanna, *Tarihte Mardin,* İstanbul 1972.

GÜZEL, Gülnaz, *Mardin'deki Osmanlı Dönemi Mimari Yapılarında Taş Süsleme,*(Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Van 2010.

HASOL, Doğan, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü,* İstanbul 1998.

KILAVUZ, B.Nuri, *Güneydoğu Anadolu Bölgesi Minareleri,* (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora tezi), Van 2005.

KUBAN, Doğan, *Türk ve İslâm Sanatı Üzerine Denemeler,* İstanbul 1995.

_____, *Divriği Mucizesi,* İstanbul 1999.

KUŞCU, Mehmet, *Endüstriyel Kayaçlar ve Mineraller*, Isparta 2001.

MÜLAYİM, Selçuk, *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler Selçuklu Çağı,* Ankara 1982.

ÖGEL, Semra, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı,* Ankara 1987.

ÖGEL, Semra, *"Anadolu Selçuklu Mimarisinde Taş Süsleme"*, Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı, İstanbul 2002.

ÖNEY, Gönül, "Anadolu'da Selçuklu ve Beylikler Devri Ahşap Teknikleri", *STY,*III, İstanbul 1969-1970.

ÖZBEK, Yıldıray, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme (1300-1453),*Ankara 2002.

SÖZEN, Metin, *Anadolu'da Akkoyunlu Mimarisi,* İstanbul 1981.

TÜFEKÇİOĞLU, Abdülhamit, "Türk Mimarisinde Yazı, *Türkler,* C.VI, Ankara 2002,

ULUÇAM, Abdüsselam, "İslâm Dönemi Mardin'i", *Taşın Belleği Mardin,* İstanbul 2005, 99-117.

YAŞAR, M.Ali, "Salnâmelere Göre 19.yy'da Mardin", *I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri,* İstanbul 2006, 639-653.

YUVALI, Abdülkadir, "Artukoğulları Döneminde Mardin'deki Maddi Kültür Unsurları", *I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri,* İstanbul 2006, 29-36.

8. ÖZET

Tarih boyunca kültürel bir kavşak olma kimliği ile farklı din ve etnik kökenden insanların kardeşlik, barış ve toplumsal uzlaşma içinde bir arada yaşadıkları bir kent olan Mardin, benzerlerine az rastlanır bir tarih ve kültür mirasına sahiptir.

Mardin'de İslâm dönemde uygulanan sanat geleneği, süsleme anlayışı Hıristiyanlığın bölgedeki varlığıyla daha zengin bir hal almıştır.

Bölgenin geleneksel yapı malzemesi olan ve kolay işlenebilen sarı kalker taş, Mardin yapılarındaki mimari süslemede, mezar taşlarında ve yapı malzemesinde tarih boyunca süre gelen geleneği devam ettirerek günümüzde de kullanılan malzeme olarak yerini almıştır.

Mimari süslemede ve mezar taşlarında, geometrik, bitkisel ve figüratif süsleme kullanılmaktadır. Geometrik süsleme, bitkisel sonsuzluk anlayışı ile simetrik ve uyum içinde taşa işlenmiştir. Mimaride kullanılan diğer süsleme türü olan figürlü süsleme çoğu zaman bitkisel süslemeler arasında farklı kompozisyonlar oluşturarak kullanılmıştır. Mimaride kemer, silme, sütunce gibi yapı elemanlarına da süsleme niteliği kazandırılmasıyla cepheler hareketlendirilmiştir.

Mimari süsleme alanında motifler ve kompozisyonlar klasik bir İslâm üslubu geliştiren Artuklu dönemini takip eden Akkoyunlu Osmanlı ve günümüzde hem anıtsal hem de sivil mimaride olmak üzere önemli örnekler yer almaktadır.

Anadolu'nun tarihi kentleri içinde önde gelen Mardin bütün olumsuz şartlara rağmen etkileyici görünümünü korumaya, kentin tarihini ve kültürünü yansıtmaya devam etmektedir.

9.SUMMARY

Identity Yakubi Chaldean Syriac Nestorian and Yezidi religion and ethnic origin, different people, such as brotherhood, peace and social reconciliation in conjuction with their city of Mardin, a cultural and historical heritage, has a similar race.

As long as the period of Islamic architectural decoration applied to the understanding of Mardin, a long tradition of art has become richer with presence of Christianity in the region becoming a cultural crossroads throughout history with the Muslim Christian.

Region's traditional building material, and easily workable Stone yellow limestone, the structures of architectural decoration in Mardin, throughout history, while maintaining the tradition has been replaced used in today.

Plastic decoration the heads of geometric, natural and figurative decoration are used in architecture and tombstone. Geometric decoration, symmetrical and harmony in a spirit Stone embroidered floral eternity. Another type of decoration used in architecture is often the only place in the figurative decoration of floral decorations by creating a different composition were used. Architecture arch, obliteration, engaged column capital carrying, structural elements, such as adding a decorative nature of the fronts move participated.

A classic in the field of ornomental motifs and compositions of Islamic architectural style developed with Artuqid following the Akkoyunlu, Ottoman and today both monumental architecture contains important examples of civil architecture.

Historical cities of Anatolia, Mardin, leading in all the negative conditions, despite the impressive view of the city to maintain and continue to reflect the history and culture.

10. FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1: Mardin Genel Görünüm

Fotoğraf 2: Mardin evlerinde cephe görünümü

Fotoğraf 3: Zinciriye Medresesi Taç Kapısı Detay Görüntüsü

Fotoğraf 4: Kasımiye Medresesi Taç Kapısı Genel Görüntü

Fotoğraf 5: Şahtana Ailesi Evi Kademeli Zigzag Niş içine alınmış pencere örneği

Fotoğraf 6: Hacı Kermozadelerin Evi Birinci kat kademeli zizzag kemer içine alınmış pencere örneği

Fotoğraf 7: Hulusi Kurtulmuş Evi Üç Dilimli Kemer içine alınmış pencere örneği

Fotoğraf 8: Şahtana Ailesi Evi İkinci Kat Batı Eyvanı iç mekana giriş kapılarına örnek

Fotoğraf 9: Daire formlu pencere örneği Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörlük Binası Giriş Kapısı

Fotoğraf 10: Kız Meslek Lisesi Giriş Kapısı Genel Görüntü

Fotoğraf 11: Midyat Merkez Acırlı Beldesi mezarlığı Kademeli Mezar Taşı Örneği

Fotoğraf 12: Midyat merkez mezarlığı Müslüman Mezar Taşı

Fotoğraf 13: Midyat merkez Mor Gabriel Manastırı yanında yer alan Süryani Mezar Taşı

Fotoğraf 14: Midyat Taş Ocağından Görüntü

Fotoğraf 15: Midyat Taş Ocağı

Fotoğraf 16: Midyat Taş Ocağı

Fotoğraf 17: Midyat Taş Ocağı

Fotoğraf 18: Acırlı Mahallesi Taş Ocağı

Fotoğraf 19: Acırlı Mahallesi Taş Ocağı

Fotoğraf 20: Acırlı Mahallesi Taş Ocağı

Fotoğraf 21: Acırlı Mahallesi Taş Ocağı

Fotoğraf 22: Acırlı Mahallesi Taş Ocağı

Fotoğraf 23: Memocan Mermer Atölyesi Dışarıdan Görüntü

Fotoğraf 24: Memocan Mermer Atölyesi İç Mekân Görüntüsü

Fotoğraf 25: Memocan Mermer Atölyesi Taş Kesim işlemi

Fotoğraf 26: Memocan Mermer Atölyesi Almanya'da bir Kilise için hazırlanan Taş Süsleme Örnekleri

Fotoğraf 27: Memocan Mermer Atölyesi Almanya'da bir Kilise için hazırlanan Taş Süsleme Örnekleri

Fotoğraf 28: Memocan Mermer Atölyesi Taşların Şekillendirilmesi

Fotoğraf 29: Memocan Mermer Atölyesi Taşların Şekillendirilmesi

Fotoğraf 30: Memocan Mermer Taş Atölyesi Silindir formu verilmiş Korkuluklardan Örnekler

Fotoğraf 31: Midyat Taş Atölyesi Genel Görüntü

Fotoğraf 32: Midyat Taş Atölyesi İşlenmemiş Taş Örnekleri

Fotoğraf 33: Midyat Taş Atölyesi İç mekân Görünümü

Fotoğraf 34: Midyat Taş Atölyesi işlenmeye hazır hale getirilmiş taş örnekleri

Fotoğraf 35: Midyat Taş Atölyesi taş işleme aşaması

Fotoğraf 36: Midyat Taş Atölyesi işleme yapan işçi örneği

Fotoğraf 37: Midyat Taş Atölyesi mezar taşı örneği

Fotoğraf 38: Midyat T.Atöl. Mezar taşı örneği

Fotoğraf 39: Midyat T. Atöl. Mezar taşı örneği

Fotoğraf 40: Midyat taş atölyesi mezar taşı örneği

Fotoğraf 41: Sanat Taş Atölyesi Genel Görüntü

Fotoğraf 42: Sanat taş atölyesi taş kesim aşaması

Fotoğraf 43: Sanat Taş Atölyesi Motiflerin Şablonlardan Taş Yüzeyine Aktarılmasına Örnek

Fotoğraf 44: Sanat taş atölyesi taşın işlenme aşaması

Fotoğraf 45:Sanat taş atölyesi Taşın işlenmiş haline örnek

Fotoğraf 46: Sanat taş atölyesi işlenmeye hazır hale getirilmiş süsleme örneği

Fotoğraf 47: Sanat taş atölyesi bir kısmı işlenmiş madalyon motifi örneği

Fotoğraf 48: Sağlam Taş Atölyesi genel görüntü

Fotoğraf 49: Sağlam taş atölyesi şablondan aktarılmış süslemeye hazır örnek

Fotoğraf 50: Sağlam taş atölyesi süsleme örneği

Fotoğraf 51: Sağlam taş atölyesi süsleme örneği

Fotoğraf 52: Sağlam taş atölyesi süsleme örneği

Fotoğraf 53: sağlam t.atöl.mezar taşı baş şahidesi

Fotoğraf 54: Sağlam t.atöl. mezar taşı ayak şahidesi

Fotoğraf 55: Sağlam taş atölyesi süsleme örneği

Fotoğraf 56: Midyat Kaymakamlığı Kaymakam Feyzullah ÖZCAN Taş İşleme Atölyesi Genel Görüntü

Fotoafğraf 57: Kaymakam Feyzullah ÖZCAN Taş İşleme Atölyesi

Fotoğraf 58: Kaymakam Feyzullah ÖZCAN taş atölyesi işlenmemiş taş örnekleri

Fotoğraf 59: Kaymakam Feyzullah ÖZCAN taş atölyesi süsleme örneği

Fotoğraf 60: Yolbaşı taş işleme atölyesi genel görüntü

Fotoğraf 61: Yolbaşı taş işleme atölyesi işlenmemiş taş örnekleri

Fotoğraf 62: Yolbaşı taş işleme atölyesi süsleme örnekleri

Fotoğraf 63: Yolbaşı taş işleme atölyesi bloklar halinde hazırlanan mezar taşı örneği

Fotoğraf 64: Tuğra taş işleme atölyesi dışarıdan görünüm

Fotoğraf 65: Tuğra taş işleme atölyesi süsleme örnekleri

Fotoğraf 66: Tuğra taş kesme atölyesi mezar taşı için hazırlanmış damla motifi

Fotoğraf 67: Has Midyat taş kesme atölyesi genel görüntü

Fotoğraf 68: Has Midyat taş kesme atölyesi süsleme örneği

Fotoğraf 69: Has Midyat taş kesme atölyesi süsleme yapan işçi örneği

Fotoğraf 70: Has Midyat taş atölyesi süsleme yapan işçi örneği

Fotoğraf 71: Çetaş taş atölyesi işlenmemiş taş örneği

Fotoğraf 72: Çetaş taş atölyesi taş kesme makinesi ile bloklar halinde kesilmiş taş örneği

Fotoğraf 73: Çetaş taş atölyesi işlenmek üzere hazırlanmış taş örneği

Fotoğraf 74: Çetaş taş atölyesi işlenmiş taş örneği

Fotoğraf 75: Zenginel taş işleme atölyesi dışarıdan görüntü

Fotoğraf 76: Zenginel taş işleme atölyesi işlenmemiş taş örnekleri

Fotoğraf 77: Zenginel taş işleme atölyesi korkuluk yapan işçi örnekleri

Fotoğraf 78: Tarihi taş kesme ve işleme atölyesi genel görünüm

Fotoğraf 79: Tarihi taş kesme ve işleme atölyesi bloklar halinde kesilen kaplama yapımı için hazırlanmış taş örnekleri

Fotoğraf 80: Tarihi taş kesme ve işleme atölyesi süsleme örneği

Fotoğraf 81: Eles taş kesme ve işleme atölyesi genel görünüm

Fotoğraf 82: Eles taş kesme ve işleme atölyesi işçisinin taşı profillendirmesine örnek

Fotoğraf 83: Eles taş işleme atölyesi süsleme örneği

Fotoafğraf 84: Ayasofya taş işleme atölyesi iç mekândan bir görüntü

Fotoğraf 85: Ayasofya taş işleme atölyesi taş kesimi yapan işçi örneği

Fotoğraf 86: Ayasofya taş işleme atölyesi madalyon örneği

Fotoğraf 87: Ayasofya taş işleme atölyesi süsleme örneği

Fotoğraf 88: Ayasofya taş işleme atölyesi süsleme örneği

Fotoğraf 89: Mardin taş işleme atölyesi

Fotoğraf 90: Mardin taş işleme atölyesi madalyon örneği

Fotoğraf 91: Mardin taş işleme atölyesi süsleme örnekleri

Fotoğraf 92: Mardin taş işleme atölyesi dama motifi

Fotoğraf 93: Mardin taş işleme atölyesi süsleme örnekleri

Fotoğraf 94: Mardin taş işleme atölyesi çeşme örneği

Fotoğraf 95: Mardin taş işleme atölyesi süsleme örneği

Fotoğraf 96: Mardin taş işleme atölyesi süsleme örneği

Fotoğraf 97: Mardin taş işleme atölyesi ustası Yusuf KIDIR

Fotoğraf 98: Midyat Taş Atölyesi Ustası Davut ÇETİN

Fotoğraf 99: Mardin Taş İşleme Atölyesi Ustası Veysi DUVA

Fotoğraf 100: Mardin Taş İşleme Atölyesi Ustası Hayrullah ORUÇ

Fotoğraf 101: Küçük boyutlu taş kesme makinesi

Fotoğraf 102: Büyük boyutlu taş kesme makinesi

Fotoğraf 103: El arabası örneği

Fotoğraf 104: Taş işlemede önemli aletlerden biri olan 'murç'örneği

Fotoğraf 105: Taş işlemede murçlara vurmaya yarayan 'taktuka'örneği

Fotoğraf 108: Spiral örnekleri

Fotoğraf 109: Taş yüzeyini düzeltme işlemi yapan zımpara örneği

Fotoğraf 110: Spiral ve zımpara örneği

Fotoğraf 111: Zımpara örneği

Fotoğraf 112: Matkap örneği

Fotoğraf 113: Freze hava tabancası örneği

Fotoğraf 114: Farklı malzemelerden elde edilen şablon örnekleri

Fotoğraf 115: Mukavvadan hazırlanan şablon örnekleri

Fotoğraf 116: Şablon örneği

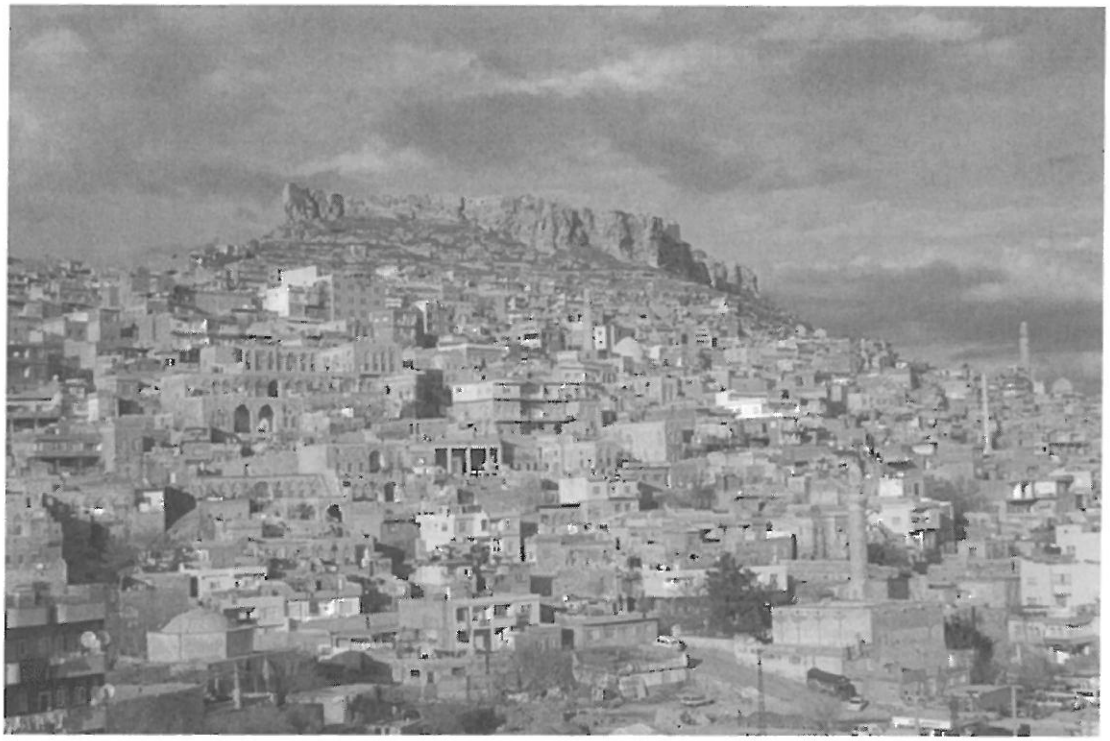

Foto 1: Mardin Genel Görüntü

Foto 2: Mardin Evlerinde cephe görünümü

Foto 3: Zinciriye Medresesi Taç Kapı Detay Görüntüsü

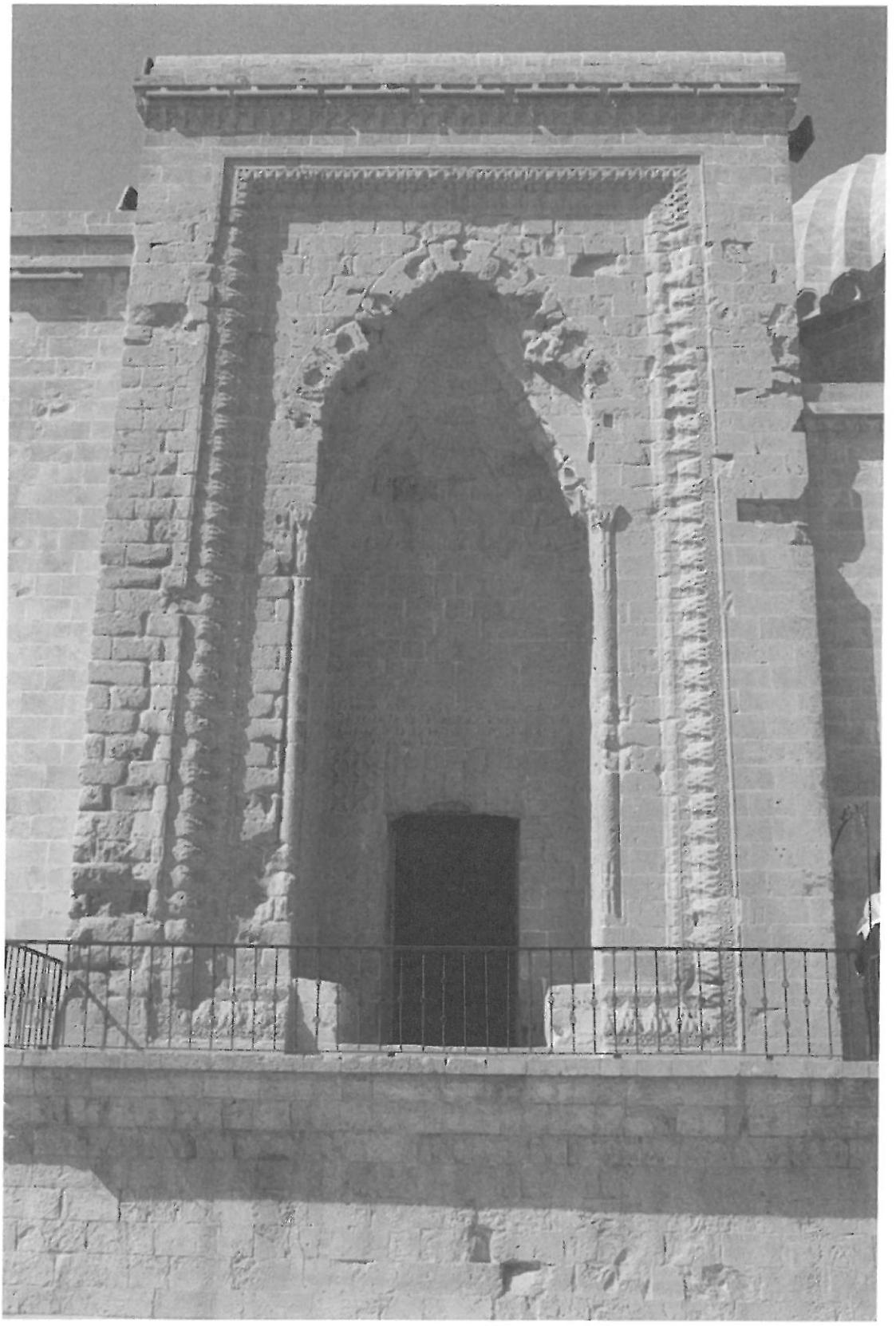

Foto 4: Kasımiye Medresesi Taç Kapısı Genel Görüntü

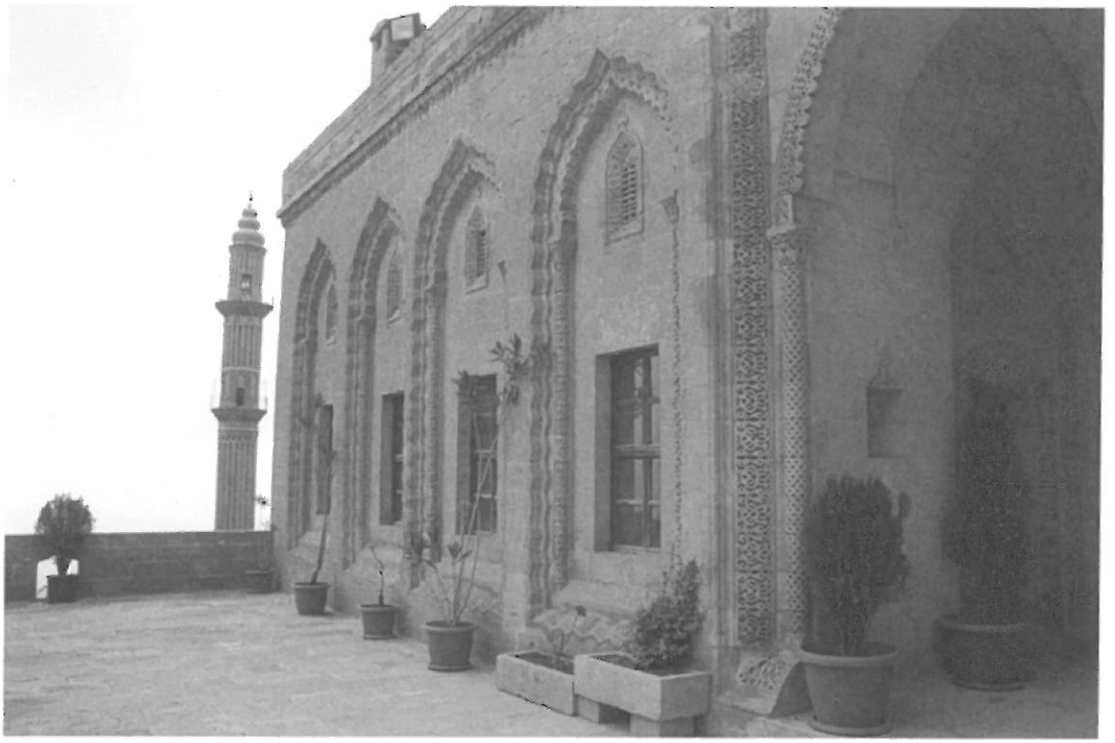

Foto 5: Şahtana Ailesi Evi Kademeli Zigzag Niş içine alınmış pencere örneği

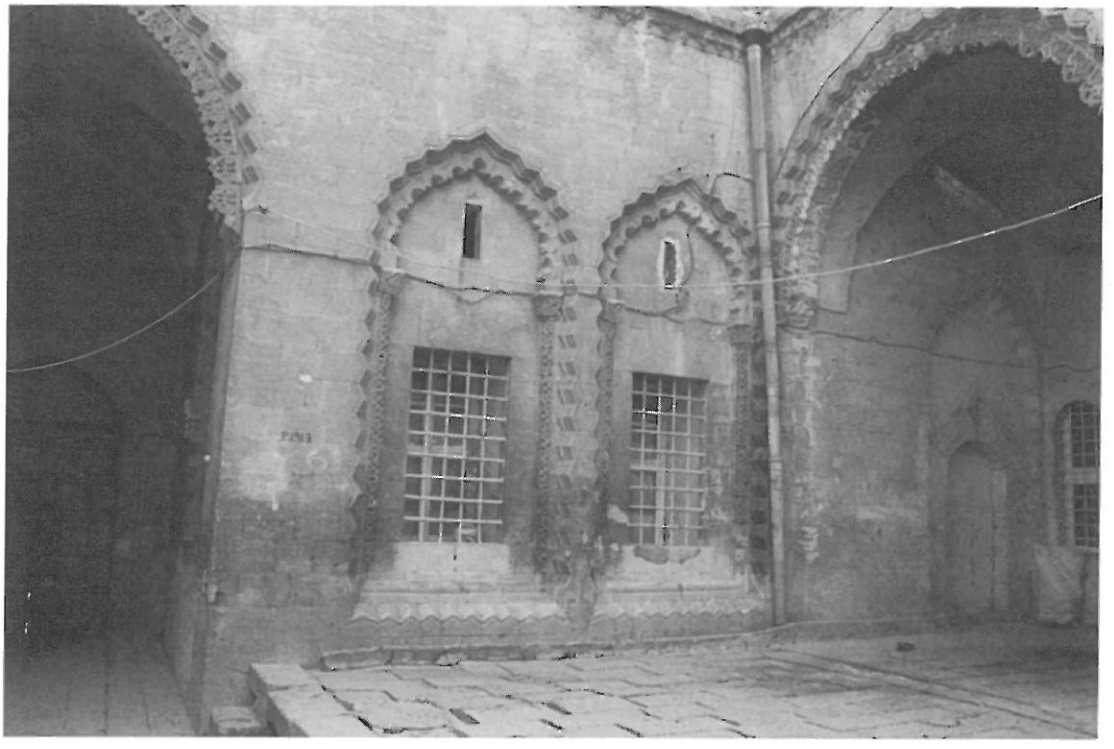

Foto 6: Hacı Kermozadelerin Evi Birinci kat kademeli zizzag kemer içine alınmış pencere örneği

Foto 7: Hulusi Kurtulmuş Evi Üç Dilimli Kemer içine alınmış pencere örneği

Foto 8: Şahtana Ailesi Evi İkinci Kat Batı Eyvanı iç mekana giriş kapılarına örnek

Foto 9: Daire formlu pencere örneği Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörlük Binası Giriş Kapısı

Foto 10: Kız Meslek Lisesi Giriş Kapısı Genel Görüntü

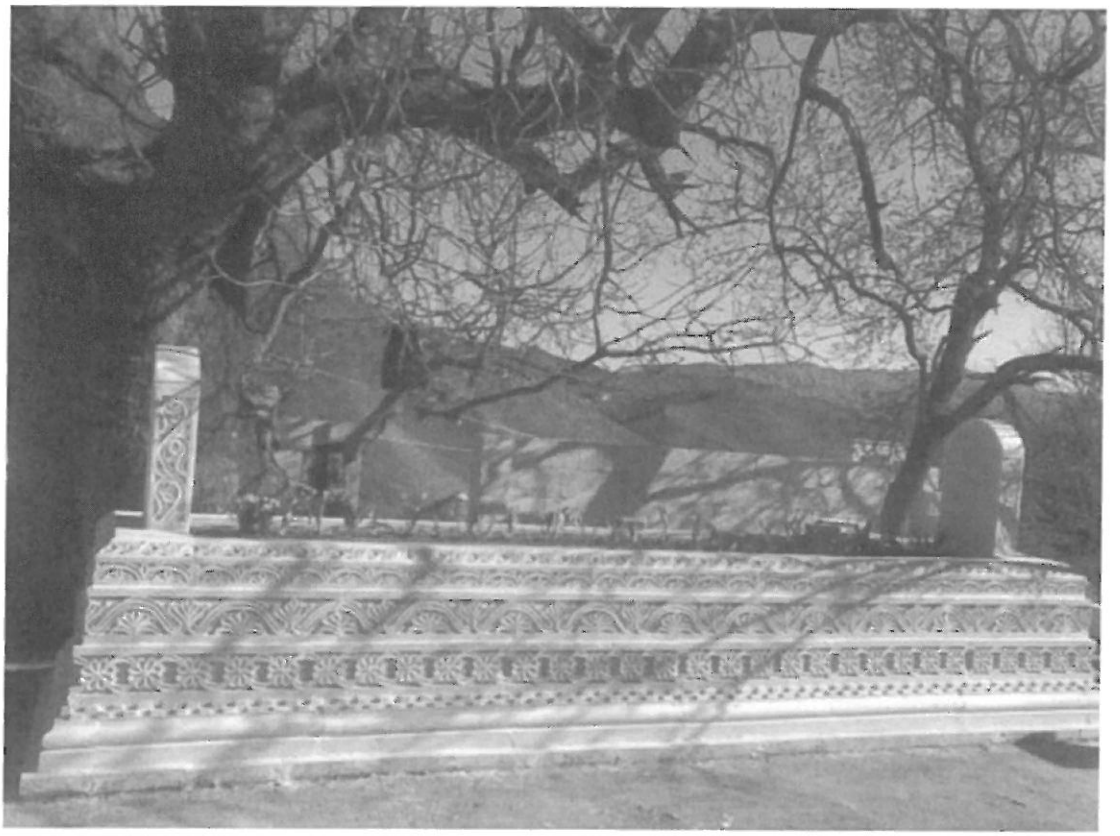

Foto 11: Midyat Merkez Acırlı Beldesi mezarlığı Kademeli Mezar Taşı Örneği

Foto 12: Midyat merkez mezarlığı Müslüman Mezar Taşı

Foto 13: Midyat merkez Mor Gabriel Manastırı yanında yer alan Süryani Mezar Taşı

Foto 14: Midyat Taş Ocağından Görüntü

Foto 15: Midyat Taş Ocağı

Foto 16: Midyat Taş Ocağı

Foto 17: Midyat Taş Ocağı

Foto 18: Acırlı Mahallesi Taş Ocağı

Foto 19: Acırlı Mahallesi Taş Ocağı

Foto 20: Acırlı Mahallesi Taş Ocağı

Foto 21: Acırlı Mahallesi Taş Ocağı

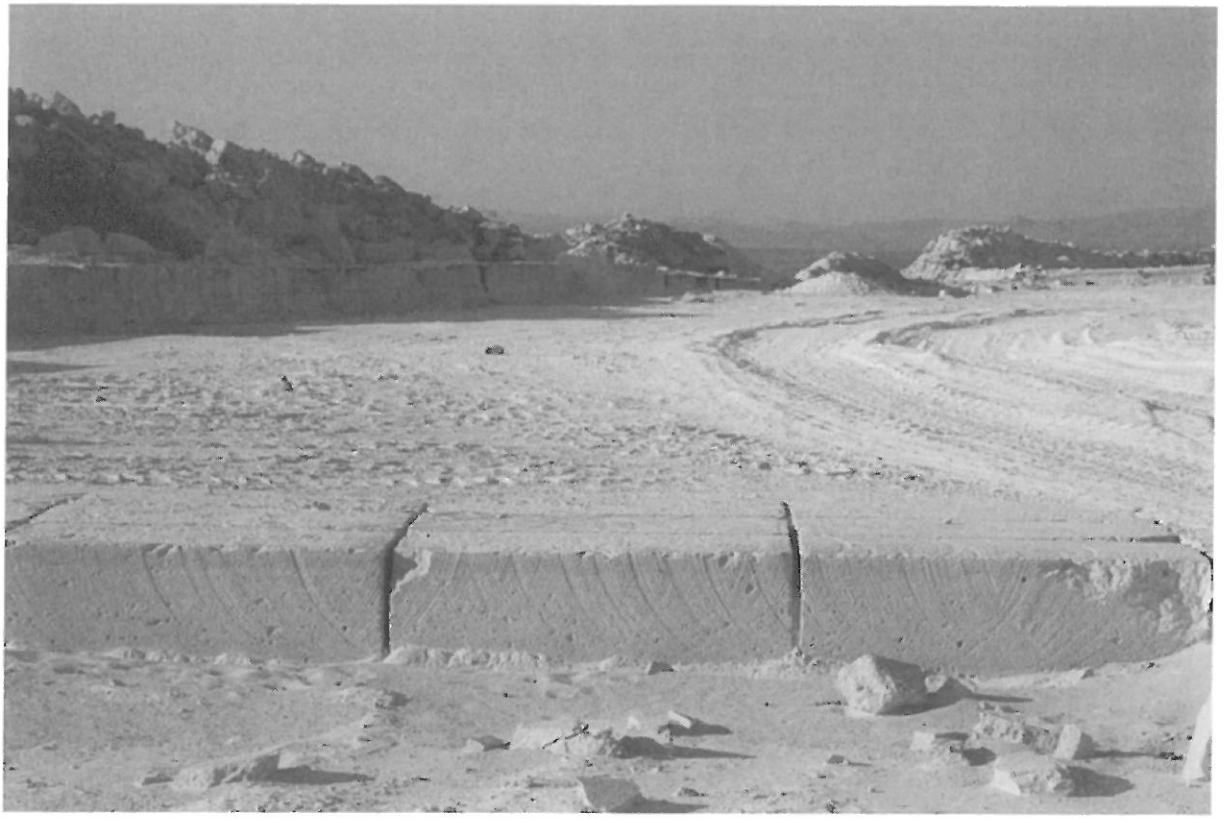

Foto 22: Acırlı Mahallesi Taş Ocağı

Foto 23: Memocan Mermer Atölyesi Dışarıdan Görüntü

Foto 24: Memocan Mermer Atölyesi İç Mekân Görüntüsü

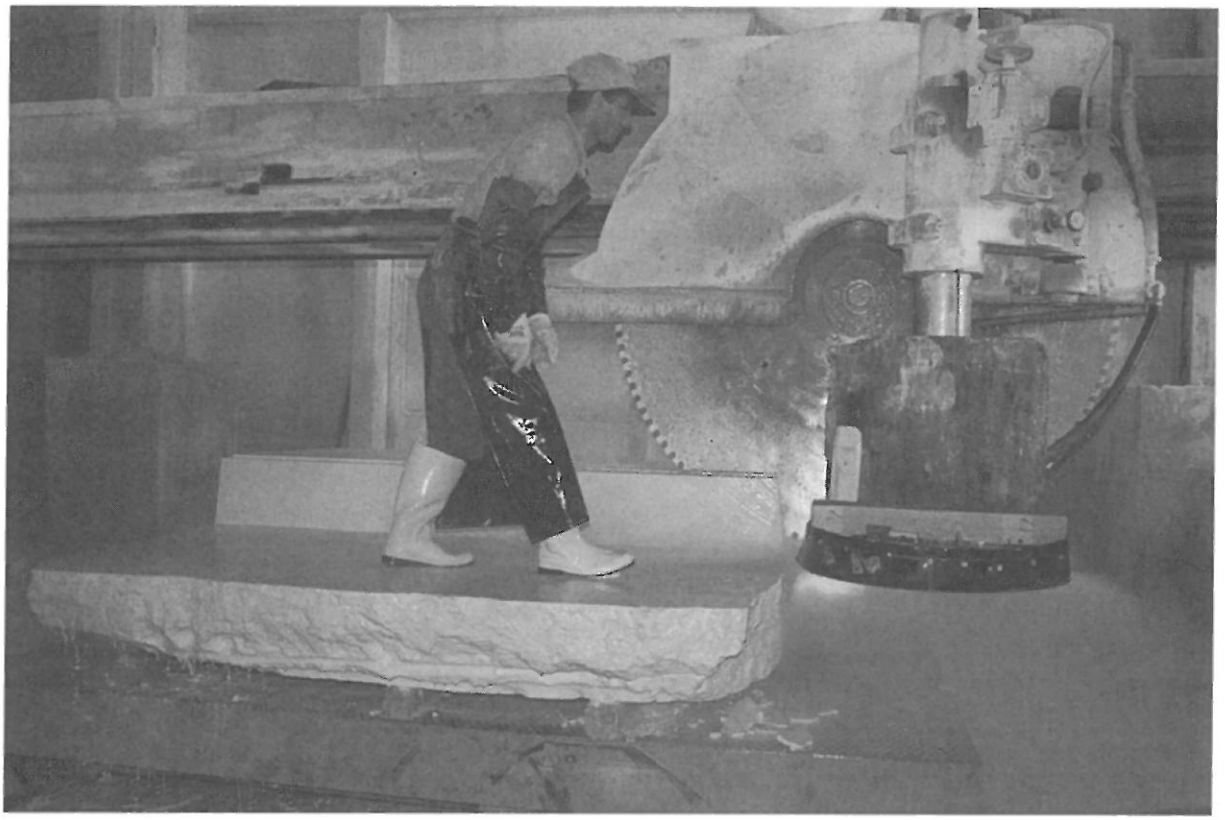

Foto 25: Memocan Mermer Atölyesi Taş Kesim işlemi

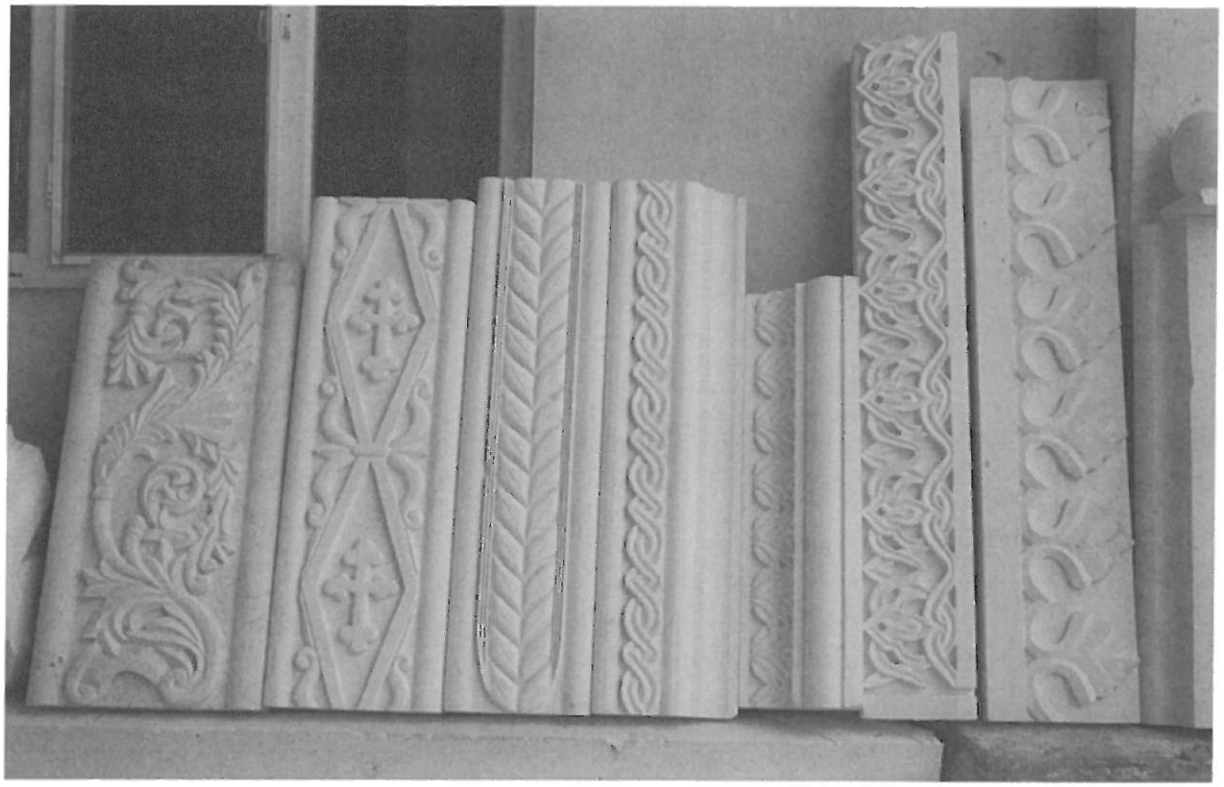

Foto 26: Memocan Mermer Atölyesi Almanya'da bir Kilise için hazırlanan Taş Süsleme Örnekleri

Foto 27: Memocan Atölyesi Almanya'da bir Kilise için hazırlanan Taş Süsleme Örnekleri

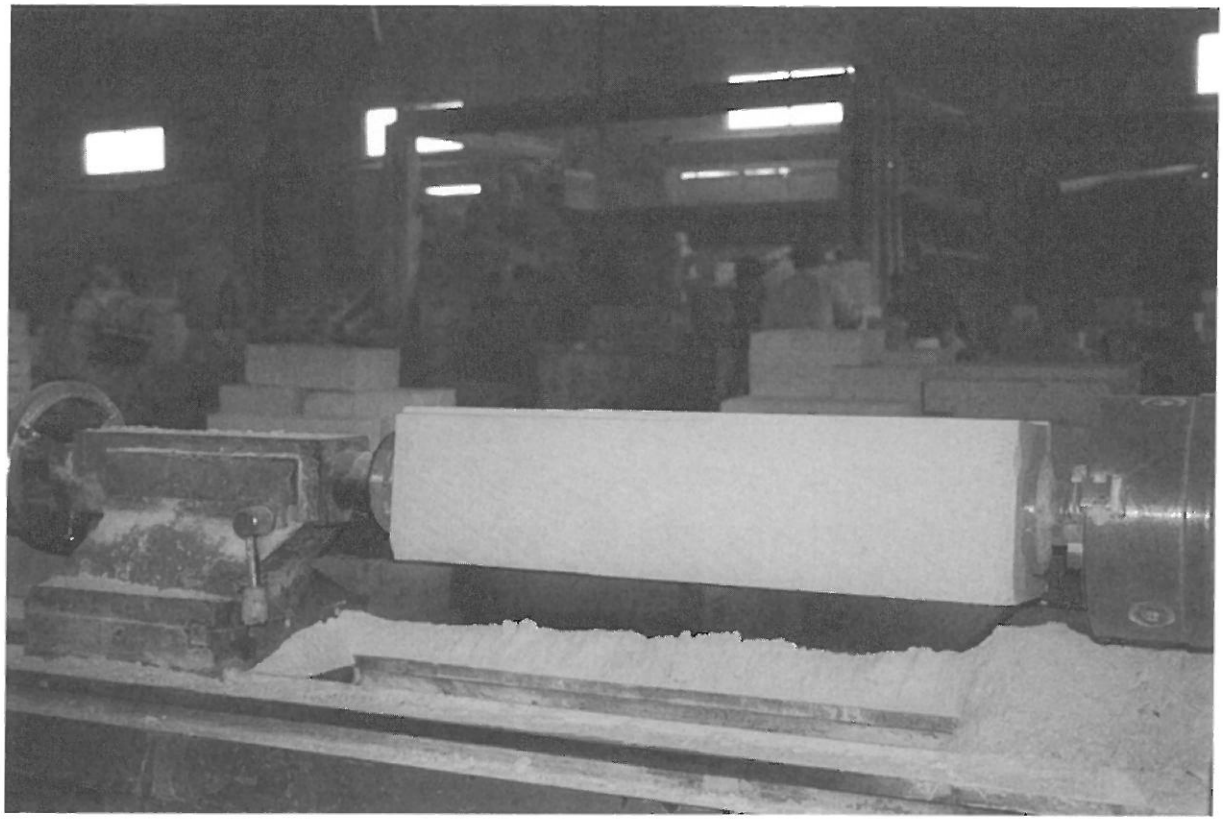

Foto 28: Memocan Mermer Atölyesi Taşların Şekillendirilmesi

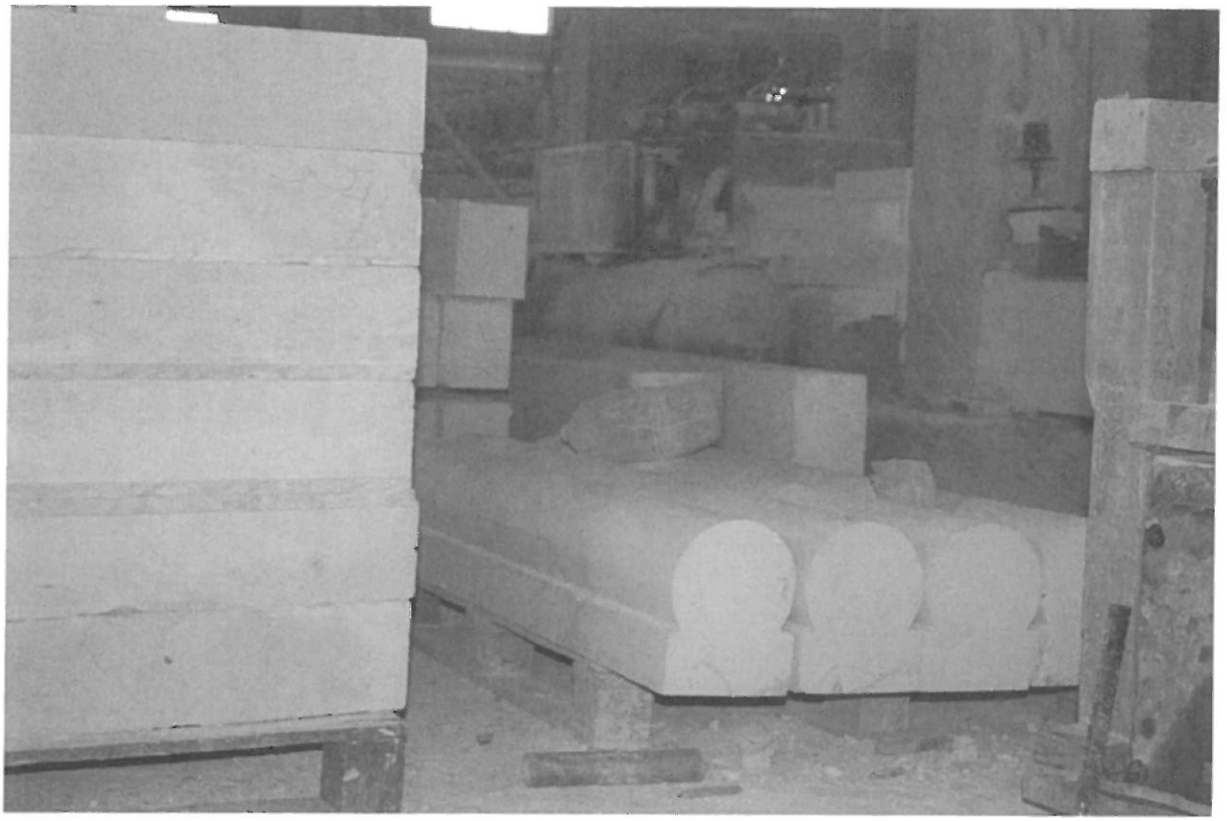

Foto 29: Memocan Mermer Atölyesi Taşların Şekillendirilmesi

Foto 30: Memocan Mermer Taş Atölyesi Silindir formu verilmiş Korkuluklardan Örnekler

Foto 31: Midyat Taş Atölyesi Genel Görüntü

Foto 32: Midyat Taş Atölyesi İşlenmemiş Taş Örnekleri

Foto 33: Midyat Taş Atölyesi İç mekân Görünümü

Foto 34: Midyat Taş Atölyesi işlenmeye hazır hale getirilmiş taş örnekleri

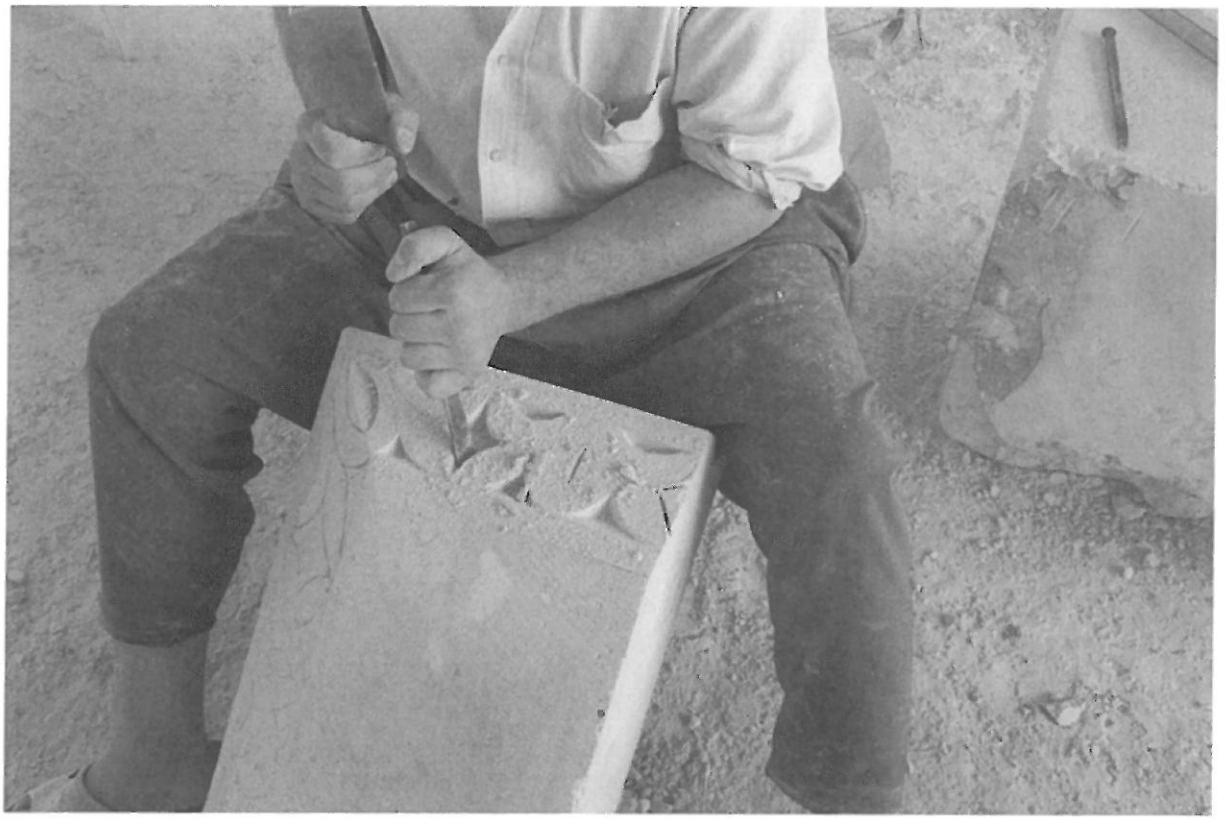

Foto 35: Midyat Taş Atölyesi taş işleme aşaması

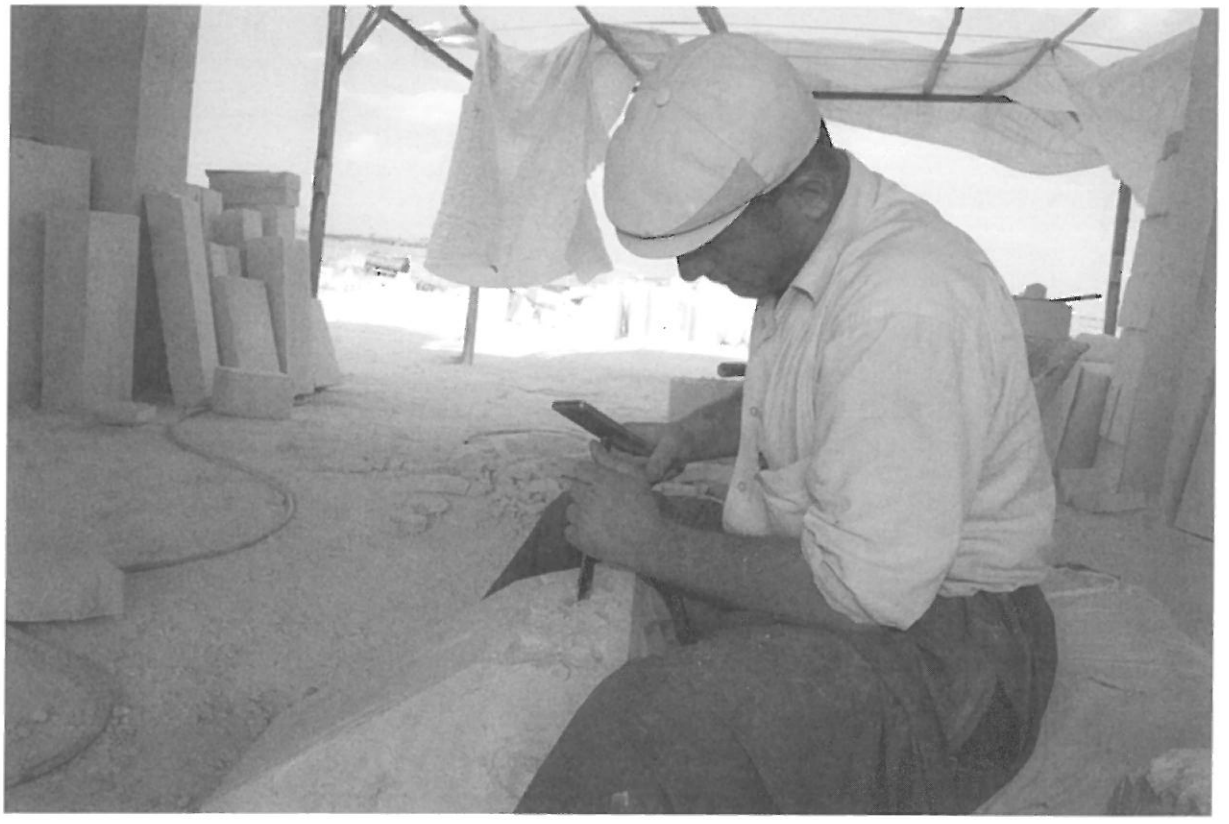

Foto 36: Midyat Taş Atölyesi işleme yapan işçi örneği

Foto 37: Midyat Taş Atölyesi mezar taşı örneği

Foto 38: Midyat T.Atöl. Mezar taşı örneği örneği

Foto 39: Midyat T. Atöl. Mezar taşı

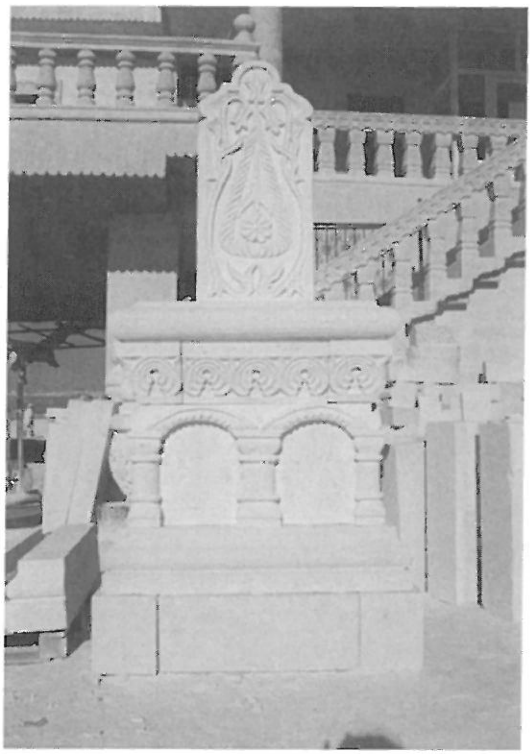

Foto 40: Midyat taş atölyesi mezar taşı örneği

Foto 41: Sanat Taş Atölyesi Genel Görüntü

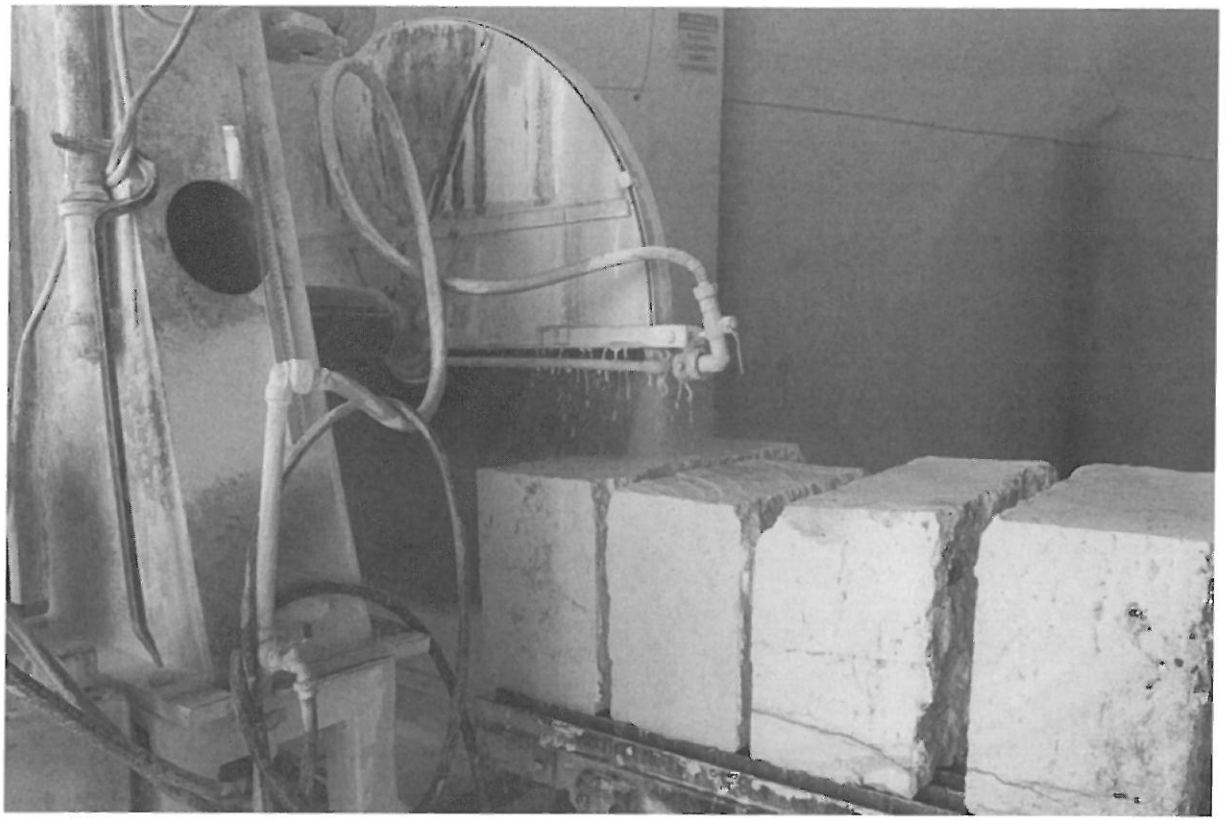

Foto 42: Sanat taş atölyesi taş kesim aşaması

Foto 43: Sanat Taş Atölyesi Motiflerin Şablonlardan Taş Yüzeyine Aktarılmasına Örnek

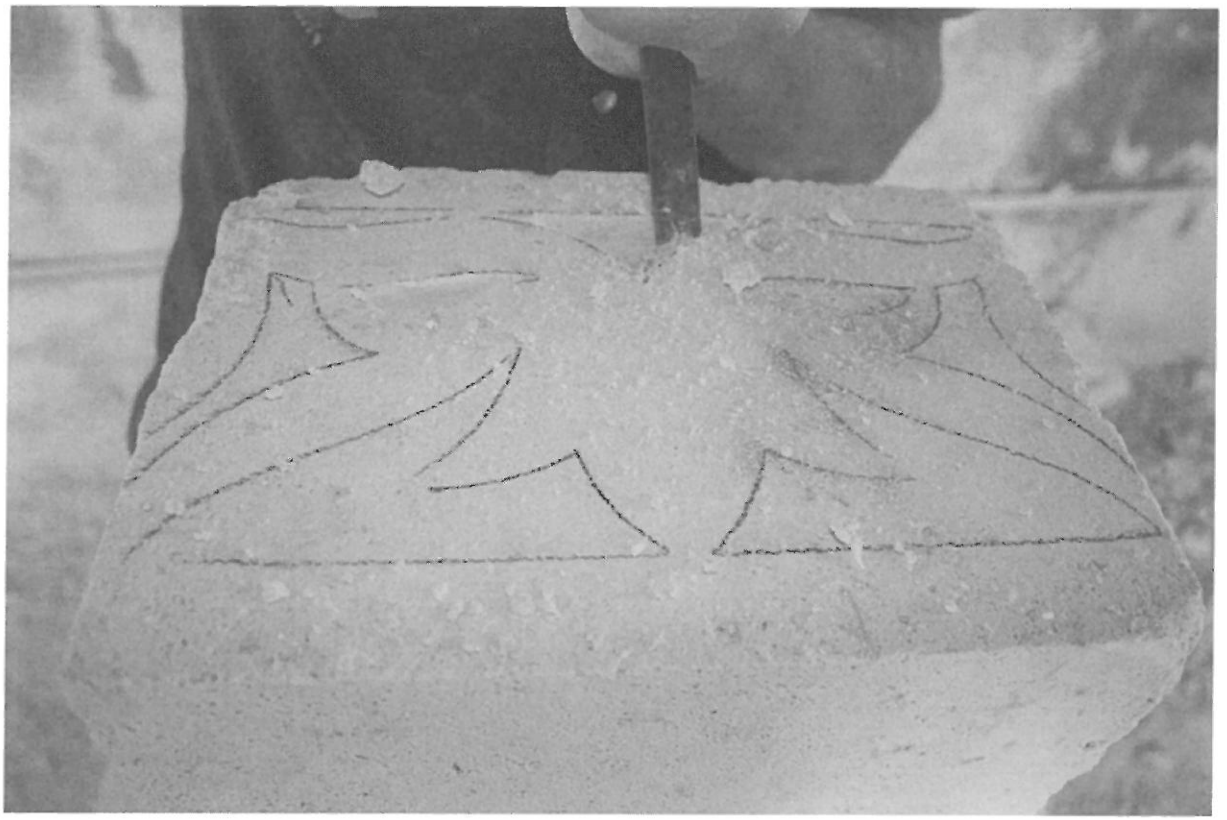

Foto 44: Sanat taş atölyesi taşın işlenme aşaması

Foto 45:Sanat taş atölyesi Taşın işlenmiş haline örnek

Foto 46: Sanat taş atölyesi işlenmeye hazır hale getirilmiş süsleme örneği

Foto 47: Sanat taş atölyesi bir kısmı işlenmiş madalyon motifi örneği

Foto 48: Sağlam Taş Atölyesi genel görüntü

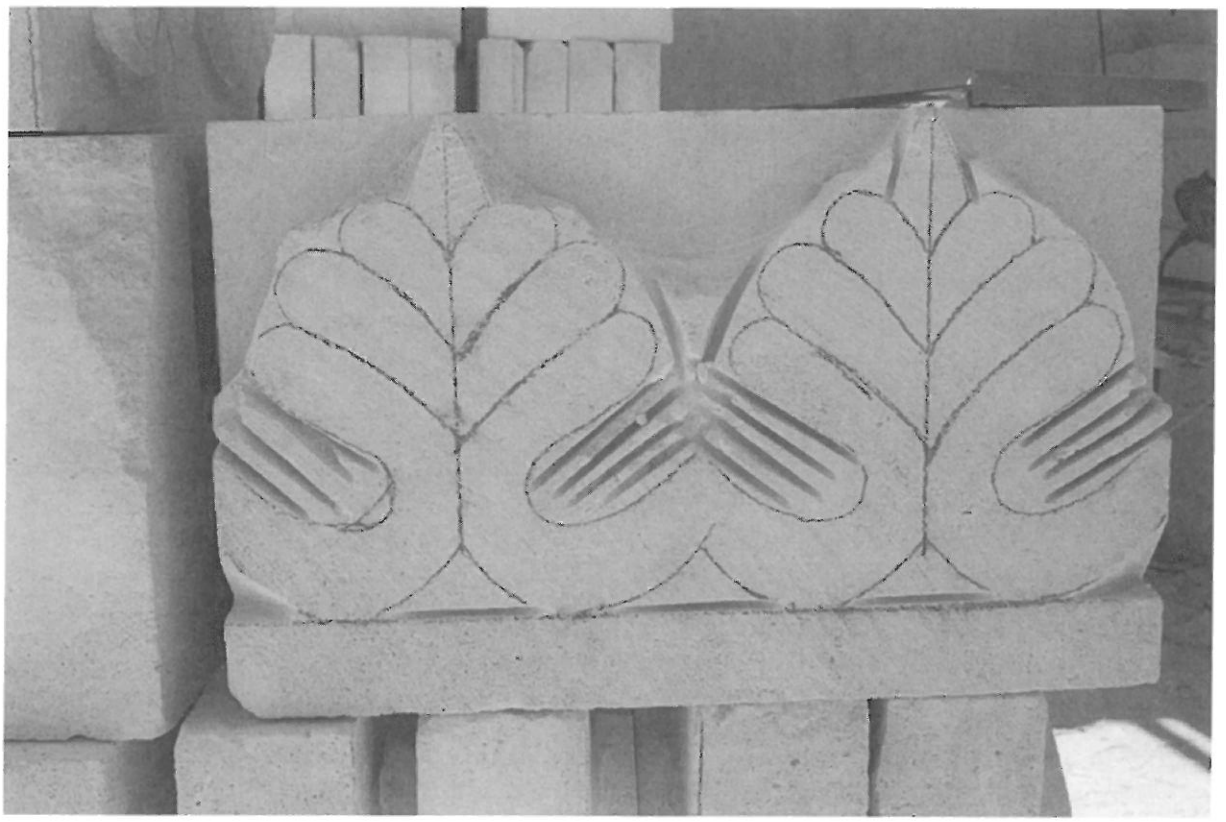

Foto 49: Sağlam taş atölyesi şablondan aktarılmış süslemeye hazır örnek

Foto 50: Sağlam taş atölyesi süsleme örneği

Foto 51: Sağlam taş atölyesi süsleme örneği

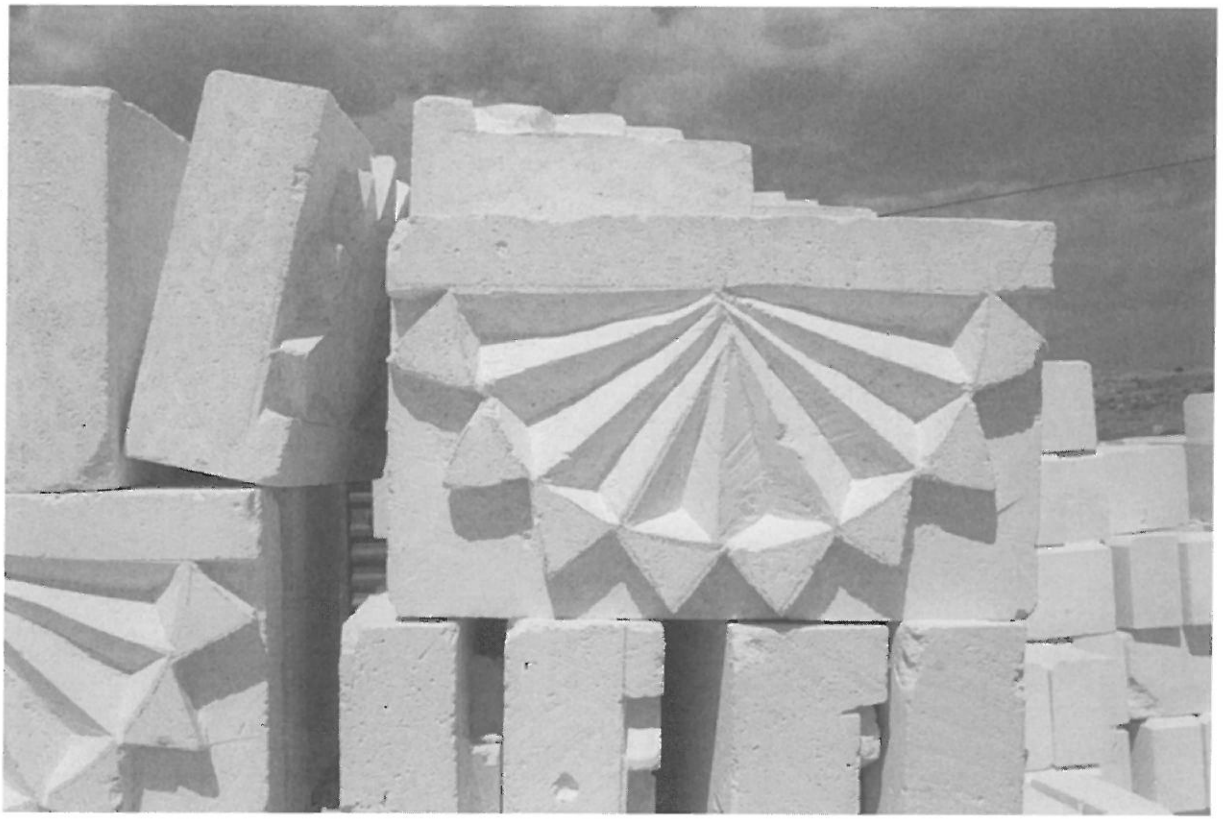

Foto 52: Sağlam taş atölyesi süsleme örneği

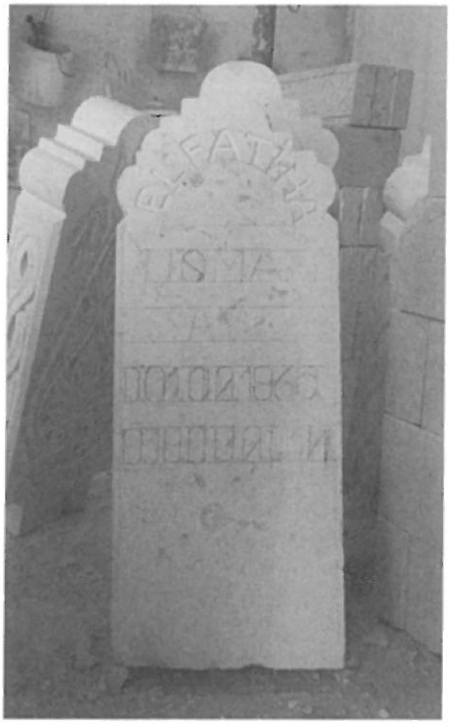

Foto 53: Sağlam t.atöl.mezar taşı baş şahidesi ayak şahidesi

Foto 54: Sağlam t.atöl.mezar taşı

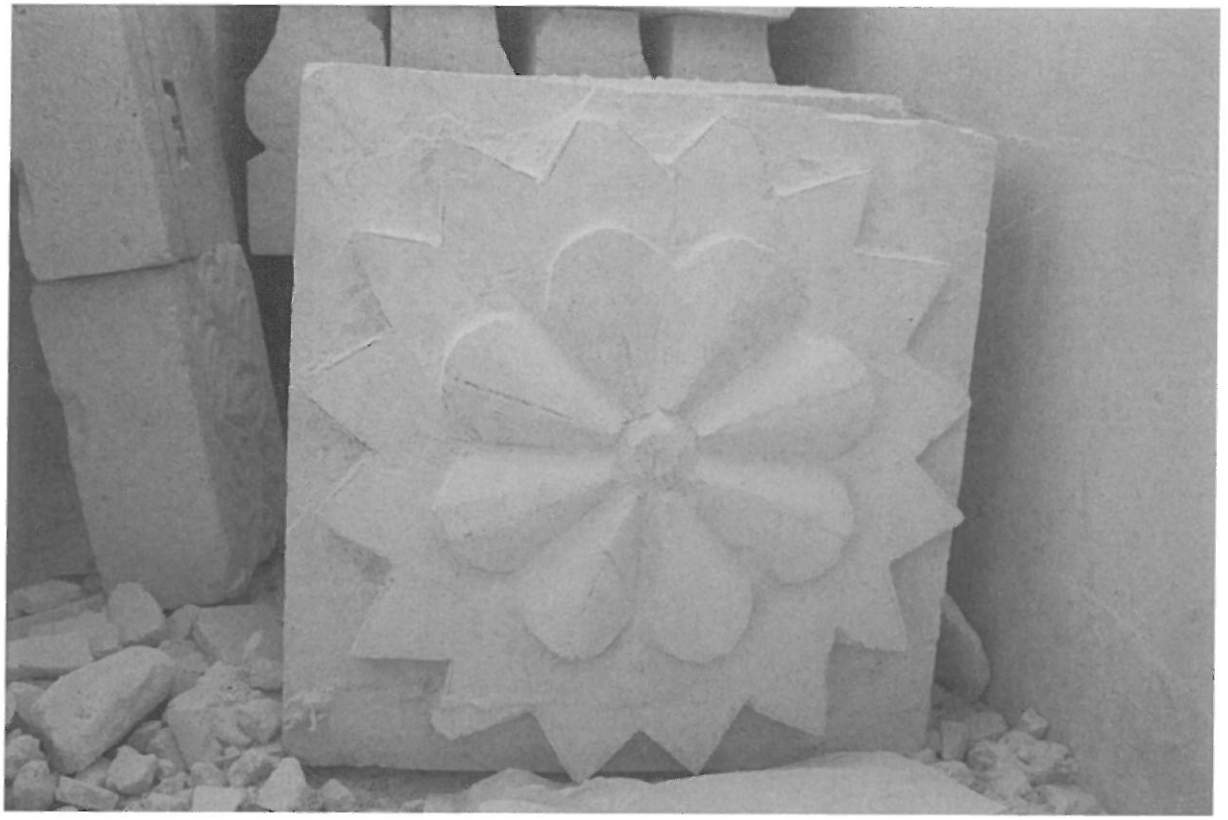

Foto 55: Sağlam taş atölyesi süsleme örneği

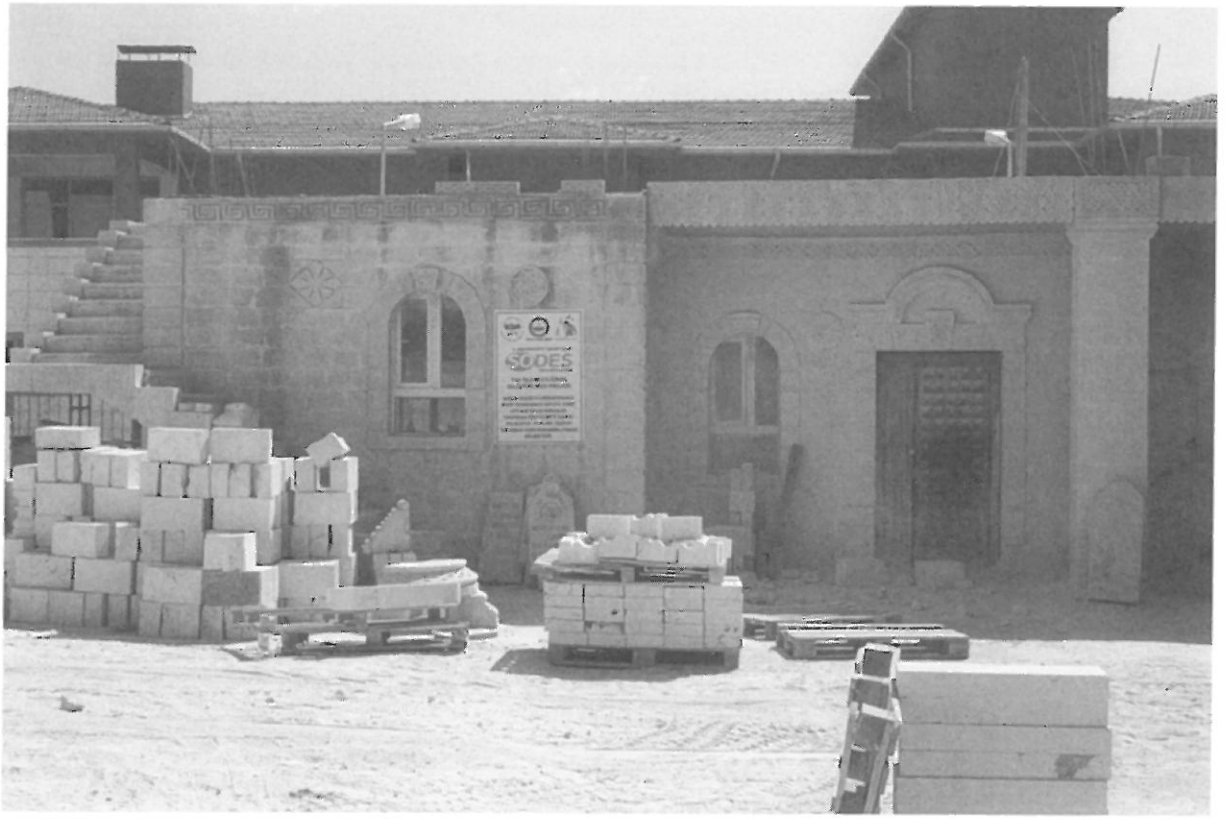

Foto 56: Midyat Kaymakamlığı Kaymakam Feyzullah ÖZCAN Taş İşleme A Genel Görüntü

Foto 57: Kaymakam Feyzullah ÖZCAN Taş İşleme Atölyesi

Foto 58: Kaymakam Feyzullah ÖZCAN taş atölyesi işlenmemiş taş örnekleri

Foto 59: Kaymakam Feyzullah ÖZCAN taş atölyesi süsleme örneği

Foto 60: Yolbaşı taş işleme atölyesi genel görüntü

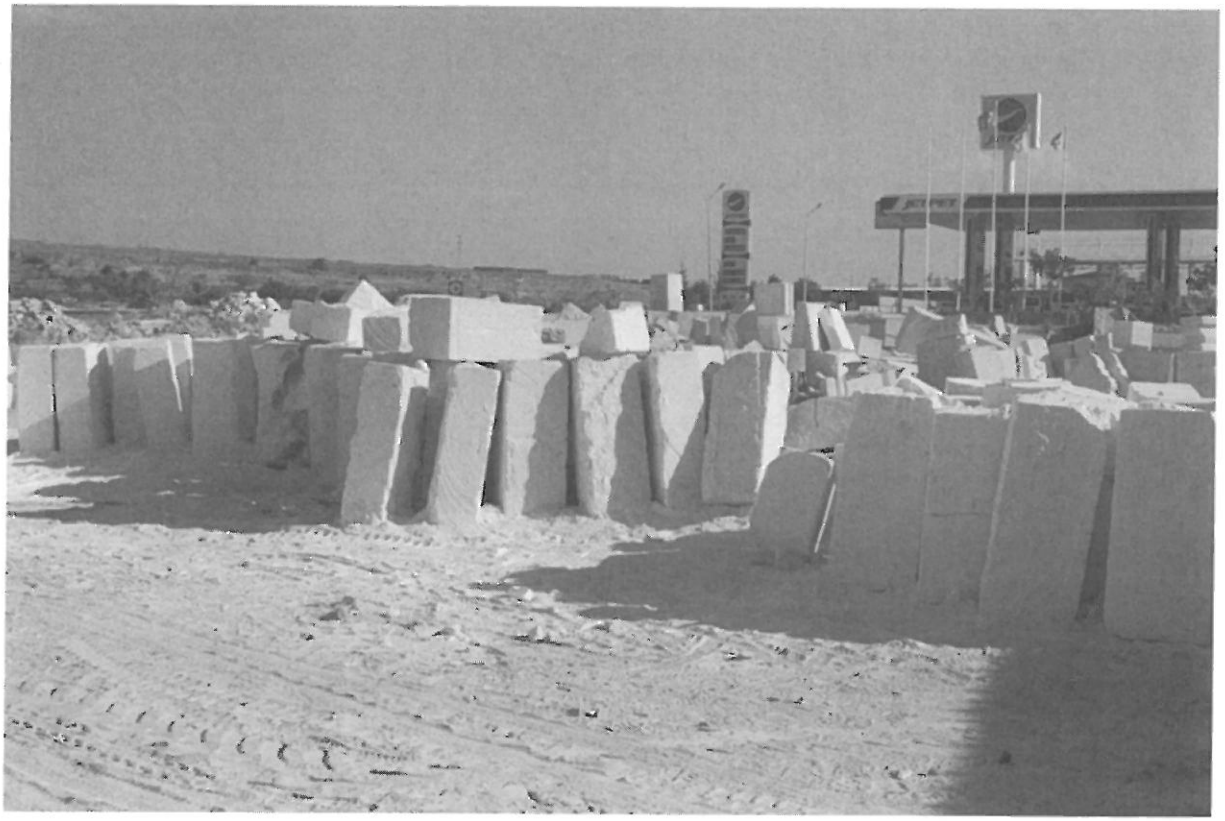

Foto 61: Yolbaşı taş işleme atölyesi işlenmemiş taş örnekleri

Foto 62: Yolbaşı taş işleme atölyesi süsleme örnekleri

Foto 63: Yolbaşı taş işleme atölyesi bloklar halinde hazırlanan mezar taşı örneği

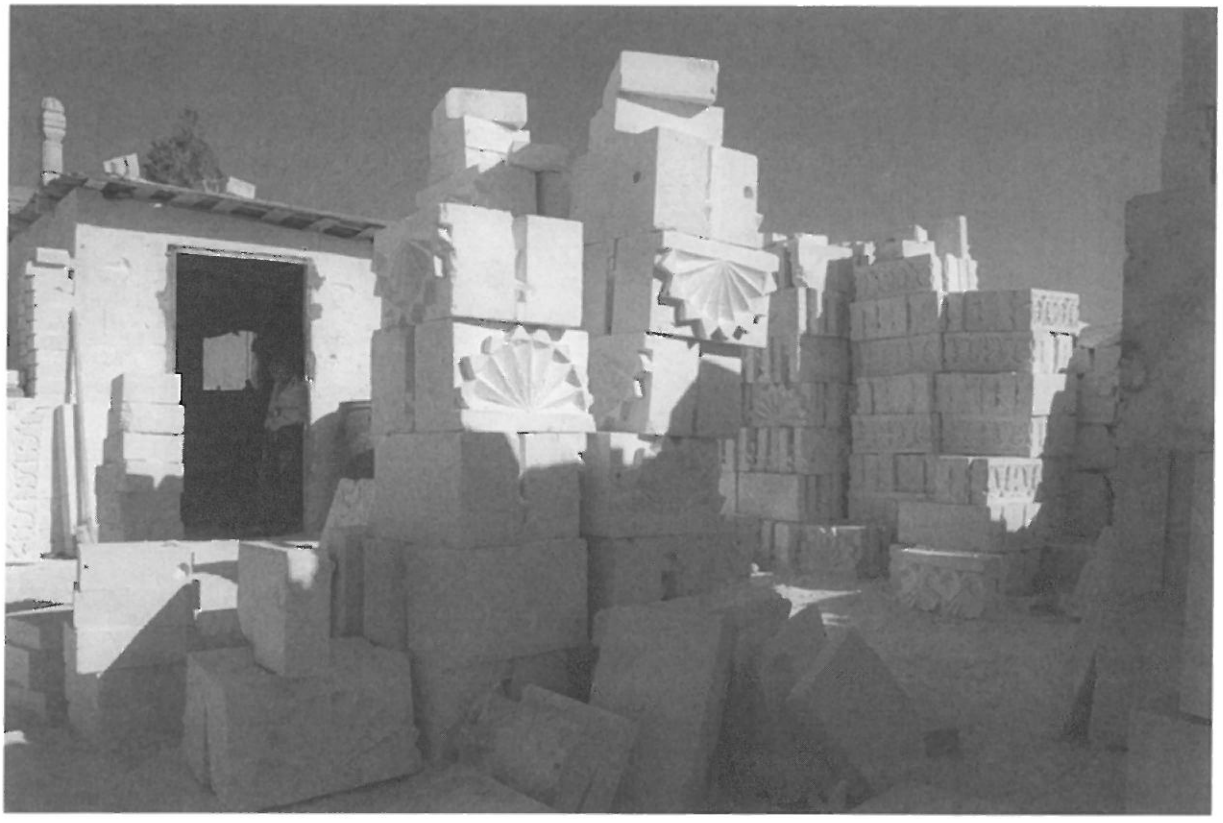

Foto 64: Tuğra taş işleme atölyesi dışarıdan görünüm

Foto 65: Tuğra taş işleme atölyesi süsleme örnekleri

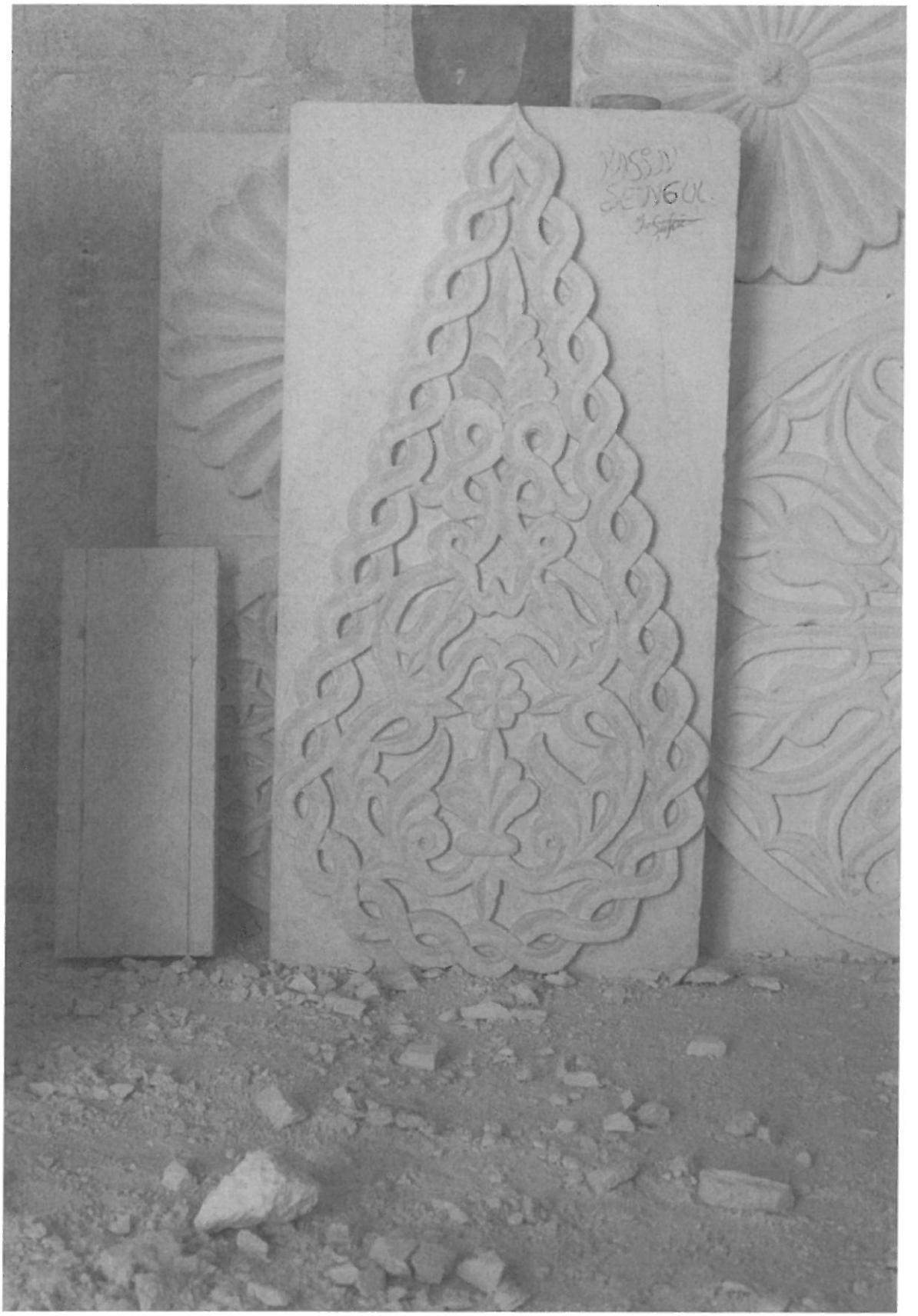

Foto 66: Tuğra taş kesme atölyesi mezar taşı için hazırlanmış damla motifi

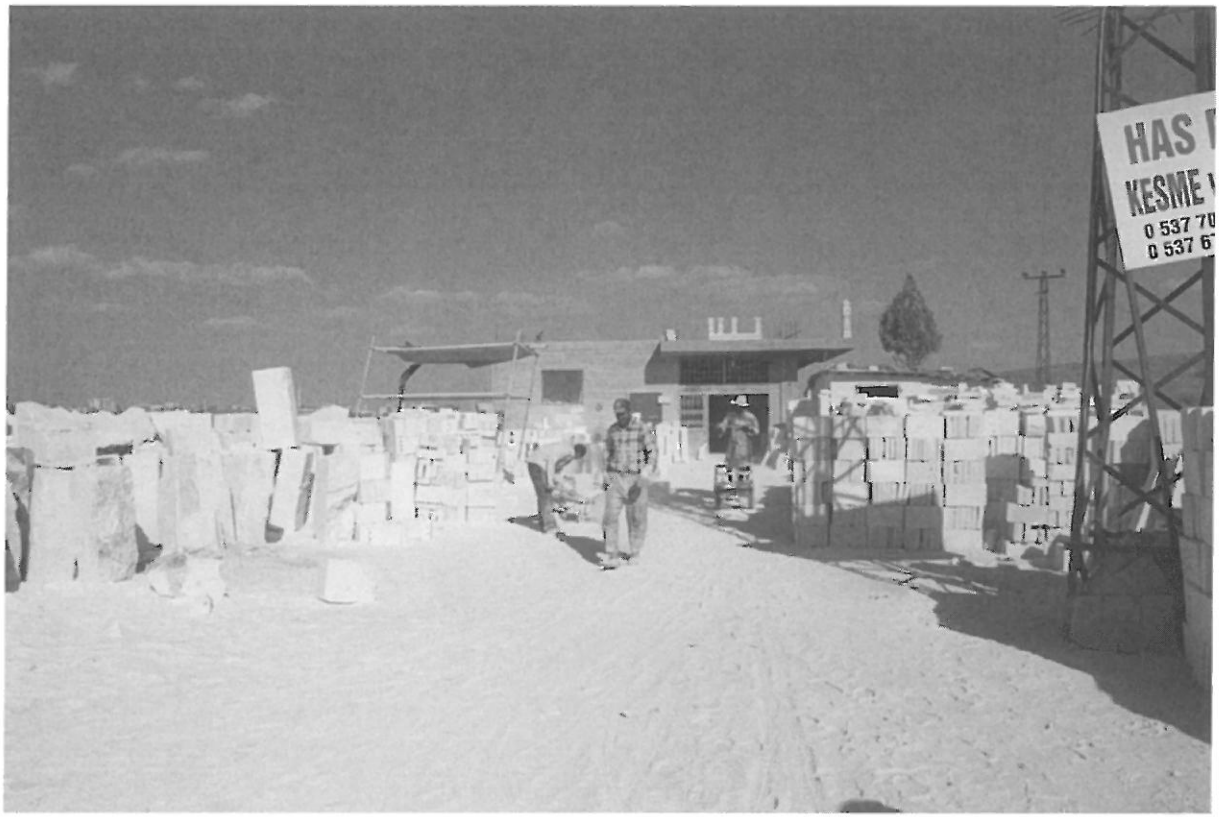

Foto 67: Has Midyat taş kesme atölyesi genel görüntü

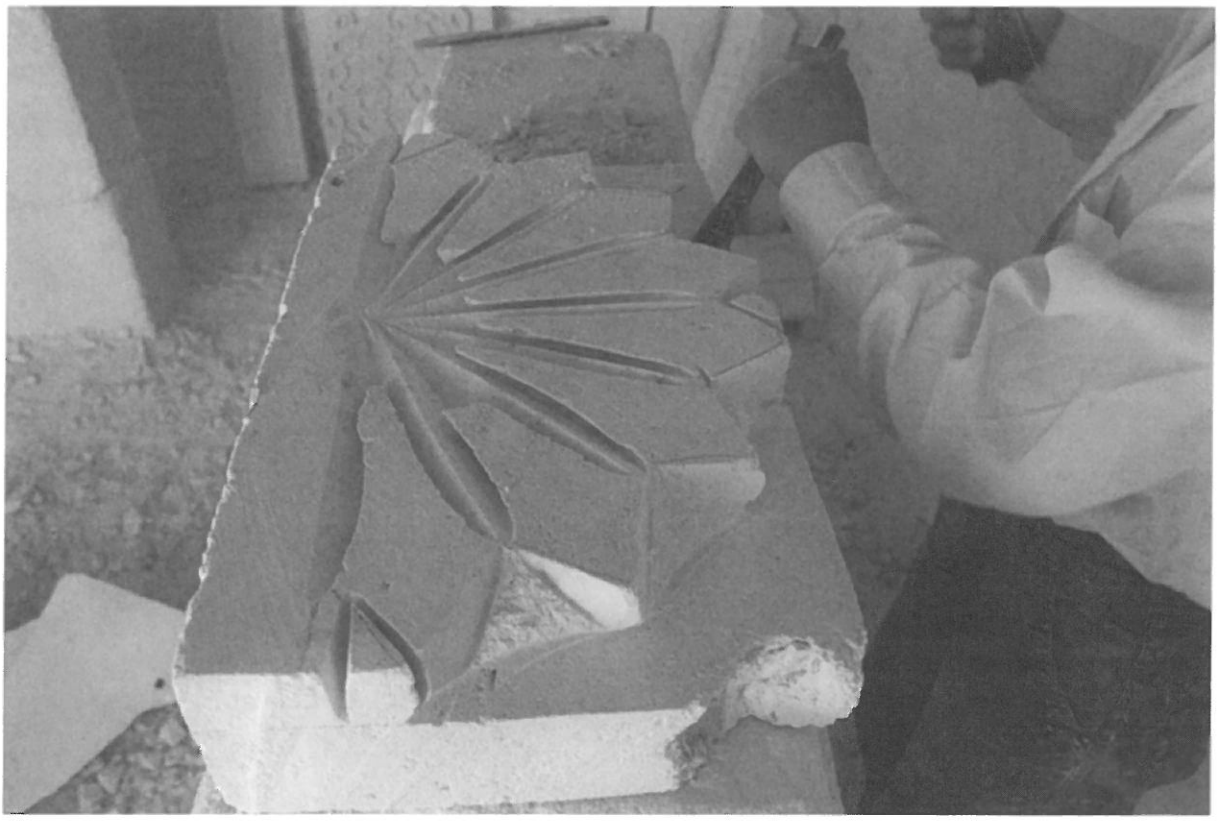

Foto 68: Has Midyat taş kesme atölyesi süsleme örneği

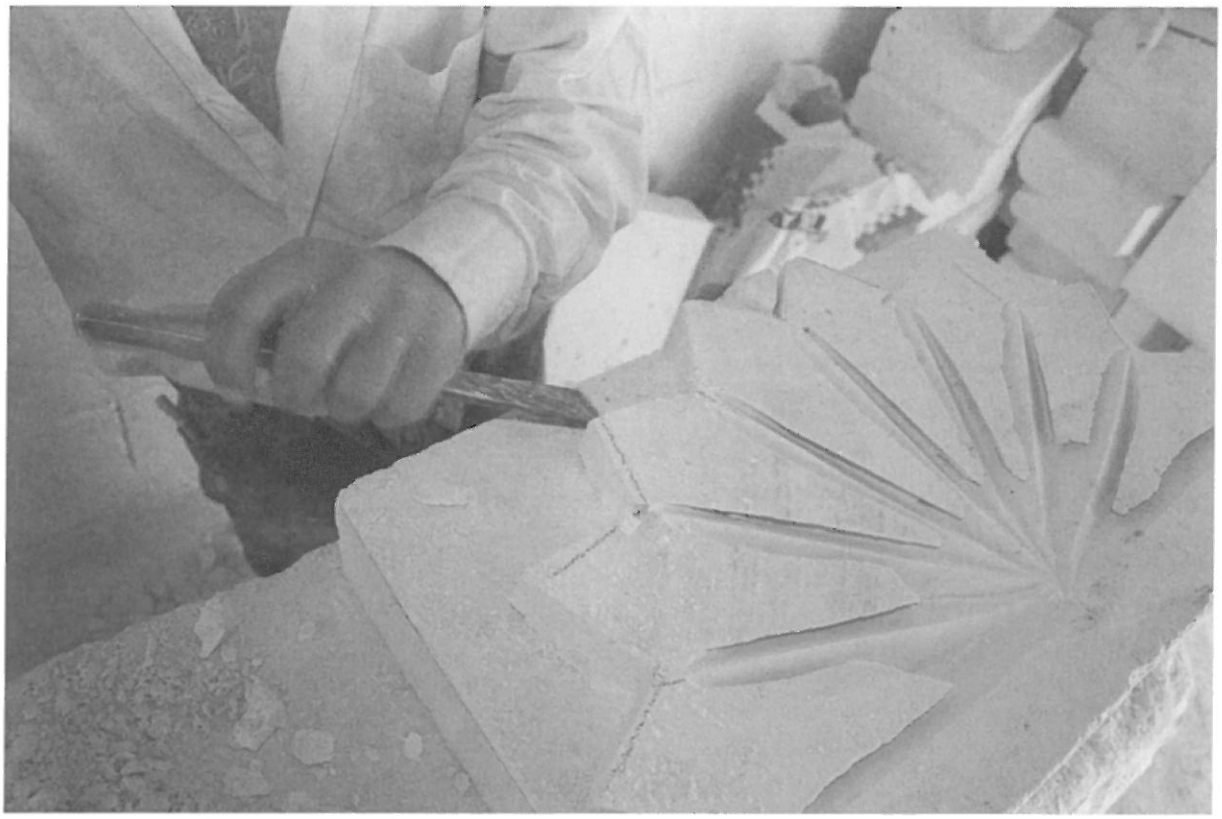

Foto 69: Has Midyat taş kesme atölyesi süsleme yapan işçi örneği

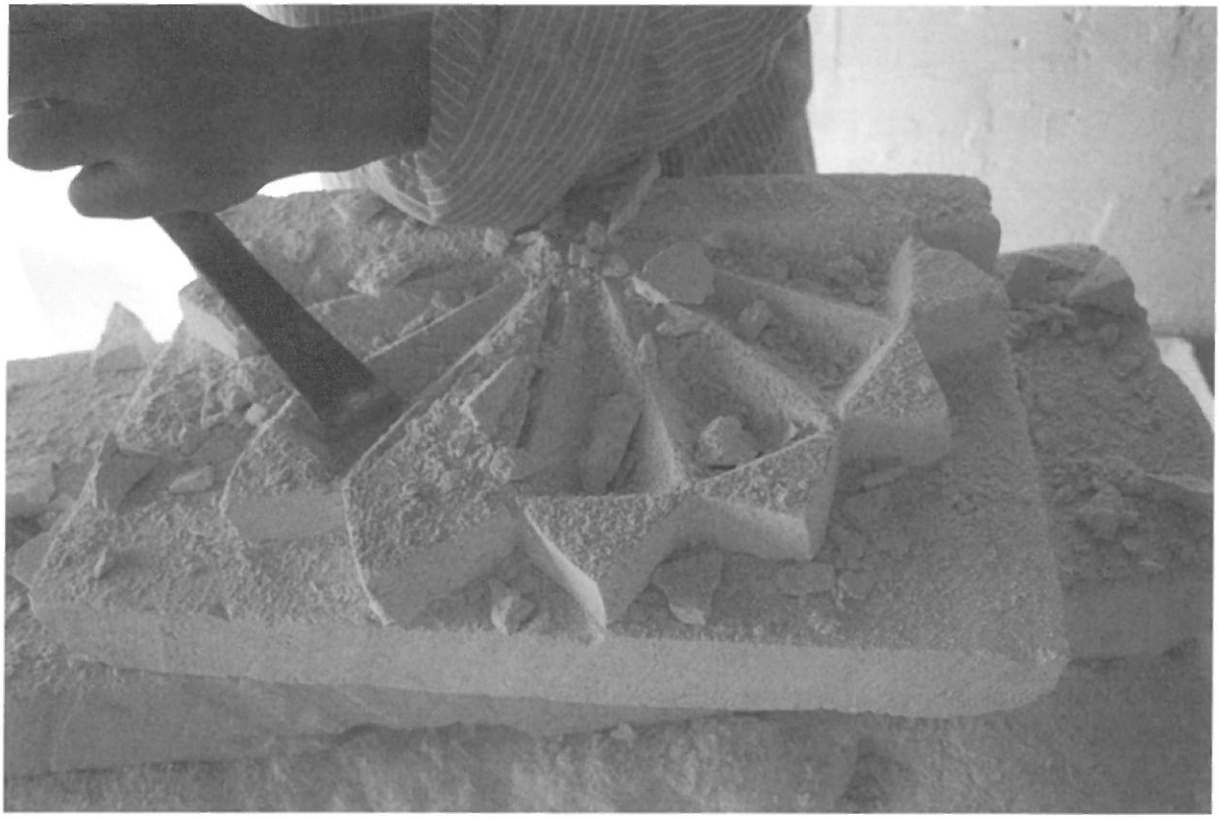

Foto 70: Has Midyat taş atölyesi süsleme yapan işçi örneği

Foto 71: Çetaş taş atölyesi işlenmemiş taş örneği

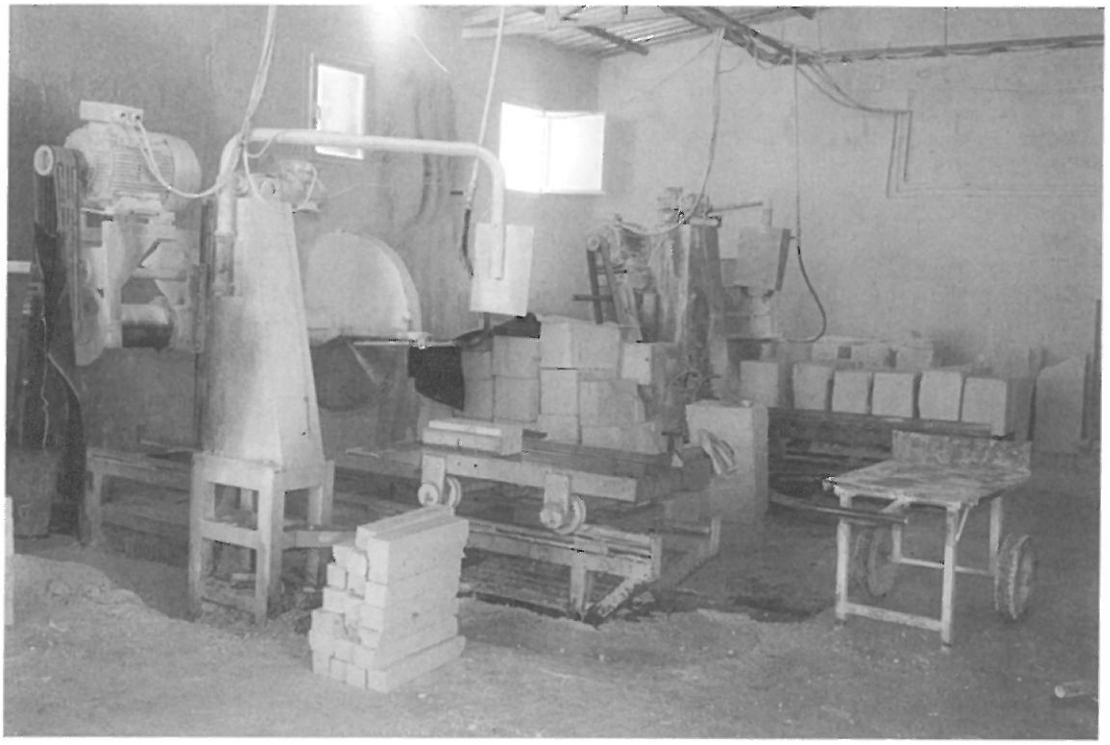
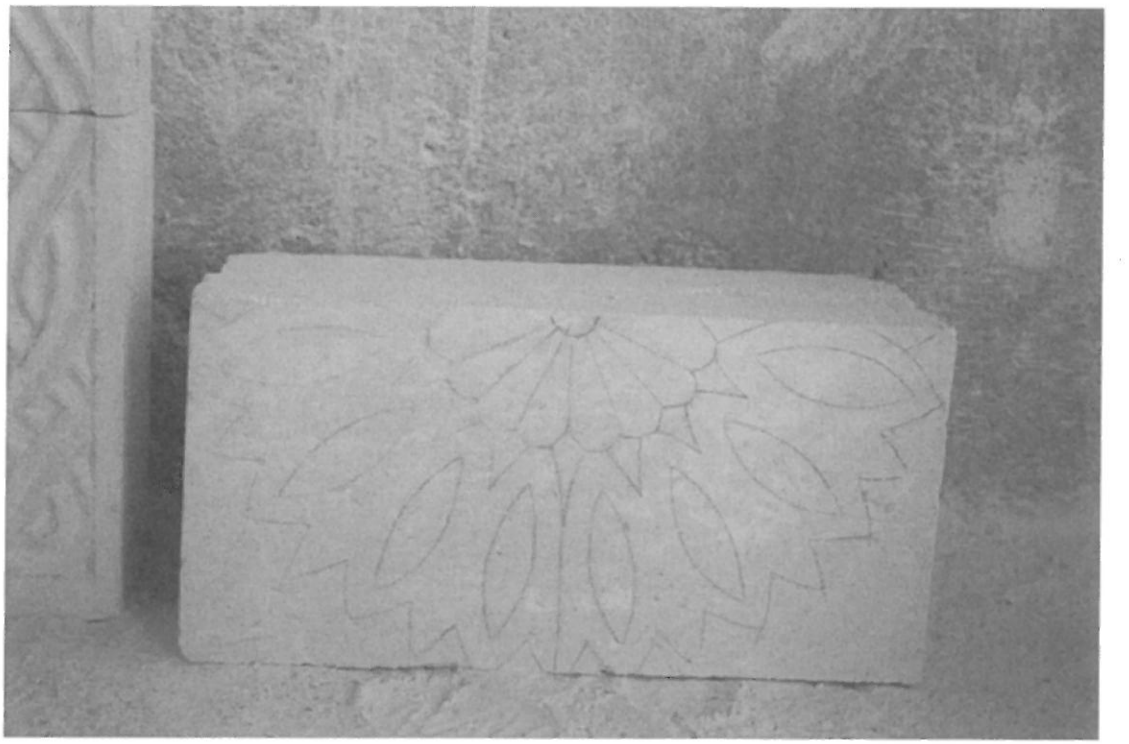
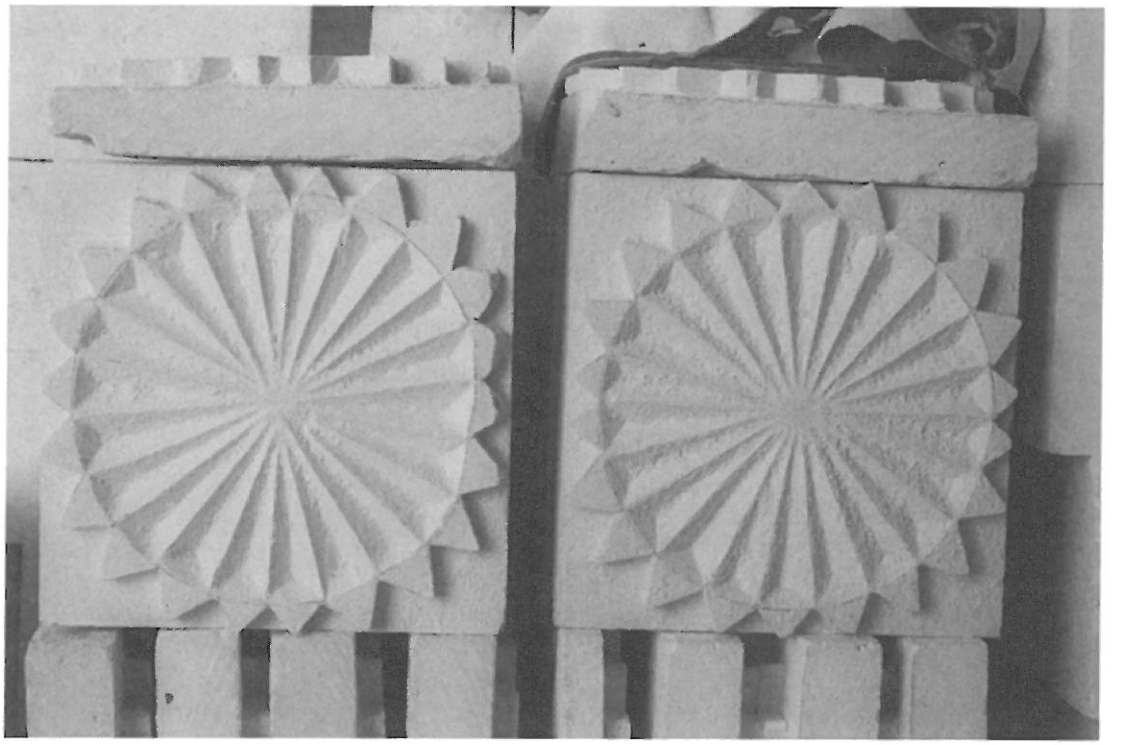

Foto 72: Çetaş taş atölyesi taş kesme makinesi ile bloklar halinde kesilmiş taş örneği

Fotoğraf 73: Çetaş taş atölyesi işlenmek için hazırlanmış taş örneği

Fotoğraf 74: Çetaş taş atölyesi işlenmiş taş örneği

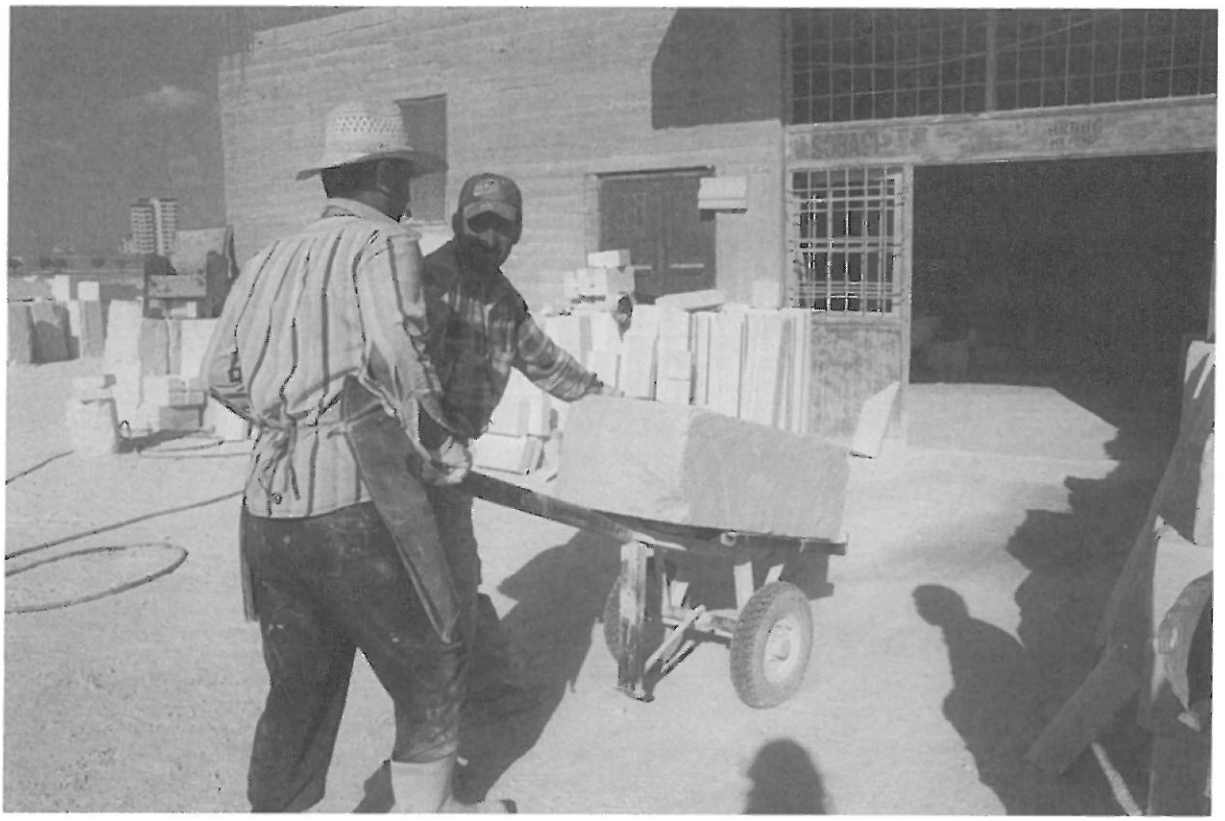

Foto 75: Zenginel taş işleme atölyesi dışarıdan görüntü

Foto 76: Zenginel taş işleme atölyesi işlenmemiş taş örnekleri

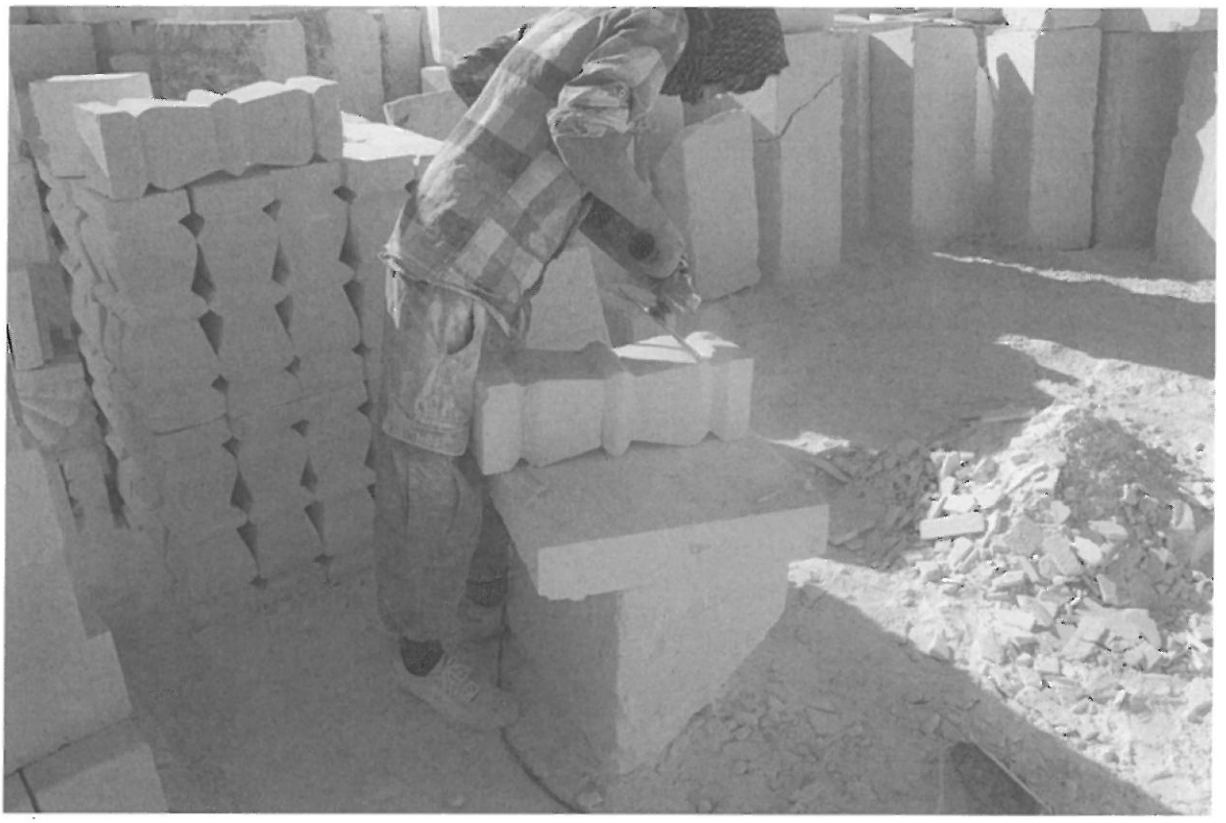

Foto 77: Zenginel taş işleme atölyesi korkuluk yapan işçi örnekleri

Foto 78: Tarihi taş kesme ve işleme atölyesi genel görünüm

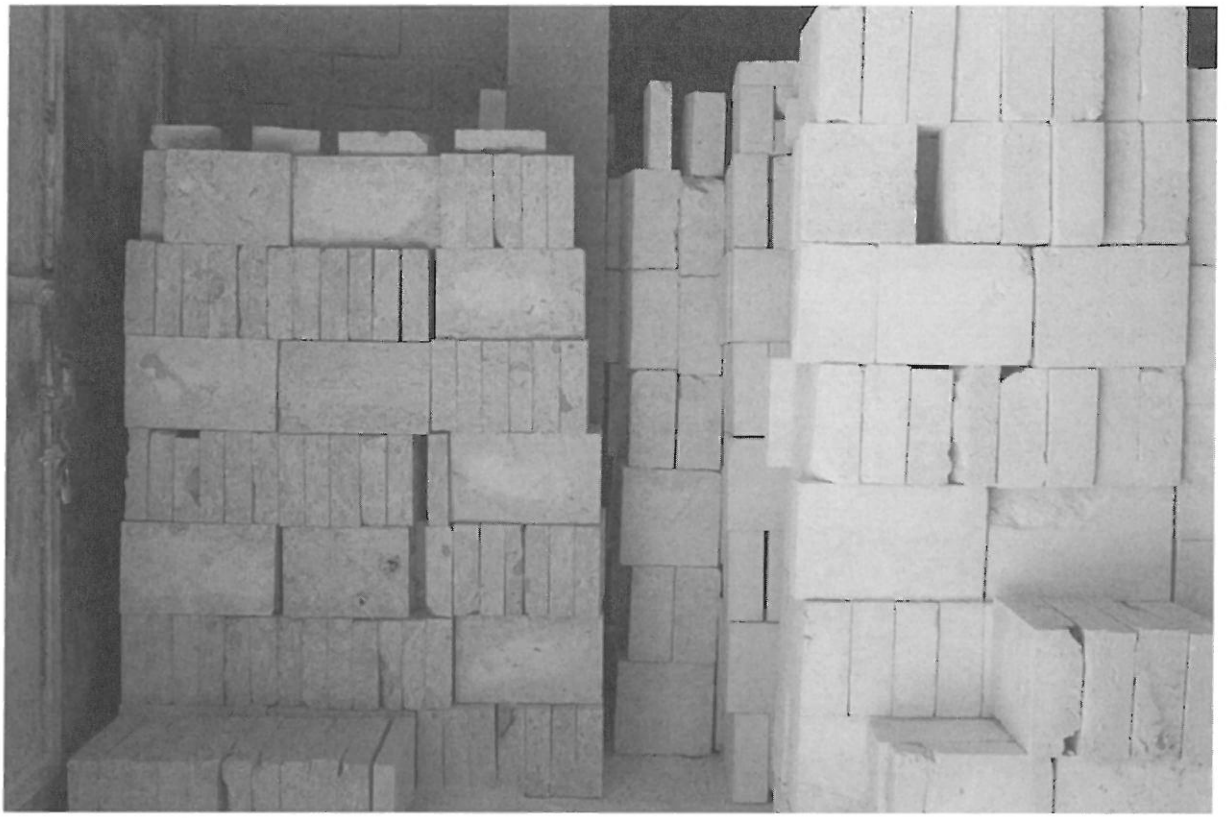

Foto 79: Tarihi taş işleme atölyesi bloklar halinde kesilen kaplama yapımı için hazırlanmış taş örnekleri

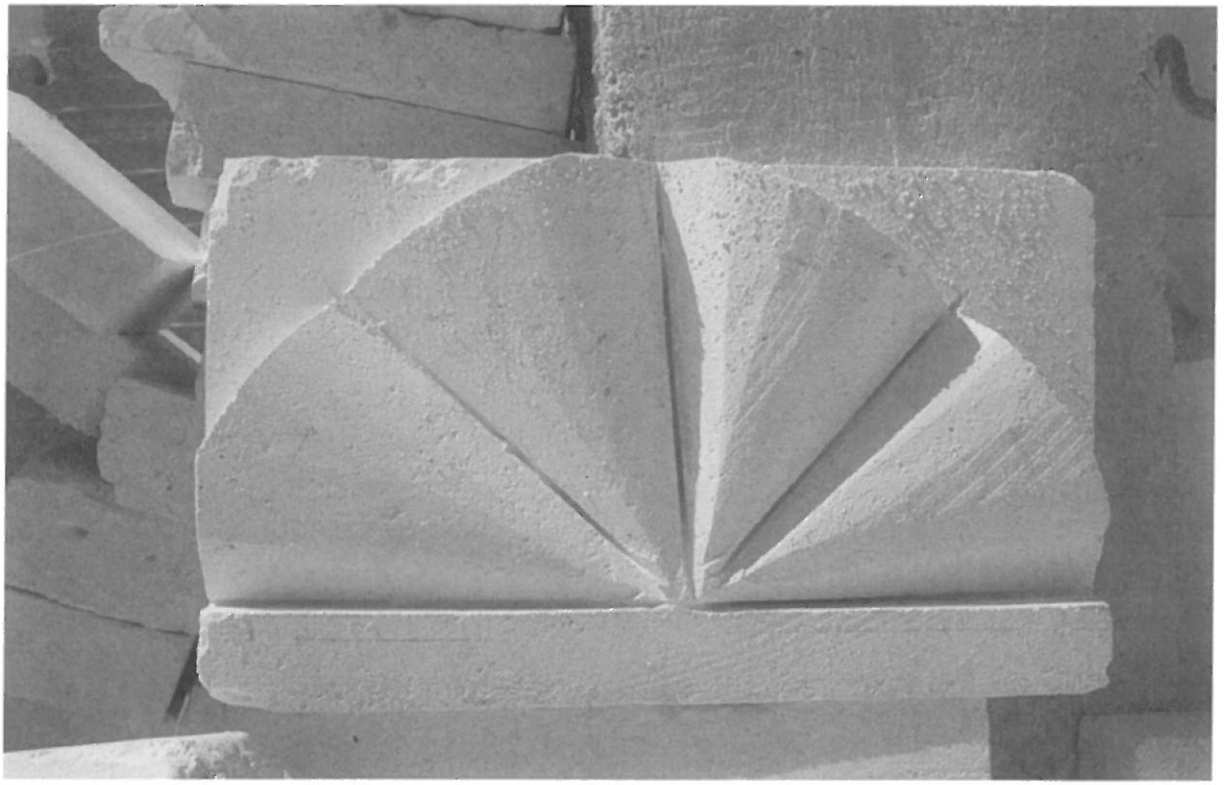

Foto 80: Tarihi taş kesme ve işleme atölyesi süsleme örneği

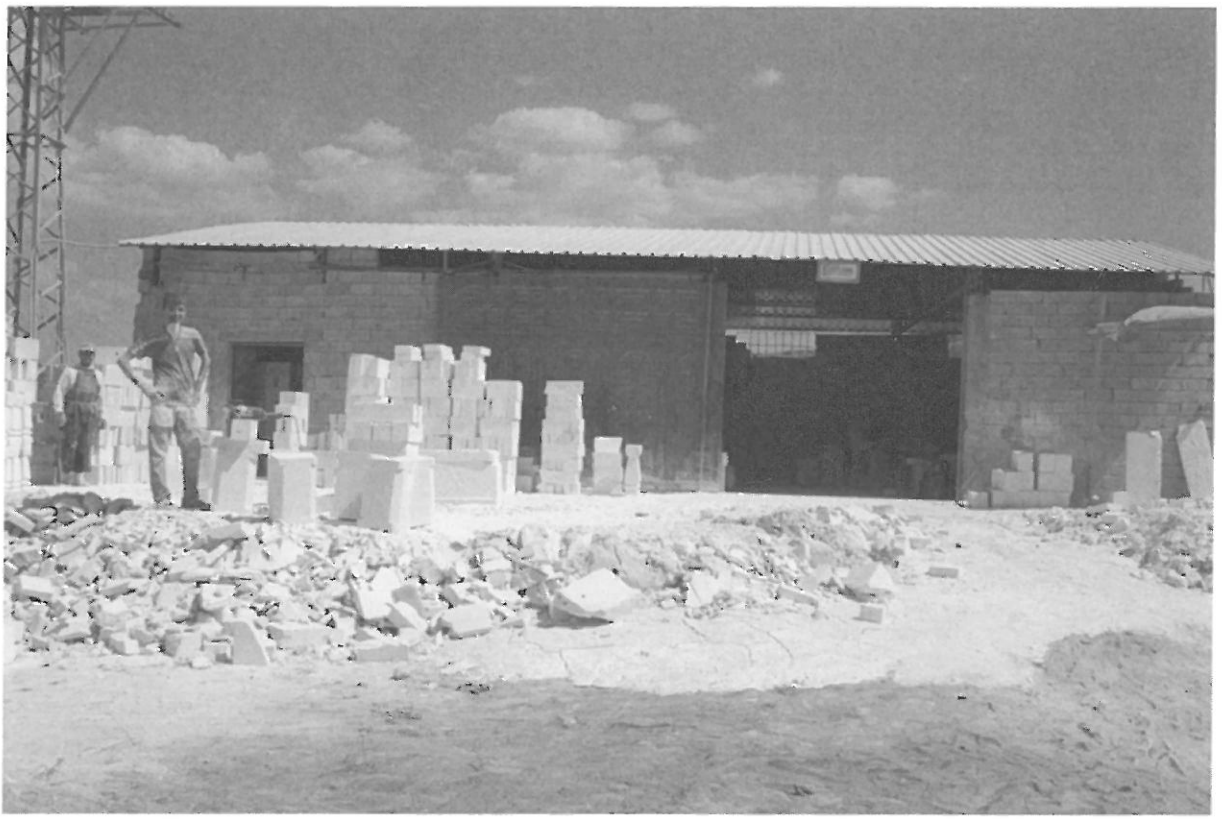

Foto 81: Eles taş kesme ve işleme atölyesi genel görünüm

Foto 82: Eles taş kesme ve işleme atölyesi işçisinin taşı profillendirmesine örnek

Foto 83: Eles taş işleme atölyesi süsleme örneği

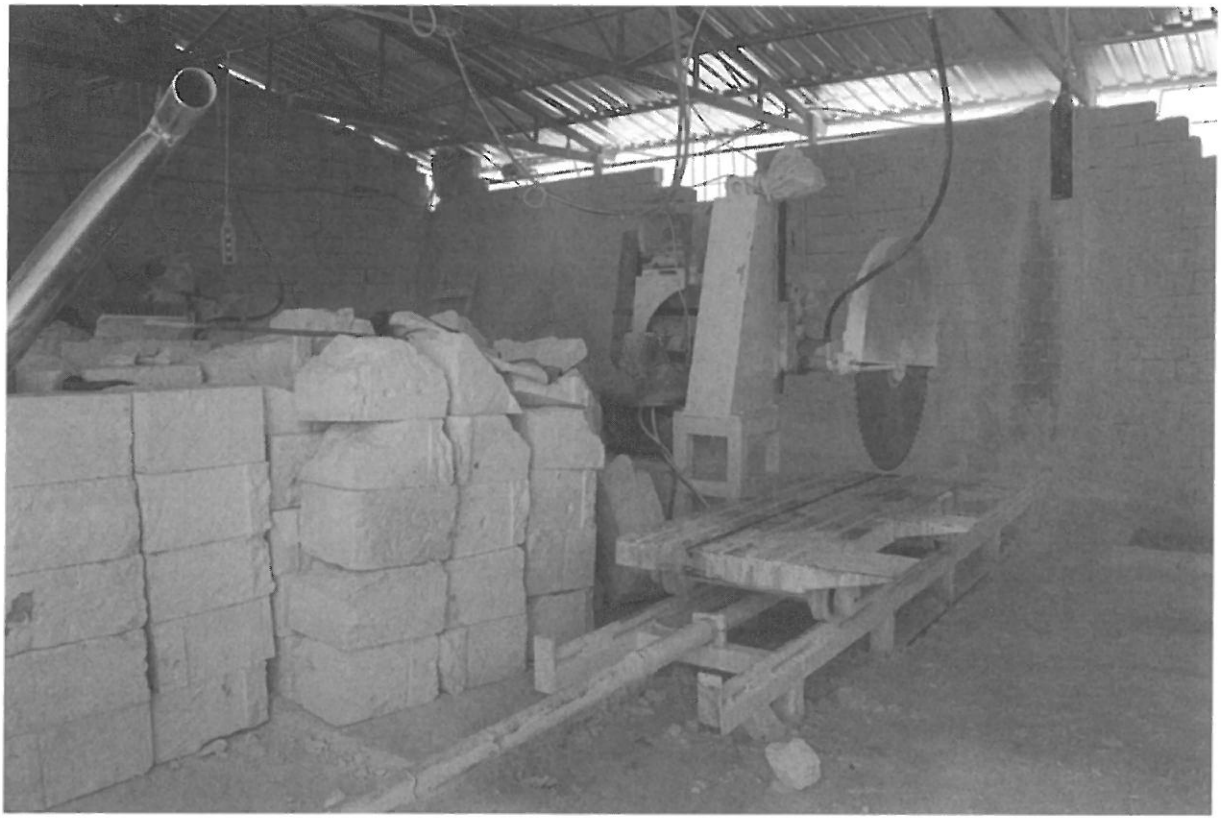

Foto 84: Ayasofya taş işleme atölyesi iç mekândan bir görüntü

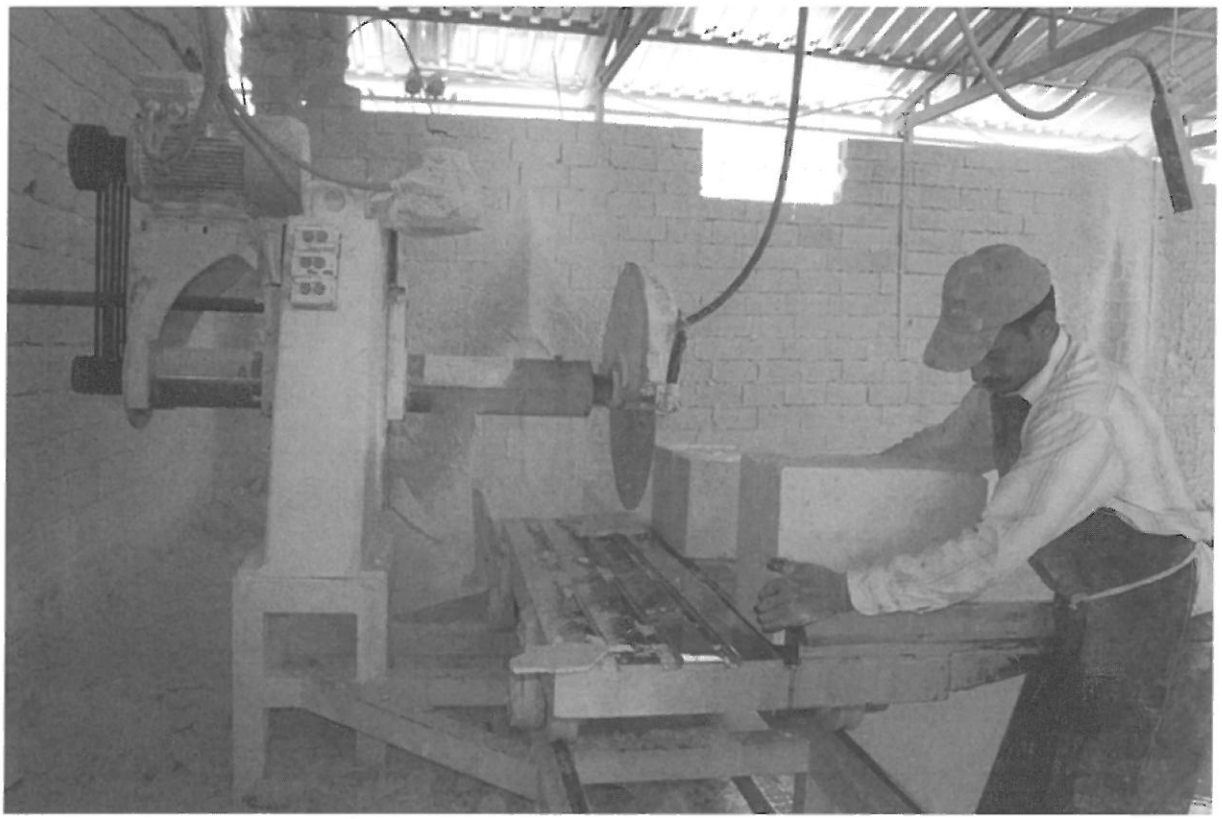

Foto 85: Ayasofya taş işleme atölyesi taş kesimi yapan işçi örneği

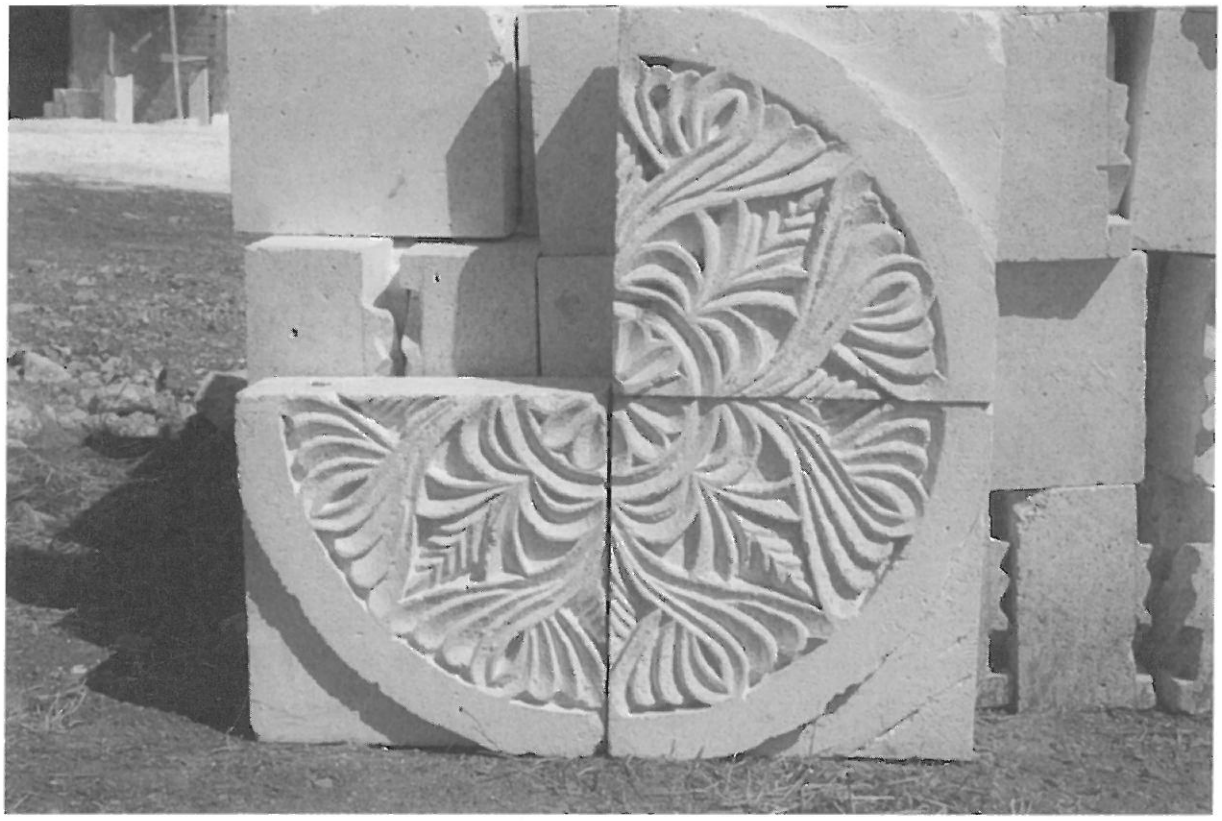

Foto 86: Ayasofya taş işleme atölyesi madalyon örneği

Foto 87: Ayasofya taş işleme atölyesi süsleme örneği

Foto 88: Ayasofya taş işleme atölyesi süsleme örneği

Foto 89: Mardin taş işleme atölyesi

Foto 90: Mardin taş işleme atölyesi madalyon örneği

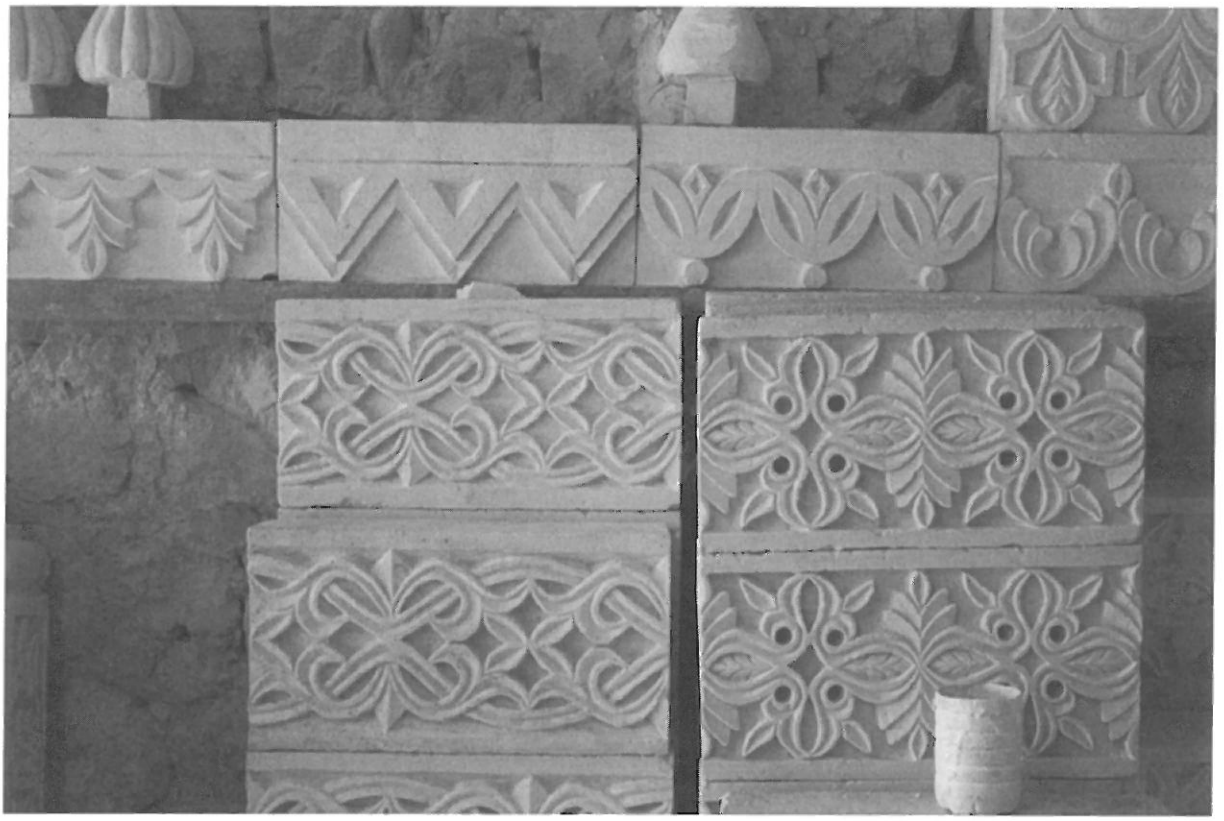

Foto 91: Mardin taş işleme atölyesi süsleme örnekleri

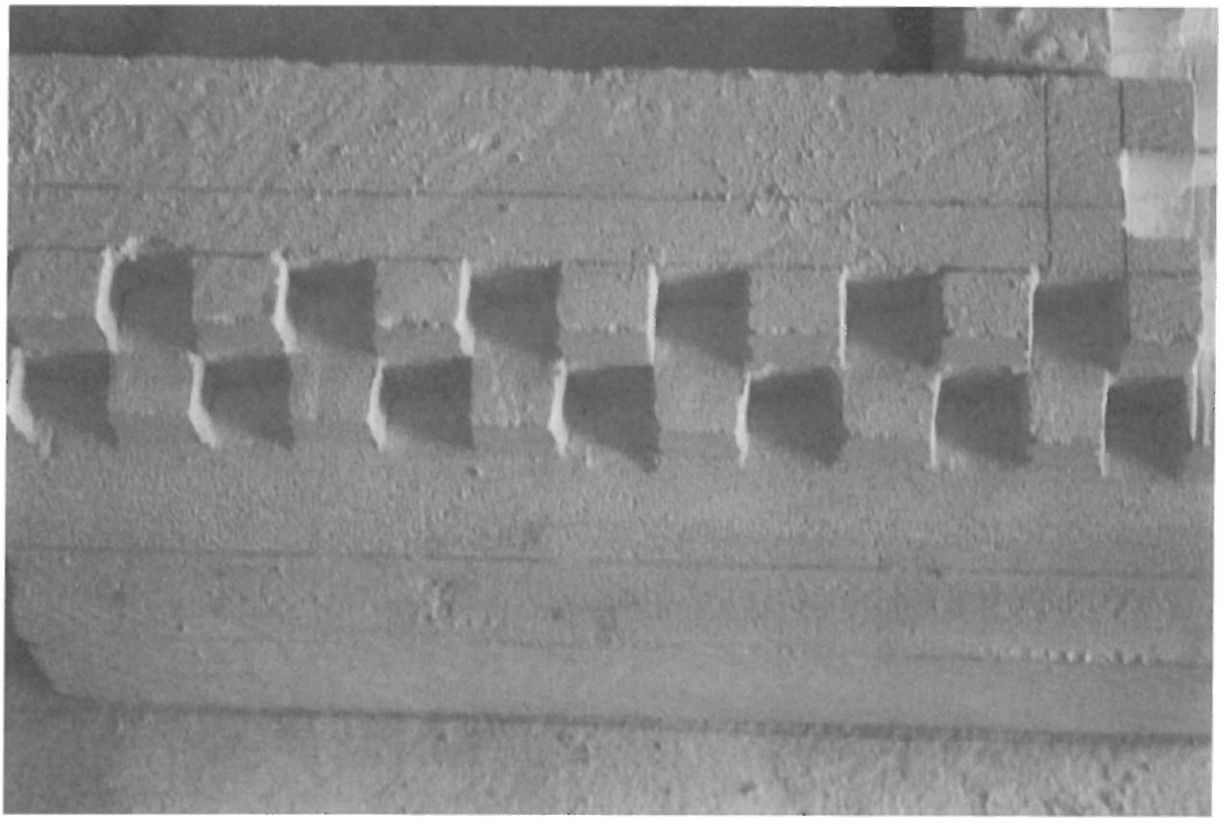

Foto 92: Mardin taş işleme atölyesi dama motifi

Foto 93: Mardin taş işleme atölyesi süsleme örnekleri

Foto 94: Mardin taş işleme atölyesi çeşme örneği

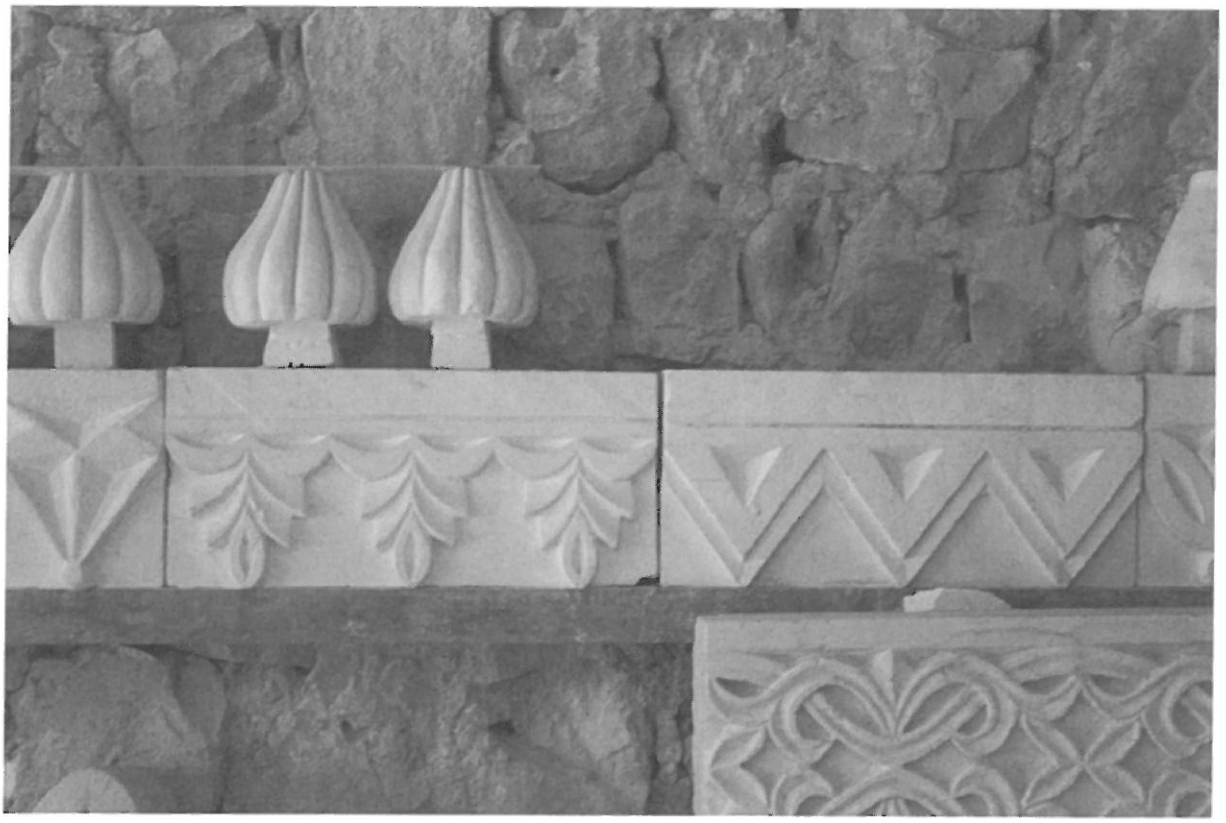

Foto 95: Mardin taş işleme atölyesi süsleme örneği

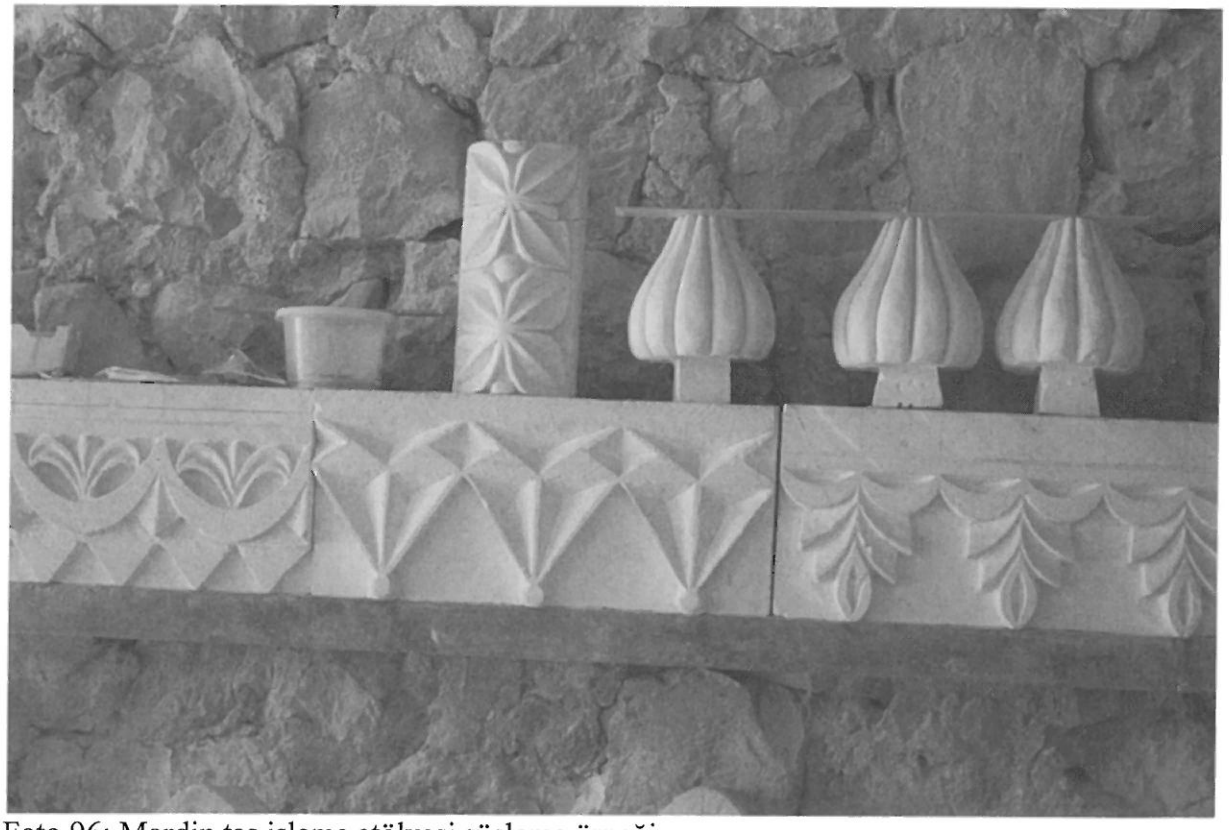

Foto 96: Mardin taş işleme atölyesi süsleme örneği

Foto 97: Mardin Taş İşleme Atölyesi Ustası Yusuf KIDIR

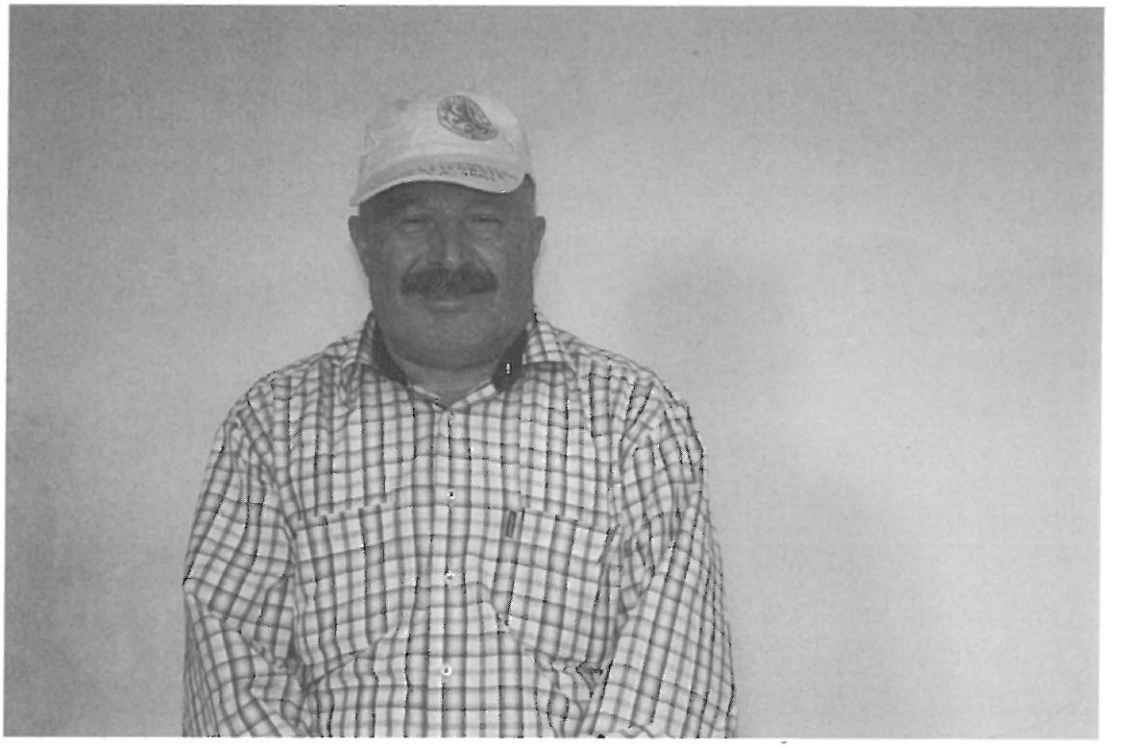

Foto 98: Midyat Taş Atölyesi Ustası Davut ÇETİN

Foto 99: Mardin Taş İşleme Atölyesi Ustası Veysi DUVA

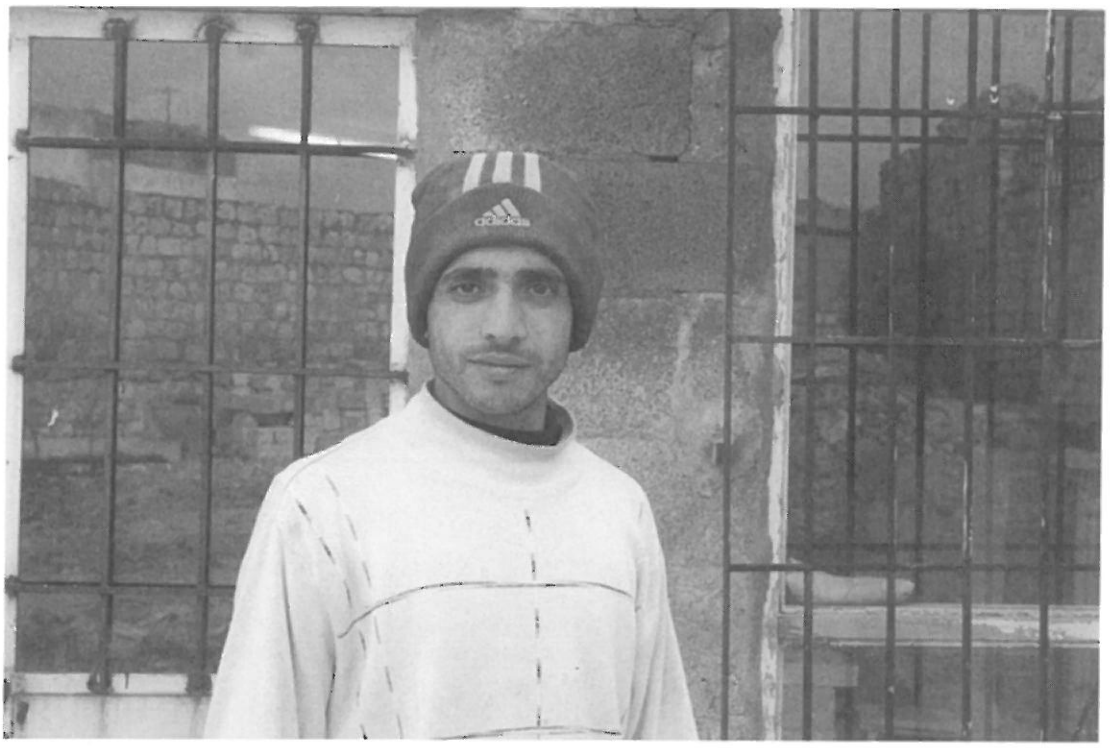

Foto 100: Mardin Taş İşleme Atölyesi Ustası Hayrullah ORUÇ

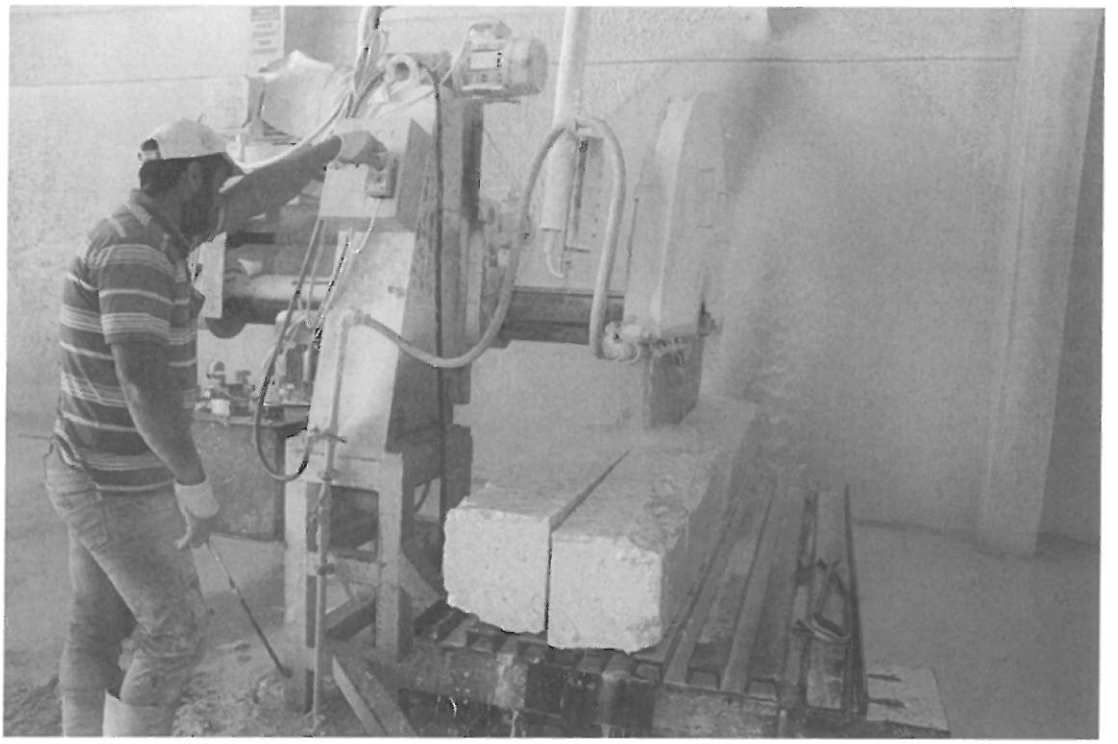

Foto 101: Küçük boyutlu taş kesme makinesi

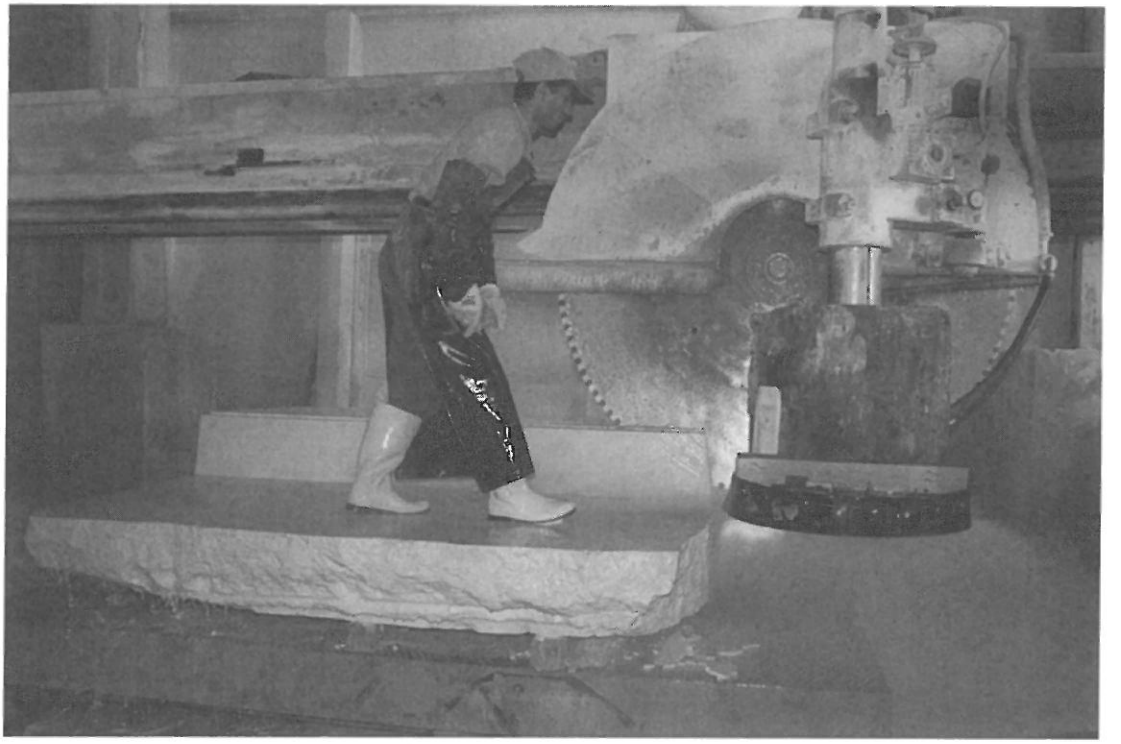

Foto 102: Büyük boyutlu taş kesme makinesi

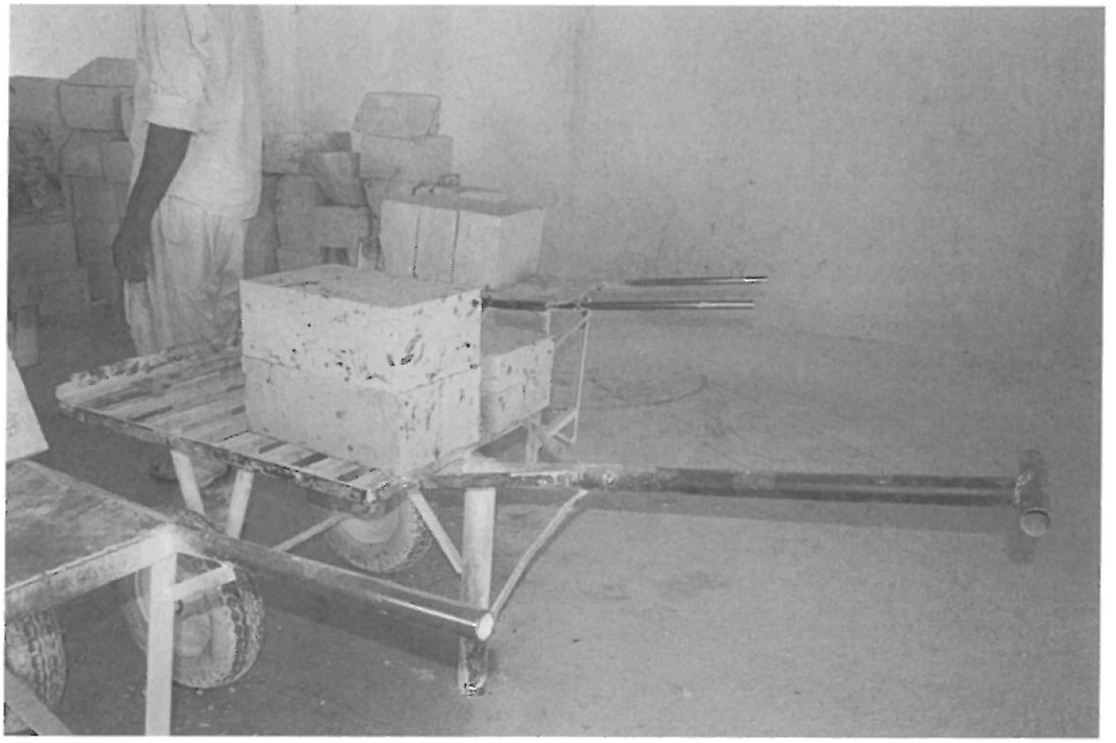

Foto 103: El arabası örneği

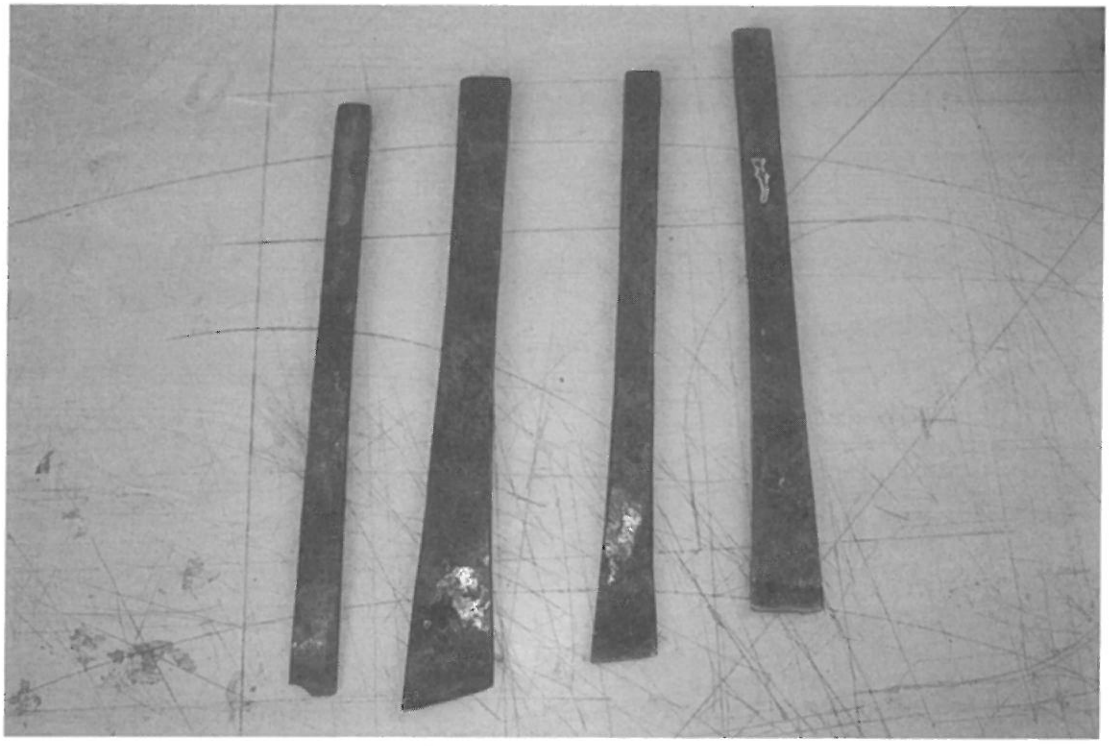

Foto 104: Taş işlemede önemli aletlerden biri olan 'murç'örneği

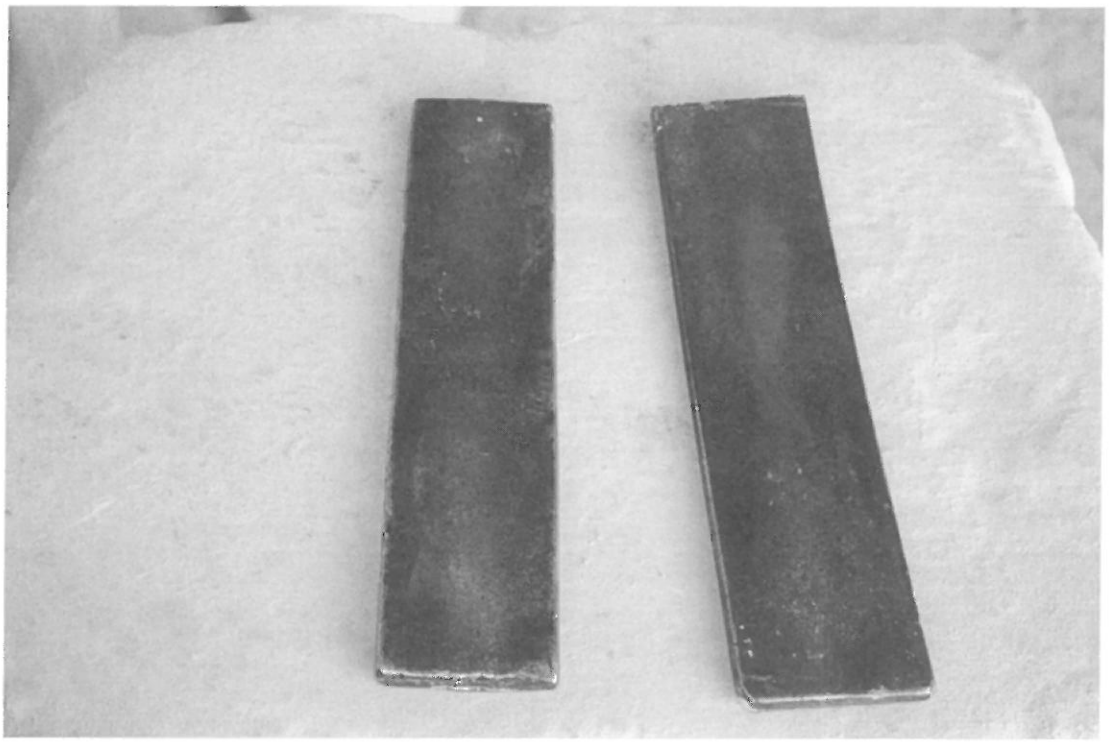

Foto 105: Taş işlemede murçlara vurmaya yarayan 'taktuka'örneği

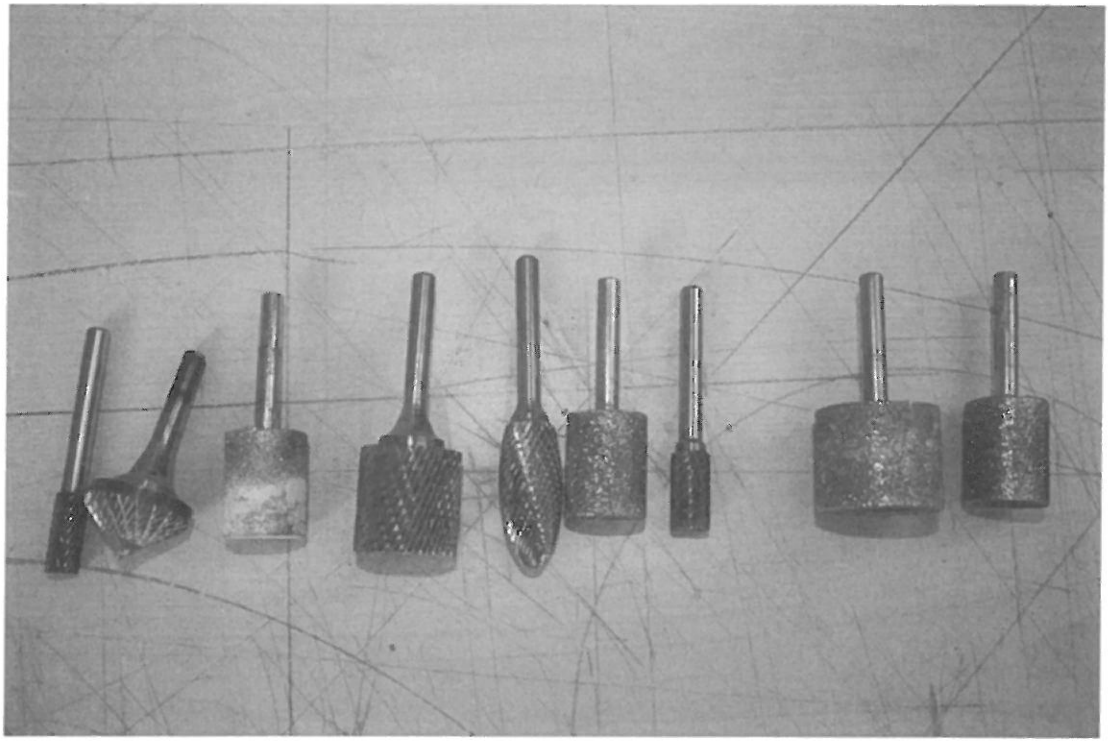

Foto 106: Spiral örnekleri

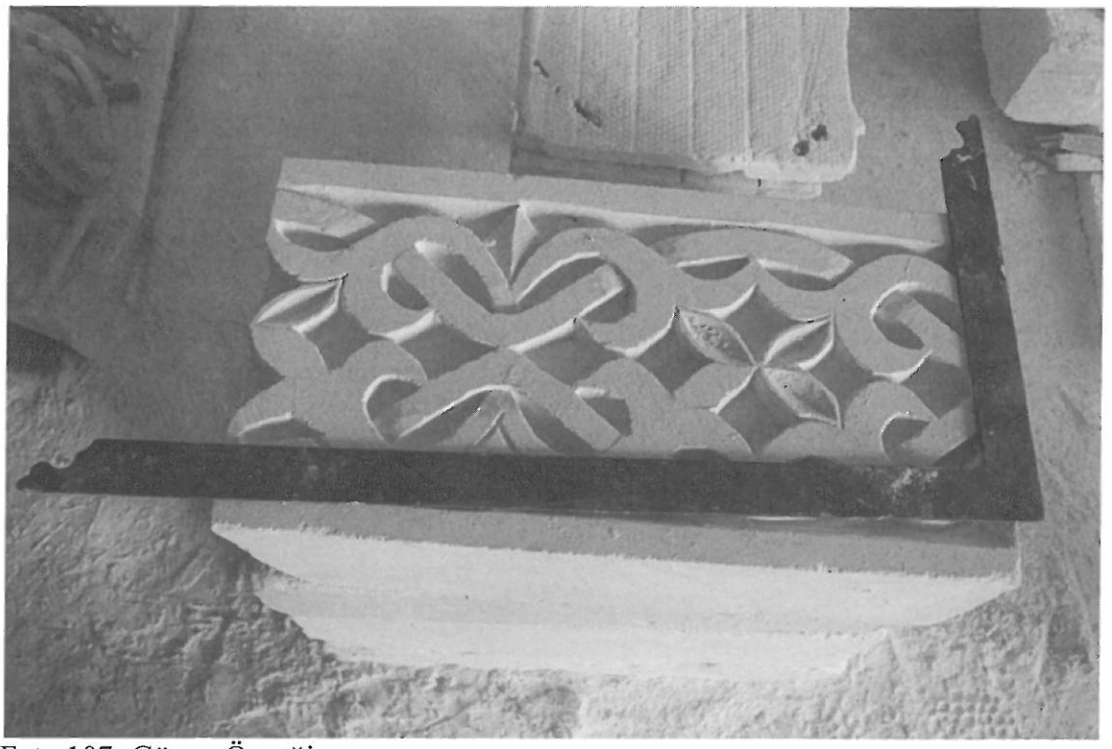

Foto 107: Gönye Örneği

Foto 108: Tarak Örneği

Foto 109: Taş yüzeyini düzeltme işlemi yapan zımpara örneği

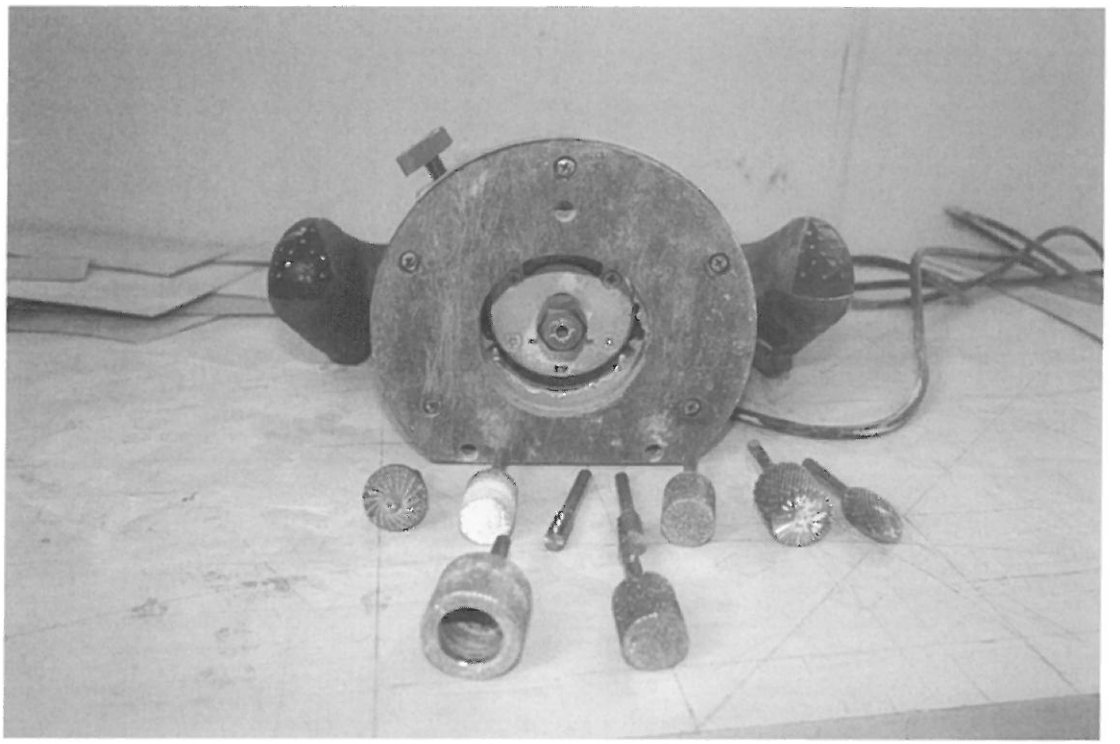

Foto 110: Spiral ve zımpara örneği

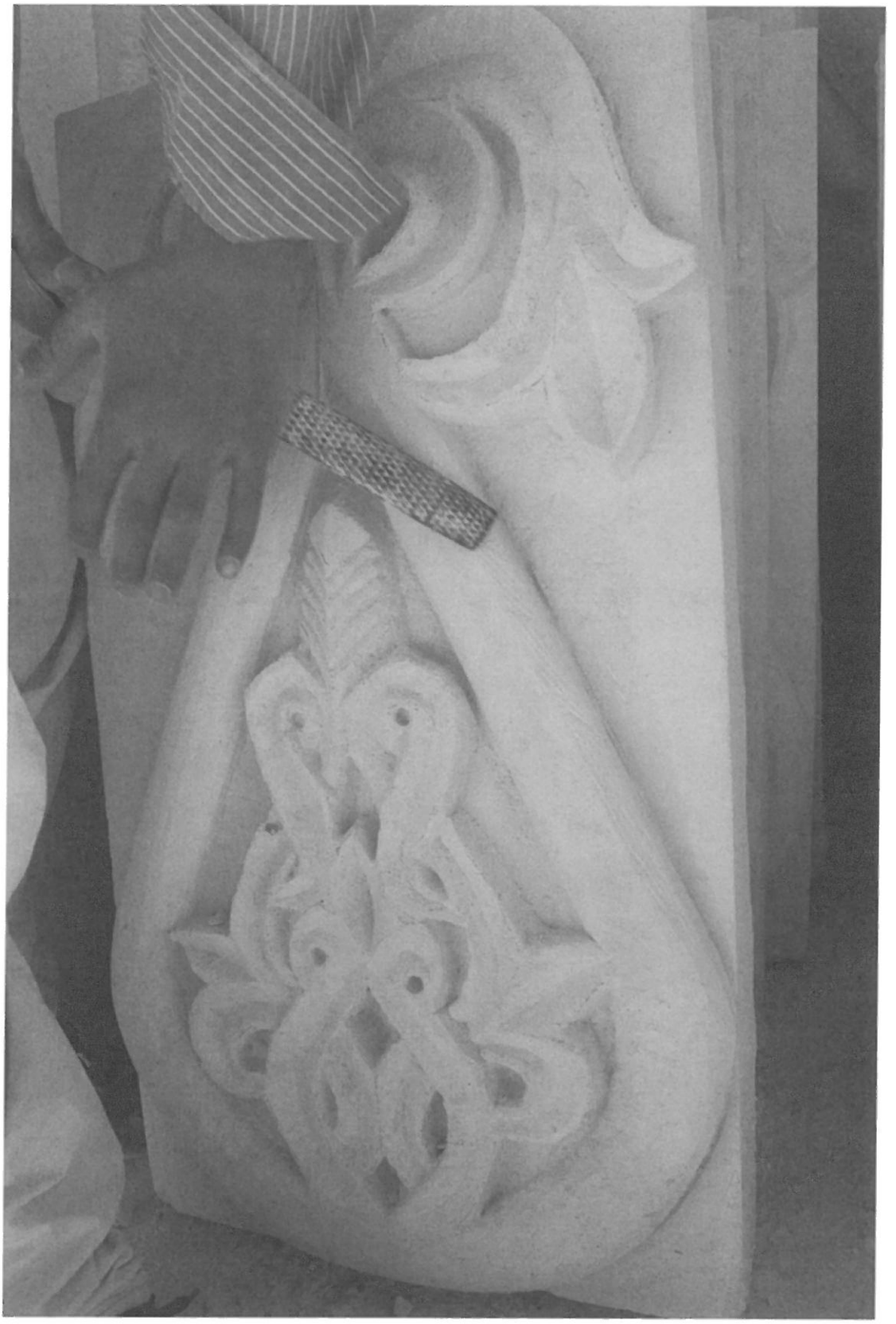

Foto 111: Zımpara örneği

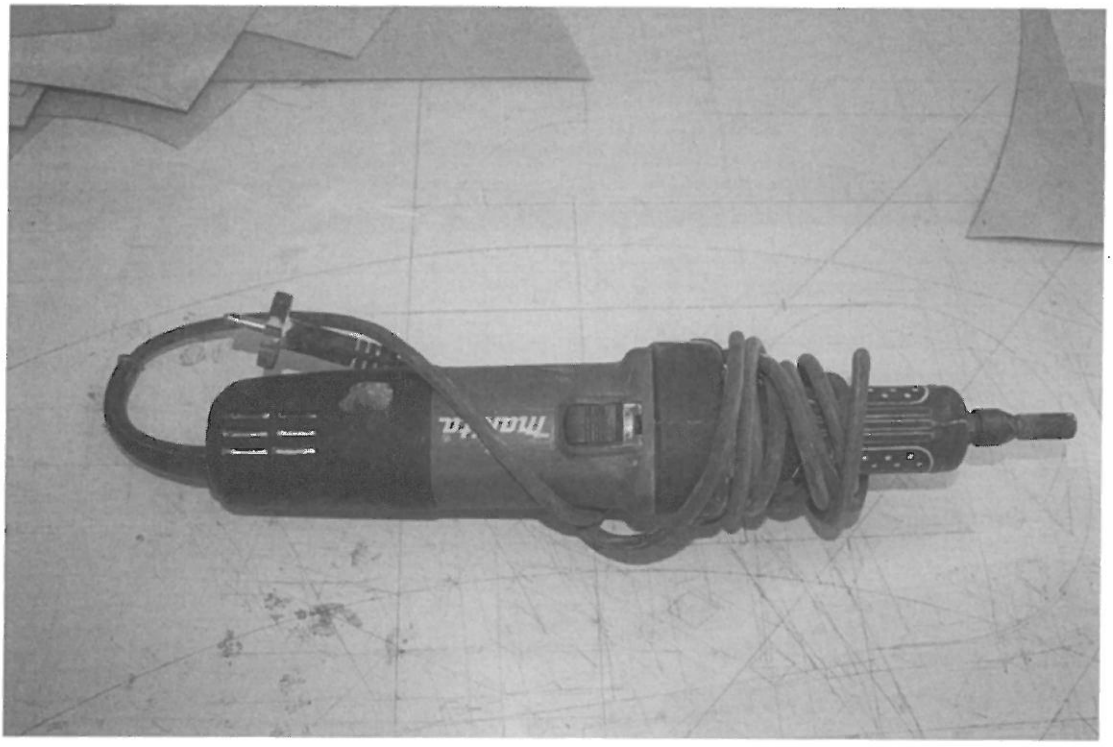

Foto 112: Matkap örneği

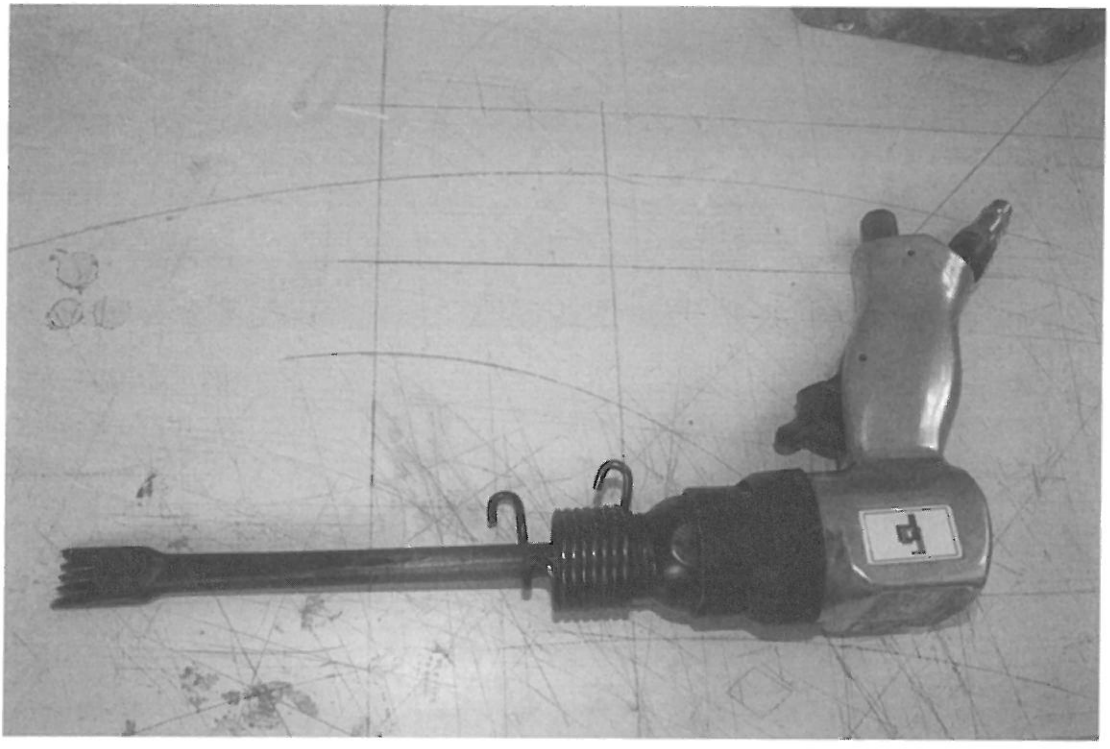

Foto 113: Freze hava tabancası örneği

Foto 114: Farklı malzemelerden elde edilen şablon örnekleri

Foto 115: Mukavvadan hazırlanan şablon örnekleri

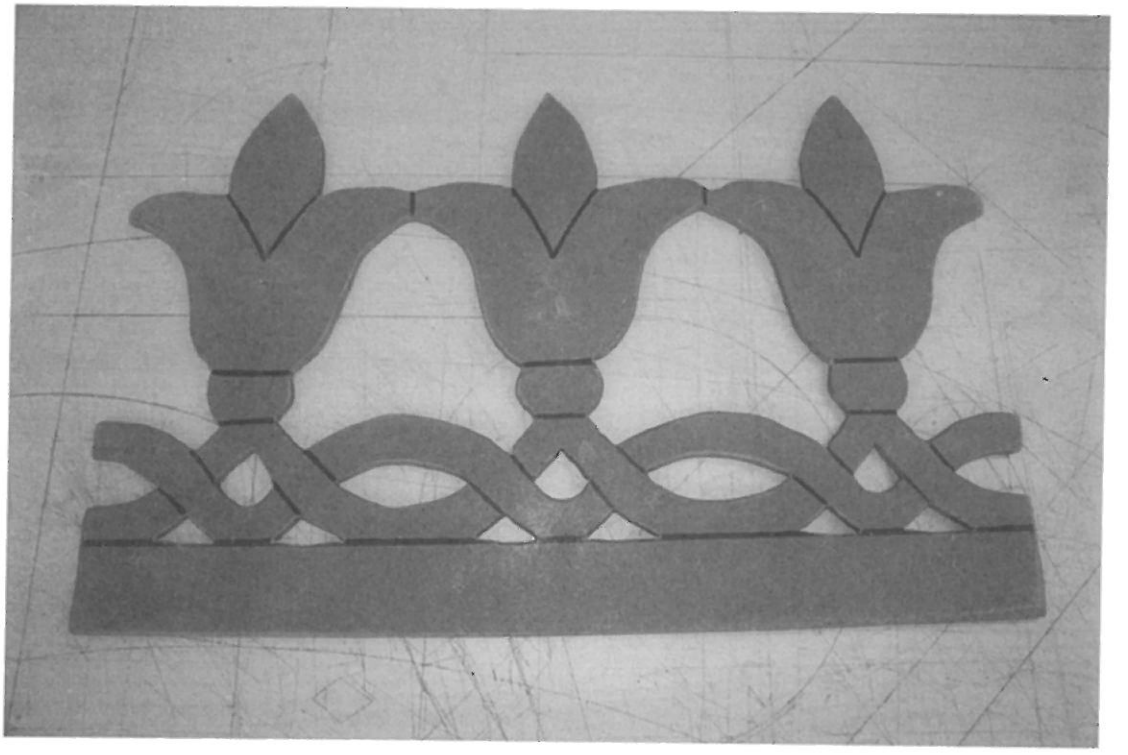

Foto 116: Şablon örneği